

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ФАКТОРИ, ЯКІ ЇЇ ВИЗНАЧАЮТЬ.....	7
1.2. ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ І КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	19
1.3. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	29
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	42
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ ТА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПАТ «ЛУГАНСЬКТЕПЛОВОЗ»	44
2.1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВА.....	44
2.2. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	49
2.3. АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	60
2.4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА РІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ.....	64
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	71
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ПОШУКУ БАЛАНСУ ГРУП ІНТЕРЕСІВ	73
3.1. ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ БАЛАНСУ ГРУП ІНТЕРЕСІВ.....	73
3.2. ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ДОСЯГНЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ ГРУП ІНТЕРЕСІВ ЗА ПРІОРИТЕТОМ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	82
3.3. РОЗРОБКА МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	97
РОЗДІЛ 4. ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РІШЕНЬ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	105
ЗАКЛЮЧЕННЯ	110
ЗАПРОПОНОВАНО МОДЕЛЬ ДОСЯГНЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ ГРУП ІНТЕРЕСІВ ЗА ПРІОРИТЕТОМ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА;	112
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	113

ВСТУП

З переходом економіки України на ринкові відносини особливу актуальність набула проблема забезпечення економічної безпеки країни, регіону, підприємства. І хоча, всі види економічної безпеки знаходяться в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності, кожний з них має свою природу, характеризується власними показниками і є об'єктом окремого дослідження.

Значимість результатів, пов'язаних з розробкою концепції економічної безпеки на державному і регіональному рівнях навряд чи можна переоцінити, однак необхідно відзначити, що не менш важливе наукове і практичне значення має розробка концепції забезпечення стабільного стану й ефективного функціонування підприємства як основної ланки народного господарства країни в цілому, так і окремого її регіону. Це обумовлено рядом причин. По-перше, внаслідок трансформації відносин власності, появи недержавних підприємств, зменшення прямої підтримки їхньої діяльності з боку держави практично всі підприємства опинилися під сильним впливом зовнішнього середовища, що характеризується високим ступенем невизначеності. По-друге, не на всіх підприємствах система управління відповідає вимогам ринкової системи господарювання, що припускають швидку адаптацію підприємства до умов, які складаються в зовнішнім середовищі. До того ж велика кількість підприємств опинилася в досить складному фінансовому становищі. Так, згідно з офіційними даними Державного комітету статистики України, частка збиткових підприємств у 2013 році склала 34,8 % у загальній їх кількості [30].

Тому, для забезпечення стійкого розвитку підприємств необхідне існування розробленої концепції економічної безпеки, в рамках якої повинна бути вироблена політика захисту інтересів підприємства і з використанням якої повинен бути сформований механізм забезпечення економічної безпеки підприємства. У зв'язку з цим, тема "Забезпечення економічної безпеки підприємства" представляється сьогодні актуальною.

Об'єктом дослідження є система економічної безпеки підприємства.

Предмет дослідження: механізм забезпечення економічної безпеки підприємства.

Мета роботи полягає у розробці механізму підвищення рівня економічної безпеки підприємства. Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити наступні задачі:

вивчити підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства;

виділити фактори, які впливають на рівень економічної безпеки підприємства;

дослідити існуючі методи оцінки рівня економічної безпеки підприємства;

провести аналіз фінансово-економічного стану досліджуваного підприємства;

оцінити рівень економічної безпеки досліджуваного підприємства;

сформувати концепцію економічної безпеки підприємства;

розробити механізм забезпечення економічної безпеки підприємства;

побудувати модель максимізації економічного ефекту від забезпечення економічної безпеки підприємства;

зробити висновки щодо отриманих результатів.

База практики: ПАТ «Луганськтепловоз».

Виконані розробки можуть бути використані у діяльності промислових підприємств різних галузей та форм власності.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність економічної безпеки підприємства та фактори, які її визначають

У 90-і роки ХХ ст. у всіх областях життя України почалися соціально-економічні перетворення, що особливо яскраво проявилися в економіці країни. Ці перетворення визначили зміни в діяльності підприємств, у керуванні ними. Найбільш значні зміни в діяльності підприємств обумовлені трансформацією відносин власності в економіці України, наслідком яких з'явилися формування недержавного сектора, а також зміна форм і способів державного регулювання діяльності підприємств.

Поява недержавних підприємств спричинило за собою перерозподіл функцій керування між державою і керівництвом підприємств. Так, підприємства недержавного сектора самостійно визначають основні напрямки своєї діяльності і форми їхньої реалізації. Керівництво підприємства несе повну відповідальність за прийняті управлінські рішення і їхню реалізацію, а держава не відповідає за результатами діяльності підприємств і їх зобов'язаннями. У такій ситуації, система керування підприємствами повинна відповідати умовам і вимогам ринкової системи господарювання, що припускає швидку адаптацію підприємства до умов, що складаються в зовнішній середовищі.

Наслідком зміни сфер і способів державного регулювання діяльності підприємств є значне посилення впливу зовнішнього середовища, перетворення його в головний фактор, що обумовлює стратегію і ділову політику підприємства. Під впливом зовнішнього середовища змінюються мета діяльності, виробнича база, організація виробництва, праці і керування підприємством, а також протікають основні процеси, що забезпечують

розширене відтворення капіталу - інноваційні, інвестиційні, і формуються ринкові позиції підприємства. У таких умовах підприємство розглядається у виді складної ієрархічної системи, яка тісно взаємодіє із суб'єктами зовнішнього середовища і відчуває їхній постійний вплив. Результати такої взаємодії можуть бути різними - як позитивними, так і негативними. Негативні результати взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища можуть самим негативним чином вплинути на діяльність підприємства. У зв'язку з цим і виникає поняття економічної безпеки підприємства як безпеки його взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища.

Первісне поняття економічної безпеки розглядалося як забезпечення умов збереження комерційної таємниці й інших секретів підприємства. На перших етапах ринкових перетворень у зв'язку зі зміною титулу власності, самостійним виходом підприємств на зовнішній ринок, прагненням до максимізації прибутку, виробництву конкурентноздатної продукції в тому числі за допомогою зменшення витрат, використання нових технологій, питання збереження комерційної таємниці в діяльності підприємств придбало особливу актуальність. Кожне підприємство прагнуло захищати свої комерційні таємниці, інтелектуальну власність і взагалі інформацію як самий коштовний товар. Забезпечення економічної безпеки підприємства розглядалося насамперед як захист інформації, чому присвячено багато публікацій В. Ярочкіна [39, 40], А. Шаваєва [37] та інших [58, 72, 88, 89]. Визнаючи, що збереженість інформації є одним з важливих аспектів економічної безпеки підприємства, необхідно відзначити, що зведення даної проблеми тільки до захисту комерційної таємниці являє собою занадто спрощений варіант її рішення, тому що не враховує всього спектра впливу зовнішнього середовища як основного джерела небезпек для діяльності підприємства.

Трохи пізніше взяв перевагу інший підхід до трактування поняття економічної безпеки підприємства. Різкий спад виробництва в цілому по

країні, а головне - зміна економічних функцій держави, яка вже не була основним інвестором і споживачем продукції, змусили подивитися набагато ширше на проблему економічної безпеки підприємств. Відповідно до цього погляду економічна безпека підприємства обумовлена впливом зовнішнього середовища, яке в ринковій економіці увесь час змінюється, ніколи не залишається стабільним і постійним. Так, Д. Ковальов і Т. Сухорукова визначили економічну безпеку підприємства як "захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози і пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності [74]. Такої ж точки зору дотримується В. Забродський, що трактує економічну безпеку як "кількісну і якісну характеристику властивостей фірми, що відображає здатність "самовиживання" і розвитку в умовах виникнення зовнішньої і внутрішньої економічної загрози" [66, 67]. Відповідно до точки зору В. Забродського, економічна безпека фірми визначається сукупністю факторів, що відображають незалежність, стійкість, можливості росту, забезпечення економічних інтересів і т.д. Аналогічна думка В. Шликова, що розглядає економічну безпеку підприємства як "стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки чи економічних загроз" [38, 104-106]. Слід зазначити, що при такому підході до визначення сутності економічної безпеки підприємства губиться бачення перспектив його розвитку, оскільки він відрізняється синонімічністю з поняттям адаптації підприємства, з чим навряд чи можна погодитися. Крім того, не зовсім ясно, яким чином підприємство може захистити свою діяльність від негативного впливу зовнішнього середовища.

У рамках напрямку до визначення економічної безпеки підприємства як стану, обумовленому впливом зовнішнього середовища, слід відзначити ресурсно-функціональний підхід [26]. Автор цього підходу визначає економічну безпеку підприємства як "стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загроз і забезпечення

стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому". З цією метою Е. Олейников розглядає сукупність процесів, що протікають в організації, із усіма їхніми характерними особливостями і взаємозв'язками, що складають єдину споріднену групу з погляду їхньої функціональної ролі в забезпеченні економічної безпеки підприємства. У ресурсно-функціональному підході в якості основних напрямків економічної безпеки підприємства розрізняють сім функціональних складових: інтелектуально-кадрову, фінансову, техніко-технологічну, політико-правову, екологічну, інформаційну і силову. Основне достоїнство цього підходу - всеосяжний, комплексний характер, оскільки в його рамках досліджуються найважливіші фактори, що впливають на стан функціональної складової економічної безпеки підприємства, вивчаються основні процеси, що впливають на її забезпечення, проводиться аналіз розподілу і використання ресурсів підприємства, розглядаються економічні індикатори, що відображають рівень забезпечення функціональної складової економічної безпеки підприємства, і розробляються заходи для забезпечення максимально високого її рівня. Однак це достоїнство ресурсно-функціонального підходу одночасно є і його ж недоліком, оскільки економічна безпека підприємства розглядається дуже широко, у результаті чого губиться саме бачення даного поняття і, по суті, воно ототожнюється із самою діяльністю підприємства і його ефективністю.

Трохи інше розуміння економічної безпеки підприємства приводить В. Тамбовцев [95, 96], визначаючи її як стан підприємства, який означає, що імовірність небажаної зміни будь-яких якостей, параметрів приналежного йому майна і зовнішнього середовища, з яким воно взаємодіє, невелика (менше визначеної межі). У залежності від того, яке сполучення параметрів життєдіяльності підприємства є для нього бажаним, буде змінюватися і конкретне наповнення поняття "небажані зміни". У загальному випадку до них відносяться ті, що віддаляють підприємство від його бажаного стану. Приведене розуміння економічної безпеки підприємства припускає і практично ґрунтується на визнанні можливості стабільності зовнішнього

середовища, з чим не можна погодитися, оскільки саме мінливість зовнішнього середовища варто розглядати як її постійний стан, а її сталість протягом деякого часу - як тимчасовий стан. Крім того, у практичній діяльності підприємств дуже важко визначити імовірність небажаних змін, які ще необхідно чітко сформулювати.

Необхідно виділити також вузькофункціональні підходи до визначення економічної безпеки підприємства. Так, А. Барановський відзначає, що найважливішим напрямком формування системи економічної безпеки, у тому числі і підприємства, є створення діючого механізму фінансової безпеки [43]. А. Паламарчук же затверджує, що облік є однією з основних функцій керування, спрямованою на забезпечення економічної безпеки підприємства, і саме облік виключає можливість прямих розкрадань без установлених законом наслідків, створює інформаційні умови для здійснення контролю доцільності і законності використання ресурсів і сприяє запобіганню реалізації загроз, що знижують економічну стійкість підприємства [27, 92, 93]. Недоліком даних підходів є те, що вони розглядають економічну безпеку підприємства лише з позиції окремого аспекту його діяльності. Однак розробка вузькофункціональних напрямків забезпечення економічної безпеки підприємства необхідна, тому що дозволяє провести всебічні і глибокі дослідження обраного аспекту діяльності підприємства.

Досить же широке визначення економічної безпеки підприємства дали А. Козаченко, В. Пономарьов, А. Ляшенко, що розглядають дане поняття як міру гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами зв'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства [18, 84, 86]. Таке розуміння економічної безпеки підприємства не суперечить уже здійсненим спробам визначити це поняття, оскільки виходить з визнання значного, якщо не сказати більшого - визначального, впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємства. Принциповою відмінністю даного розуміння поняття економічної безпеки є визнання неможливості цілком захистити діяльність підприємства від

негативного впливу зовнішнього середовища, а також визнання позитивного впливу зовнішнього середовища.

Аналіз існуючих підходів до визначення сутності економічної безпеки підприємства дозволяє зробити деякі висновки. Усі приведені підходи відрізняються або неповнотою і неясністю, що не дозволяє, виходячи з них, виявити сутність категорії економічної безпеки підприємства, або дуже широким напрямком, при якому губиться саме бачення економічної безпеки підприємства. Очевидно, варто погодитися з думкою А. Михайленка, що "... прийняттого визначення сутності економічної безпеки підприємства поки не існує" [82].

Подальший теоретичний розгляд даної проблеми потребує уточнення понятійного апарату з урахуванням впливу зовнішнього середовища, а саме використання наступних понять:

загроза - потенційна чи реальна можливість нанесення збитку підприємству з боку окремих внутрішніх і зовнішніх факторів;

загрози внутрішні - загрози, які виникають від діяльності чи бездіяльності керівництва та персоналу підприємства;

загрози зовнішні - загрози, що поступають від конкурентів, кримінальних структур чи виникають унаслідок сваволі чиновників;

уразливість - ступінь незахищеності підприємства, різних видів його діяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз;

ворожість - вплив зовнішнього середовища на підприємство, що характеризується сукупністю загроз його стійкому функціонуванню;

негативна подія - це будь-яка подія, результатом якої виступає матеріальний чи моральна збиток підприємства, що спричиняє додаткові витрати;

збиток - це небажана якісна чи кількісна зміна об'єкта безпеки, зниження його цінності для підприємства чи повна його втрата;

безпека - стан захищеності підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз його діяльності;

об'єкт безпеки - ступінь стійкості і розвитку підприємства, його здатність протистояти різноманітним загрозам;

суб'єкт безпеки - структурні підрозділи підприємства, що вживають заходів із забезпечення його безпеки, а також зовнішні органи і організації, що функціонують самостійно і не підпорядковуються керівництву підприємства, але при цьому їхня діяльність істотно (позитивно чи негативно) впливає на безпеку підприємства;

стратегія безпеки - сукупність найбільш значимих рішень, спрямованих на забезпечення прийняттого рівня безпеки функціонування підприємства в довгостроковій перспективі;

служба безпеки підприємства - структурний підрозділ, що забезпечує захист від усіх видів зовнішніх і внутрішніх загроз.

Отже, не дивлячись на розбіжності в існуючих підходах до визначення сутності економічної безпеки підприємства, в будь-якому випадку діяльність підприємства знаходиться в залежності від безлічі зовнішніх і внутрішніх факторів, що можуть як позитивно, так і негативно впливати на рівень його економічної безпеки. Основні фактори, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства представлені на рис. 1.1.

Внутрішні фактори зв'язані з господарською діяльністю підприємства, його персоналом. Вони обумовлені тими процесами, що виникають у ході виробництва і реалізації продукції і можуть безпосередньо вплинути на рівень економічної безпеки підприємства. Як видно з рис. 1.1 до внутрішніх факторів відносяться фінанси, техніка і технологія, кадри, система безпеки і система управління.

Фінансовий фактор має визначальний вплив на рівень економічної безпеки підприємства, тому що в ринкових умовах господарювання фінанси є "двигуном" будь-якої економічної системи. Так, рівень економічної безпеки буде безпосередньо залежати від відповідності показників ліквідності, платоспроможності, рентабельності, ринкової і ділової активності нормативному значенню, а також від їхньої зміни в майбутньому.

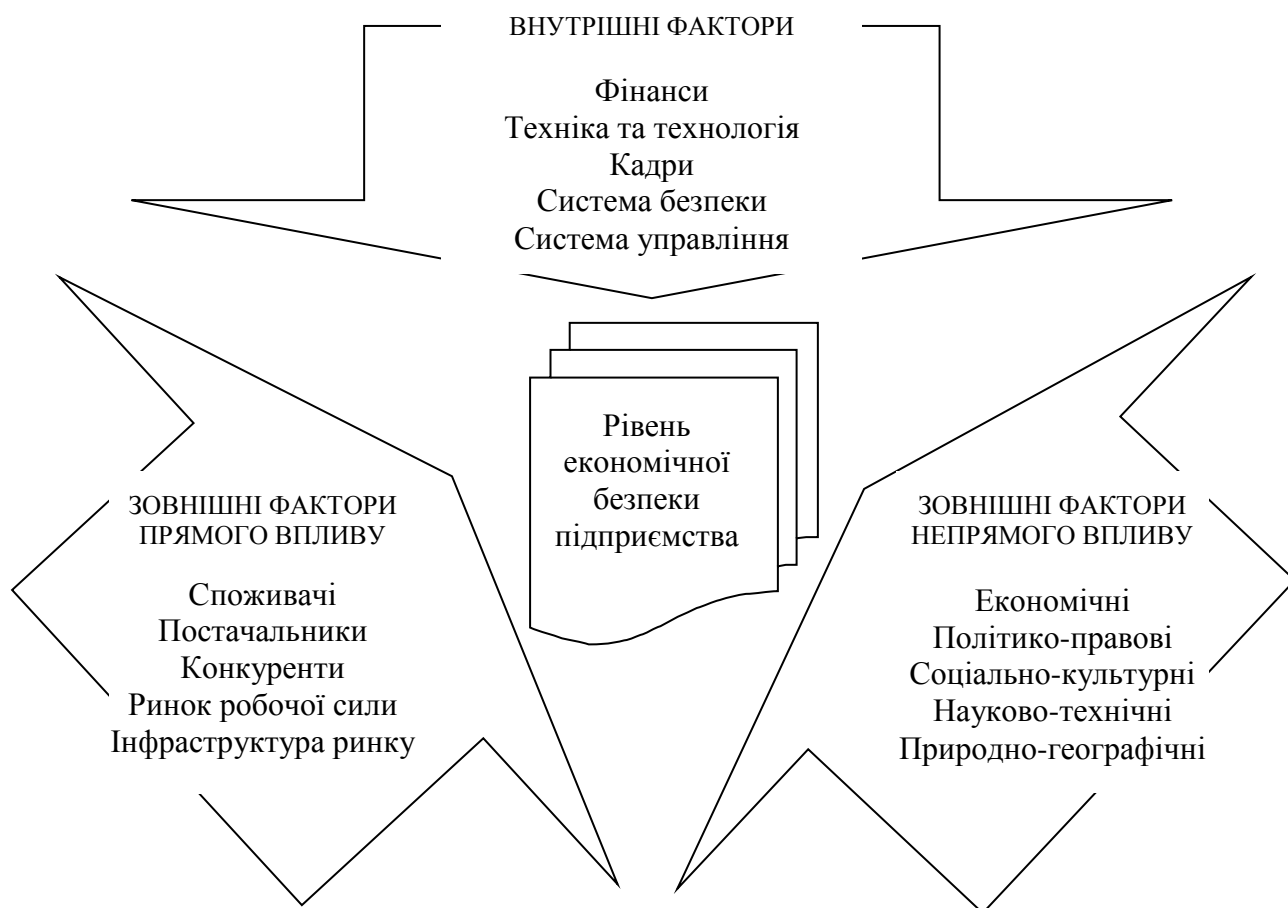

Рис. 1.1. Фактори, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства

Технологія являє собою спосіб перетворення трудових, матеріальних, інформаційних і інших ресурсів за допомогою відповідної техніки в необхідну продукцію і послуги. Застосування передових техніки і технологій впливає на ефективність виготовлення продукції, а, отже, і на рівень економічної безпеки підприємства, тому що припускає випуск саме тієї продукції, що відповідає інтересам споживачів.

Рівень економічної безпеки підприємства в значній мірі залежить від складу кадрів, їхнього інтелекту і професіоналізму, а також від чесності та відповідальності персоналу за результати своєї діяльності. Тому на підприємстві повинна бути створена ефективна система підбора, наймання, навчання і мотивації праці персоналу.

Наявність ефективної системи безпеки на підприємстві суттєво впливає

на забезпечення необхідного рівня його економічної безпеки. Така система покликана захистити персонал підприємства, матеріальні цінності і фінансові кошти, а також інформаційні ресурси з обмеженим доступом від потенційних погроз і протиправних замахів. Система безпеки повинна бути завжди готова до подолання критичної ситуації, що може виникнути в результаті зіткнення інтересів підприємства і кримінальних структур.

Система управління виробництвом, фінансами, маркетингом також у значній мірі визначає рівень економічної безпеки підприємства. Від якості планування і прийняття рішень буде залежати не тільки ефективність функціонування підприємства в даний час, але і його розвиток у майбутньому. При цьому система управління підприємством повинна відповідати вимогам ринкової системи господарювання, що припускає швидку адаптацію підприємства до умов, які складаються в зовнішній середовищі.

Зовнішні фактори, що впливають на рівень економічної безпеки, обумовлені, насамперед, тією різноманітністю зв'язків і відносин, у які обов'язково вступає підприємство. У ході матеріальних, фінансових, інформаційних, кадрових і інших зв'язків відбувається обмін, споживання і переміщення сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, машин, устаткування, інвестицій, технологій, коштів і т.д. Усі ці зв'язки і відносини виникають у конкретних політичних, соціально-економічних, природно-кліматичних й інших умовах, що склалися як у масштабах усієї країни, так і на рівні визначеного конкретного регіону. Саме конкретна ситуація в тому чи іншому регіоні, де функціонує підприємство, може вплинути на рівень його економічної безпеки. У зв'язку з цим виділяють фактори зовнішнього середовища прямого і непрямого впливу.

З факторами прямого впливу підприємство знаходиться в безпосередній взаємодії. При цьому важливо підкреслити, що підприємство може суттєво впливати на характер і зміст цієї взаємодії, а саме активно брати участь у формуванні додаткових можливостей і в запобіганні появи

загроз його економічної безпеки. Як видно з рис. 1.1 до зовнішніх факторів прямого впливу відносяться споживачі, постачальники, конкуренти, ринок робочої сили, інфраструктура ринку.

Так, рівень економічної безпеки підприємства в значній мірі залежить від його здатності знаходити споживачів результатів своєї діяльності і задовольняти їхні запити. По суті, інтереси споживачів повинні стати інтересами підприємства. Вивчення інтересів споживачів дозволить підприємству визначити, на який обсяг продажів воно може розраховувати, наскільки можливо розширити коло потенційних покупців, що очікує продукцію підприємства в майбутньому. Виходячи з цього, підприємство зможе збільшити рівень своєї економічної безпеки шляхом пошуку таких споживачів, які найбільш чутливі з погляду ціни, якості та сервісу.

Постачальники, які забезпечують підприємство різними видами сировини, напівфабрикатами, енергетичними, інформаційними й іншими ресурсами, безпосередньо впливають на рівень його економічної безпеки. Так, порушення умов і часу постачань, низька якість ресурсів, які поставляються, можуть істотно знизити рівень економічної безпеки підприємства. Тому при виборі постачальників у першу чергу варто звертати увагу на такі характеристики, як вартість ресурсів, які поставляються, гарантія якості, часовий графік постачання ресурсів, а також пунктуальність і обов'язковість виконання умов постачання.

Економічна безпека підприємства знаходиться в прямої залежності й від діяльності конкурентів. Чим вище рівень конкуренції на ринку, тим нижче рівень економічної безпеки підприємства, і навпаки. Це пояснюється тим, що високий рівень конкуренції обумовлює необхідність додаткових інвестицій для підвищення якості виробленої підприємством продукції й обслуговування, для виробництва нових більш привабливих для споживачів видів продукції, а також для посилення рекламної компанії й інших заходів, що дозволяють підприємству більш ефективно задовольнити вимоги споживачів, ніж конкуренти.

Для рішення задач, що постають перед підприємством, необхідна наявність відповідних трудових ресурсів. Якщо ринок робочої сили не в змозі надати підприємству кадри необхідної спеціальності і кваліфікації, необхідного рівня освіти, а також віку і статі, то мова йде про недотримання інтересів підприємства, а, отже, і про зниження рівня його економічної безпеки. Тому дуже важливе значення має аналіз ринку робочої сили з метою виявлення його потенційних можливостей у забезпеченні підприємства необхідними для його ефективного функціонування кадрами.

Також на економічну безпеку підприємства впливають суб'єкти інфраструктури ринку, до яких відносяться: кредитна система і комерційні банки, фондові й валютні біржі, система страхування ризиків і страхові компанії, спеціальні рекламні й інформаційні агентства, а також консультаційні й аудиторські компанії, система середньої і вищої освіти. Використання послуг перерахованих вище суб'єктів інфраструктури ринку сприяє підвищенню ступеня дотримання інтересів підприємства, тому що дозволяє одержувати якісні послуги організацій, що спеціалізуються на тому чи іншому виді діяльності. Таким чином, розширення сфери використання послуг інфраструктури ринку сприяє підвищенню економічної безпеки підприємства.

На відміну від зовнішніх факторів прямого впливу, фактори непрямого впливу не носять специфічного характеру стосовно окремо взятого підприємства, але, проте, керівництву необхідно їх враховувати і прогнозувати можливі наслідки їхньої дії для підприємства і рівня його економічної безпеки. Як видно з рис. 1.1 до зовнішніх факторів непрямого впливу відносяться економічні, політико-правові, соціально-культурні, науково-технічні та природно-географічні.

До економічних факторів відносять: тенденції формування ВВП, рівень цін і темпи інфляції, дефіцитність бюджету, норми оподаткування, процентну ставку, стан платіжного балансу та інші. Загальні зміни стану економіки впливають на вартість ресурсів, що здобуваються підприємством,

а також на купівельну спроможність населення, що значною мірою визначає рівень економічної безпеки підприємства. Необхідно також відзначити, що конкретна зміна стану економіки може зробити позитивний вплив на рівень економічної безпеки одних підприємств і негативний на рівень економічної безпеки інших.

Політико-правові фактори включають політичну стабільність у країні, стабільність і взаємодію трьох галузей влади, розмаїтість форм власності, вплив профспілок, законодавчі і нормативні акти, що регулюють різні аспекти діяльності підприємств. Усі ці фактори опосередковано впливають на рівень економічної безпеки підприємства. Так, наприклад, закони сприяють захисту підприємства від недобросовісної конкуренції, зниженню погрози з боку підприємств-монополістів, запобіганню замахів з боку кримінальних структур і таке інше.

Культурні цінності, національні традиції, вікова структура населення, рівень освіти, рівень безробіття, міграція населення складають групу соціально-культурних факторів зовнішнього середовища. Такі фактори являють собою соціальні процеси і тенденції, що відбуваються в суспільстві і впливають на рівень попиту, вибір споживачів і, таким чином, на рівень економічної безпеки підприємства.

До числа науково-технічних факторів відносять: створення нових виробничих технологій, нових видів сировини і матеріалів, розробка ноу-хау, інновацій, нововведень. Підтримка необхідного рівня економічної безпеки підприємства вимагає постійного розвитку його виробничого потенціалу за допомогою реалізації нововведень технічного й організаційного характеру. Такі нововведення впливають на те, як можна збирати, зберігати і розподіляти інформацію, а також на те, якого роду послуги і нові продукти очікують споживачі від підприємства. Таким чином, підприємство для забезпечення своєї економічної безпеки повинне швидко реагувати на нові розробки і само пропонувати нововведення.

Природно-географічні фактори зв'язані з кліматичними умовами,

екологією, запасами природних ресурсів і енергетичною обстановкою. Так, скорочення запасів природних ресурсів, залежність підприємств від постачальників-монополістів паливно-енергетичного комплексу, необхідність проведення заходів щодо дотримання екологічних норм приводить до значного збільшення витрат підприємства. Крім цього, такі форс-мажорні фактори як стихійні лиха і катастрофи можуть істотно знизити рівень економічної безпеки підприємства в силу нездоланності свого впливу.

Необхідно також відзначити, що ступінь впливу окремих факторів зовнішнього середовища на рівень економічної безпеки різних підприємств виявляється по-різному в залежності від їхнього розміру, галузевої приналежності, територіального розташування та інших параметрів. Тому кожне підприємство повинне для себе визначити які з зовнішніх факторів роблять найбільш значний вплив на рівень його економічної безпеки, виділити серед них ті, що є потенційними носіями погроз, і ті, що можуть відкрити додаткові можливості для підприємства. Крім цього, необхідно також виявити тенденції, характерні для зміни окремих факторів зовнішнього середовища, і спробувати спрогнозувати напрямок розвитку цих факторів для того, щоб визначити їхній вплив на рівень економічної безпеки підприємства в майбутньому.

1.2. Дослідження методів і критеріїв оцінки рівня економічної безпеки підприємства

В економічній літературі вже здійснювалися спроби кількісної оцінки рівня економічної безпеки підприємства, що привело до появи декількох підходів. Так, відомий індикаторний підхід, при якому рівень економічної безпеки визначається за допомогою так званих індикаторів [43]. Індикатори розглядаються як граничні значення показників, які характеризують діяльність підприємства в різних функціональних областях та відповідають

певному рівню економічної безпеки. Оцінка економічної безпеки підприємства встановлюється за результатами порівняння фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами. Отже, в табл. 1.1 представлені три основні класифікаційні групи індикаторів економічної безпеки підприємства.

Таблиця 1.1

Основні класифікаційні групи індикаторів економічної безпеки підприємства

Класифікаційні групи індикаторів економічної безпеки підприємства	Індикатори економічної безпеки підприємства
1. Індикатори виробництва	<p>динаміка виробництва (ріст, спад, стабільний стан, темпи змін);</p> <p>реальний рівень завантаження виробничих потужностей;</p> <p>частка НДДКР у загальному обсязі робіт;</p> <p>частка НДР у загальному обсязі НДДКР;</p> <p>темп відновлення основних виробничих фондів (реновації);</p> <p>стабільність виробничого процесу (ритмічність, рівень завантаженості протягом визначеного часу);</p> <p>питома вага виробництва у ВВП (для особливо великих підприємств-монополістів);</p> <p>оцінка конкурентноздатності продукції;</p> <p>вікова структура і технічний ресурс парку машин і устаткування.</p>
2. Фінансові індикатори	<p>обсяг "портфеля" замовлень (загальний обсяг передбачуваних продажів);</p> <p>фактичний і необхідний обсяг інвестицій (для підтримки і розвитку наявного потенціалу);</p> <p>рівень інноваційної активності (обсяг інвестицій у нововведення);</p> <p>рівень рентабельності виробництва;</p> <p>фондовіддача (капіталомісткість) виробництва;</p> <p>прострочена заборгованість (дебіторська та кредиторська);</p> <p>частка забезпеченості власними джерелами фінансування оборотних коштів, матеріалів, енергоносіїв для виробництва.</p>
3. Соціальні індикатори	<p>рівень оплати праці стосовно середнього показника по промисловості чи економіці в цілому;</p> <p>рівень заборгованості по зарплаті;</p> <p>втрати робочого часу;</p> <p>структура кадрового потенціалу (вікова, кваліфікаційна).</p>

Такий підхід до оцінки рівня економічної безпеки підприємства запозичений з області оцінки економічної безпеки держави. Принаймні, саме формування системи індикаторів і розрахунок інтегрального індикатора економічної безпеки передбачені Концепцією економічної безпеки України.

Оцінка рівня економічної безпеки підприємства на основі індикаторного підходу припускає визначення з високим ступенем точності бази порівняння - індикаторів. Саме рівень точності індикатора в цьому випадку і є проблемою, яка полягає в тім, що в даний час відсутня методична база визначення індикаторів, які враховують особливості діяльності підприємства, обумовлені, зокрема, його галузевою приналежністю, формою власності, структурою капіталу, існуючим організаційно-технічним рівнем. А якщо ще врахувати необхідність постійного уточнення величини індикатора внаслідок постійної динаміки зовнішнього середовища і внутрішніх змін у діяльності підприємства, то складність проблеми багаторазово збільшується, оскільки індикатори-показники взаємозалежні і взаємообумовлені. У цьому випадку виникає необхідність постійного корегування системи показників, які є індикаторами економічної безпеки підприємства, що спричиняє збільшення трудомісткості управлінських робіт і, через неординарність виконуваних при цьому дій і прийнятих управлінських рішень, вимагає залучення висококваліфікованих фахівців. Саме висококваліфіковані фахівці здатні установити значення індикаторів і організувати їхній моніторинг. У випадку некваліфікованого встановлення значення індикаторів неправильно може бути визначений рівень економічної безпеки підприємства, що може викликати прийняття управлінських рішень, які не відповідають реальному стану справ. Таким чином, індикаторний підхід цілком виправданий на макрорівні, де значення індикаторів більш стабільні.

Існує також ресурсно-функціональний підхід до оцінки рівня економічної безпеки підприємства [26]. Відповідно до цього підходу оцінка рівня економічної безпеки підприємства здійснюється на основі оцінки стану використання корпоративних ресурсів за спеціальними критеріями.

В якості корпоративних ресурсів розглядаються фактори бізнесу, що використовуються власниками і менеджерами підприємства для виконання цілей бізнесу. Так, Е. Олейников виділяє такі види корпоративних ресурсів:

ресурс капіталу: акціонерний капітал підприємства в сполученні з

позиковими фінансовими ресурсами є кровоносною системою підприємства і дозволяє здобувати та підтримувати інші корпоративні ресурси, що спочатку були відсутні у засновників даного підприємства;

ресурс персоналу: менеджери підприємства, штат інженерного персоналу, виробничих робітників та службовців з їхніми знаннями, досвідом і навичками є основною провідною і сполучною ланкою, що з'єднує воедино усі фактори даного бізнесу та забезпечує проведення в життя ідеології бізнесу, а також досягнення цілей бізнесу;

ресурс інформації та технології: інформація, що стосується всіх сторін діяльності підприємства, є в даний час найбільш коштовним з ресурсів підприємства. Саме інформація про зміну політичної, соціальної, економічної й екологічної ситуації, ринків підприємства, науково-технічна і технологічна інформація, ноу-хау, що стосуються яких-небудь аспектів даного бізнесу, нове в методах організації та управління бізнесом дозволяють підприємству адекватно реагувати на будь-які зміни зовнішнього середовища бізнесу, ефективно планувати і здійснювати свою господарську діяльність;

ресурс техніки й устаткування: на основі наявних фінансових, інформаційно-технологічних і кадрових можливостей підприємство здобуває необхідне (на думку менеджерів підприємства) і доступне (виходячи з наявних ресурсів) устаткування;

ресурс прав: з розвитком цивілізації, виснаженням природних ресурсів і підвищенням цінності для бізнесу нематеріальних активів різко виросла роль даного ресурсу. Цей ресурс містить у собі права на використання патентів, ліцензії і квоти на використання природних ресурсів, а також експортної квоти, права на користування землею. Використання цього ресурсу дозволяє підприємству прилучитися до передових технологічних розробок, не проводячи власних дорогих наукових досліджень, а також одержати доступ до незагальнодоступних можливостей розвитку бізнесу.

Найбільш ефективно використання корпоративних ресурсів, необхідне для виконання цілей даного бізнесу, досягається шляхом запобігання погроз

негативних впливів на економічну безпеку підприємства і досягнення наступних основних функціональних цілей економічної безпеки підприємства:

забезпечення високої фінансової ефективності роботи підприємства, його фінансової стійкості і незалежності;

забезпечення технологічної незалежності підприємства і досягнення високої конкурентноздатності його технологічного потенціалу;

висока ефективність менеджменту підприємства, оптимальність і ефективність його організаційної структури;

високий рівень кваліфікації персоналу підприємства і його інтелектуального потенціалу, ефективність корпоративних НДДКР;

високий рівень екологічності роботи підприємства, мінімізація руйнівного впливу результатів виробничої діяльності на стан навколишнього середовища;

якісна правова захищеність всіх аспектів діяльності підприємства;

забезпечення захисту інформаційного середовища підприємства, а також комерційної таємниці;

забезпечення безпеки персоналу підприємства, його капіталу, майна і комерційних інтересів.

Даний підхід до оцінки рівня економічної безпеки підприємства є дуже широким. Спроба охопити усі функціональні області діяльності підприємства приводить до розмивання поняття економічної безпеки, а оцінка її рівня за допомогою сукупного критерію, що розраховується на основі думок кваліфікованих експертів по приватних функціональних критеріях економічної безпеки підприємства, зазнає значного впливу суб'єктивної думки експертів. До того ж відкритим залишається питання визначення рівня кваліфікації експертів. Крім того, інтегрування показників з використанням будь-якого з відомих підходів, у тому числі і за допомогою питомої ваги значимості показників, як це пропонує автор ресурсно-функціонального підходу, приводить до зниження точності і вірогідності оцінки.

В. Забродським запропоновано використовувати для оцінки рівня економічної безпеки підприємства підхід, що відображає принципи й умови програмно-цільового управління і розвитку [66, 67]. Відповідно до цього підходу оцінка економічної безпеки підприємства ґрунтується на інтегруванні сукупності показників, що визначають економічну безпеку. При цьому використовується кілька рівнів інтеграції показників і такі методи їхнього аналізу, як кластерний і багатомірний аналіз.

Такий підхід відрізняється високим ступенем складності здійснюваного аналізу з використанням методів математичного аналізу. І якщо його використання в дослідницькій області дозволяє одержати достовірні результати оцінки рівня економічної безпеки підприємства, то в практичній діяльності підприємств це дуже важко. До того ж - і це відзначає В. Забродський - дуже складною є "оцінка стійкості сукупного інтегрального показника при заданій області його змінювання". Запропонований автором підхід до оцінки стійкості сукупного інтегрального показника дозволяє оцінити рівень економічної безпеки підприємства, але, скоріше, з позиції математика, а не менеджера.

Виходячи з результатів аналізу розглянутих підходів, можна зробити висновок, що ці підходи дуже складно використовувати для оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Існує і більш простий підхід до оцінки рівня економічної безпеки підприємства, заснований на порівнянні величини інвестицій підприємства, при чому переважно за рахунок реінвестованого прибутку, з обсягом коштів, необхідних для забезпечення економічної безпеки підприємства [18, 75]. В даному випадку як передумова для висновку про економічну безпеку підприємства розглядається величина прибутку, необхідна для розширеного відтворення капіталу.

Відповідно до запропонованого підходу критерій оцінки рівня економічної безпеки підприємства розраховується як відношення величини бруто-інвестицій підприємства в аналізованому періоді до величини

інвестицій підприємства в цьому ж періоді, необхідних для забезпечення його економічної безпеки. Чим ближче величина цього співвідношення до 1, тим вище рівень економічної безпеки підприємства.

Оцінка рівня економічної безпеки підприємства може здійснюватися в різних часових аспектах - поточному і прогнозному. Найбільш точною є оцінка рівня економічної безпеки, що здійснюється за даними поточного періоду. Вона носить констатуючий характер і виконується на основі точної інформації - за даними поточного періоду. Прогнозна оцінка рівня економічної безпеки носить імовірнісний характер, що зв'язано з прогнозуванням величини необхідних показників. При будь-якому виді часового аспекту визначення рівня економічної безпеки доцільно здійснювати стосовно до такого періоду часу, як рік. Вибір саме такого періоду - року - обумовлений тим, що такі показники діяльності підприємства, як прибуток і величина інвестицій, розраховуються в рамках саме року. До того ж рік - це такий період, протягом якого підприємство реально може вжити заходів по забезпеченню економічної безпеки.

Отже, до складу брутто-інвестицій входить реінвестований прибуток, амортизаційні відрахування поточного періоду, а також реінвестовані нагромадження минулих періодів і реінвестований прибуток майбутніх періодів у формі банківських кредитів.

Величина інвестицій, необхідних для забезпечення економічної безпеки підприємства, містить у собі кошти, що направляються на інвестиційну підтримку дотримання інтересів підприємства при його взаємодії зі споживачами продукції, а також на інвестиційну підтримку створення таких умов, як мінімізація витрат підприємства, розширення і диверсифікація виробництва, розширення сфери використання послуг інфраструктури ринку. При чому, до інвестицій, що забезпечують підтримку дотримання інтересів підприємства при взаємодії зі споживачами його продукції, автори цього підходу відносять інвестиції, що направляються на адаптацію до нововведень, оскільки саме потреби ринку буквально

змушують підприємство шукати і впроваджувати нововведення, які будуть сприяти зростанню прибутку підприємства.

Виділення рівнів економічної безпеки підприємства в рамках даного підходу буде залежати від інтенсивності конкуренції. У підприємств, що діють в умовах високої конкуренції, потреба в інвестиціях у розширене відтворення значно вище, ніж у підприємств, що діють в умовах невисокої конкуренції. Тому, чим вище рівень конкуренції на ринку, тим нижче рівень економічної безпеки підприємства, і навпаки.

Отже, для підприємств, що функціонують в умовах конкуренції, пропонується виділити наступні види рівнів економічної безпеки: підтримуючий, мінімальний, дуже низький, низький, середній, високий і дуже високий. Кількісна оцінка кожного виду рівня економічної безпеки підприємства і його характеристика з позиції дотримання глобального інтересу - дотримання ринкової позиції - наведені в табл. 1.2.

Для підприємств, діяльність яких носить монопольний характер і захищена протекціоністськими мірами з боку держави від світової конкуренції, рівні економічної безпеки підприємства можуть бути наступними: підтримуючий, необхідний і достатній. Кількісна оцінка кожного виду рівня економічної безпеки підприємства і його характеристика з позиції розширеного відтворення капіталу наведені в табл. 1.3.

Якщо ж діяльність підприємства-монополіста на внутрішньому ринку не захищена протекціоністськими мірами з боку держави від конкуренції з боку закордонних компаній, то тоді для оцінки рівнів його економічної безпеки можна скористатися даними табл. 1.2.

Однак наведені в табл. 1.2 і 1.3 рівні економічної безпеки підприємства і відповідна їм характеристика не претендують на всеосяжність. Кожне підприємство, використовуючи приведені положення методики оцінки рівня економічної безпеки, може уточнити і скласти для умов своєї діяльності інші характеристики рівнів економічної безпеки.

Таблиця 1.2

Характеристика рівнів економічної безпеки підприємства, що діє в умовах конкуренції

Рівень економічної безпеки підприємства	Показник рівня	Характеристика стану підприємства на момент оцінки економічної безпеки
Підтримуючий	До 0,05	Нестійкість економічної безпеки. Підприємство знаходиться на грані економічної безпеки, оскільки при незначному зниженні прибутку здатне її втратити.
Мінімальний	0,06-0,10	Підприємство знаходиться в економічній безпеці та у стані в найближчі рік-два її підтримувати
Дуже низький	0,11 -0,19	Обсяг інвестиційної підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства, дозволяє зберегти займану ринкову позицію в поточному періоді, ставить під загрозу її в найближчій перспективі
Низький	0,2-0,29	Обсяг інвестиційної підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства, дозволяє зберегти займану ринкову позицію в поточному періоді та у найближчій (рік-два) перспективі
Середній	0,3 - 0,49	Обсяг інвестиційної підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства, дозволяє зберегти займану ринкову позицію в поточному періоді та у середній (два-чотири роки) перспективі, а також закласти фундамент формування конкурентних переваг
Високий	0,5 - 0,7	Інвестиційна підтримка умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства, здійснюється з урахуванням основних вимог ринку, що дозволяє зберегти стратегічні позиції підприємства на ринку, мати істотні конкурентні переваги
Дуже високий	Понад 0,7	Інвестиційна підтримка умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства, здійснюється з урахуванням практично всіх вимог ринку, що дозволяє підприємству мати значні конкурентні переваги стратегічного характеру і стати лідером ринку (чи галузі)

Таблиця 1.3

Характеристика рівнів економічної безпеки підприємства-монополіста

Рівень економічної безпеки підприємства	Показник рівня	Характеристика стану підприємства на момент оцінки економічної безпеки
Підтримуючий	Нижче коефіцієнта мінімальної ефективності капітальних вкладень, прийнятого в галузі	Темпи відтворення капіталу підприємства недостатні. Економічна безпека підприємства носить нестійкий характер, оскільки його ринкові позиції забезпечуються переважно за рахунок протекціоністських мір з боку держави
Необхідний	Дорівнює коефіцієнту мінімальної ефективності капітальних вкладень, прийнятому в галузі	Темпи відтворення капіталу підприємства носять нормативний характер, що забезпечує підтримку необхідної кількості засобів виробництва на необхідному якісному рівні, який задається планами підвищення організаційно-технічного рівня виробництва
Достатній	Перевищує коефіцієнт мінімальної ефективності капітальних вкладень, прийнятий в галузі	Темпи відтворення капіталу підприємства перевищують нормативний рівень, що дозволяє забезпечити ріст організаційно-технічного рівня виробництва

І все ж таки, запропонований критерій рівня економічної безпеки підприємства також не може бути універсальним, тому що він враховує інтереси лише однієї контролюючої групи (власників підприємства) і вже тому, як це не парадоксально, ігнорування інтересів інших груп веде до зменшення рівня економічної безпеки.

1.3. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства

Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства повинне ґрунтуватися на відповідній концепції [84]. Формування концепції економічної безпеки підприємства є досить актуальною проблемою, оскільки в даний час держава прямо не здійснює управління діяльністю підприємств, а тільки регулює їхню діяльність за допомогою правових, економічних і соціальних заходів шляхом прямого (розробка нормативних актів, положень, заходів, що безпосередньо впливають на діяльність суб'єктів ринкових відносин) і непрямого (податкова система, цінова і фінансово-кредитна політика, державне замовлення) регулювання. Контроль за виконанням функцій управління підприємством перейшов від державних органів до керівництва підприємства.

Концепція економічної безпеки підприємства повинна охоплювати всі області виробничо-господарської, фінансової і комерційної діяльності підприємства, і покликана вирішити основні задачі:

забезпечення відповідності місії підприємства і стратегічних установок його діяльності системі пріоритетних інтересів підприємства;

визначення й оперативне корегування пріоритетів у діяльності підприємства і створення умов для їхньої реалізації;

забезпечення відповідності обсягу продажів підприємства його ресурсному потенціалу і місткості ринку;

забезпечення внутрішньої збалансованості в діяльності підприємства;

зниження ризику в діяльності підприємства;
 забезпечення зацікавленості персоналу в ефективній діяльності підприємства;
 створення гнучкої системи резервування ресурсів;
 визначення настання фази неефективного розвитку підприємства і його корегування на базі розробленої програми санації підприємства.

Концепція економічної безпеки підприємства висуває вимоги до системи управління підприємством, представлені на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Вимоги до системи управління підприємством, обумовлені концепцією його економічної безпеки

Орієнтація системи управління підприємством на забезпечення економічної безпеки припускає, що управлінські рішення, прийняті в будь-якій сфері діяльності підприємства, повинні обов'язково розглядатися з погляду їхнього впливу на економічну безпеку підприємства як у даний час, так і в перспективі.

Реалізація вимоги альтернативності прийнятих управлінських рішень припускає, що підготовка будь-якого управлінського рішення повинна

враховувати варіанти можливих дій підприємства, у тому числі і при виборі суб'єктів зовнішнього середовища, з якими підприємство взаємодіє.

Вимога адаптивності системи управління підприємством означає, що система управління підприємством повинна вчасно враховувати зміни впливу факторів зовнішнього середовища, ресурсного потенціалу, форм організації і управління виробництвом, фінансового стану й інших параметрів в управлінні виробництвом.

Стратегічна орієнтація в управлінні діяльністю підприємства зобов'язує приймати управлінські рішення в діяльності підприємства з метою забезпечення його економічної безпеки з урахуванням не тільки існуючої сукупності суб'єктів зовнішнього середовища і їхніх інтересів, але і з урахуванням передбачуваних партнерів, тобто передбачати заходи для захисту інтересів підприємства в перспективі.

Вимога захищеності системи управління підприємством обумовлює необхідність існування розробленої концепції економічної безпеки, в рамках якої повинна бути вироблена політика захисту інтересів підприємства і з використанням якої повинен бути сформований механізм економічної безпеки підприємства, що представляє собою способи реалізації політики захисту інтересів підприємства в конкретних умовах.

Концепція формування і наступного функціонування механізму економічної безпеки підприємства базується на розумінні сутності економічної безпеки підприємства як міри гармонізації його інтересів з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, що взаємодіють з ним. Виходячи з цього, концепцією механізму економічної безпеки підприємства передбачається, що керівництвом підприємства повинна бути сформульована система його пріоритетних інтересів, виявлені інтереси взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища й обрані такі форми і способи гармонізації чи узгодження цих інтересів, щоб результати взаємодії підприємства з цими суб'єктами забезпечили його прибуткову роботу.

Першим кроком запропонованої послідовності є формулювання

системи інтересів підприємства, що здійснюється на основі результатів аналізу взаємозв'язків із суб'єктами зовнішнього середовища. При формулюванні інтересів підприємства дуже важливо врахувати часовий аспект, тобто повинні бути сформульовані не тільки поточні, але і стратегічні інтереси підприємства. Основними вимогами при формулюванні інтересів підприємства є чіткість і однозначність формулювання. При цьому варто врахувати, що система пріоритетних інтересів підприємства не залишається незмінною: з часом, зі зміною поводження взаємодіючих з підприємством суб'єктів зовнішнього середовища, і, нарешті, із загальними змінами, що відбуваються в зовнішнім середовищі, можуть змінюватися формулювання інтересів і їхня пріоритетність. Деякі інтереси підприємства можуть узагалі втратити свою актуальність і, навпаки, у системі інтересів підприємства можуть з'явитися нові, раніше відсутні.

Оскільки система пріоритетних інтересів підприємства містить у собі обмежене число інтересів, які найбільш важливі і значимі для підприємства і постійно знаходяться в сфері управлінської уваги, то після формулювання системи інтересів підприємства необхідно виділити ті з них, що згодом увійдуть у систему пріоритетних. Виділення таких інтересів підприємства і складає зміст другого етапу алгоритму формування системи пріоритетних інтересів підприємства з наступною їх гармонізацією з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища. Необхідно відзначити, що домінуючими є економічні інтереси підприємства, які обумовлені насамперед його позицією на ринку і станом конкурентноздатності його товарів. Вони представлені рядом економічних показників, такими як контрольована частка ринку, обсяг продажів, ціна товарів, витрати на виробництво і прибуток. Економічні інтереси підприємства зв'язані також з наявністю та доступністю коштів і звідси - з доходами на інвестований капітал чи позики. Останнє впливає на величину позикових коштів, які можуть знадобитися підприємству для фінансування своєї діяльності [68].

Для визначення гармонізації інтересів підприємства з інтересами

суб'єктів зовнішнього середовища, взаємодіючих з підприємством, необхідно виявити і сформулювати інтереси цих суб'єктів, що і пропонується зробити на третьому етапі запропонованої послідовності. При цьому важливе значення має правильне формулювання інтересів суб'єктів зовнішнього середовища, взаємодіючих з підприємством, що є запорукою вірогідності у визначенні гармонізації інтересів підприємства і суб'єктів зовнішнього середовища. Після формулювання інтересів суб'єктів зовнішнього середовища, взаємодіючих з підприємством, здійснюється смисловий аналіз формулювань інтересів підприємства і суб'єктів зовнішнього середовища на основі їхнього зіставлення. Основне призначення такого аналізу економічних інтересів підприємства і взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища полягає у встановленні відповідності інтересів. У результаті оцінки цієї відповідності встановлюються або протиріччя інтересів, або їхній збіг. При проведенні смислового аналізу крім встановлення відповідності інтересів підприємства й інтересів взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища визначаються також можливість розширення сфери збігу інтересів підприємства і взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища, характер виявлених протиріч і реальні шляхи їхнього усунення.

Виходячи з запропонованого розуміння економічної безпеки підприємства як міри гармонізації його інтересів з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, можна стверджувати, що підприємство знаходиться в економічній безпеці, якщо більшість його пріоритетних інтересів збігається з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, і в результаті чого підприємство отримує прибуток. Ситуація, коли всі пріоритетні інтереси підприємства збігаються з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, навряд чи можлива; її можна вважати ідеальним станом співвідношення інтересів, до якого потрібно прагнути, але яке в практичній діяльності підприємств зустрічається досить рідко. Ситуацію, коли пріоритетні інтереси підприємства в основній своїй більшості не збігаються з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, а діяльність підприємства все-таки є прибутковою,

швидше за усе варто розглядати як результат значних неточностей у формулюванні інтересів підприємства і взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища і помилкових висновків смислового аналізу.

Отже, механізм забезпечення економічної безпеки підприємства являє собою сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових і мотиваційних способів гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, за допомогою чого з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечується отримання прибутку, необхідного для розширеного відтворення капіталу [18, 85].

Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, як і будь-якого механізму, базується на певних принципах. При цьому поряд із уже застосовуваними принципами побудови різного роду організаційно-економічних механізмів, що використовуються в діяльності підприємства, пропонуються принципи, що відбивають специфіку формування і функціонування саме механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. До числа таких принципів відноситься наявність наукового обґрунтування економічної безпеки підприємства, врахування розмаїтості інтересів підприємства як наслідок особливостей його діяльності і врахування інтересів суб'єктів зовнішнього середовища, взаємодіючих з підприємством.

Крім того, формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства забезпечується за допомогою прийняття управлінських рішень, формування інформаційних мереж, проведення аналітичних і прогностичних робіт, виконання ряду економічних розрахунків і оцінки їхніх результатів. Усі ці дії здійснюються у внутрішньому середовищі суб'єкта господарювання, а деякі - згодом багаторазово повторюються, впливають на багато аспектів життєдіяльності підприємства і спричиняють, як правило, певні витрати. Загальна характеристика дій, зв'язаних з формуванням механізму економічної безпеки підприємства і його наступним функціонуванням, може бути представлена наступним чином:

зв'язані з усіма видами діяльності підприємства;
погоджують діяльність підприємства з умовами внутрішнього і зовнішнього середовища, у якому воно функціонує;
визначаються поглядами та устремліннями тих, кому належить підприємство, чи тих, хто керує їм;
мають складну природу;
визначають довгостроковий напрямок поведінки підприємства;
здійснюються в цілому в руслі двох різних взаємодоповнюючих тенденцій: розвитку технологічного забезпечення управління підприємством (нормативно-правового, методологічного, інформаційного, програмно-технічного, логістичного), що є інваріантним відносно конкретного підприємства і виступає як інструментарій формування і функціонування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, і розвитку знань і досвіду управління в конкретних економічних структурах.

Системний же підхід до формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства припускає, що необхідно враховувати всі реальні умови його діяльності, а сам механізм повинний мати чітко обкреслені елементи, схему їхньої дії та взаємодії. Без цього механізм не буде мати необхідну прагматику і можливості в прийнятті адресних рішень будуть відсутні.

Таким чином, механізм забезпечення економічної безпеки підприємства може мати різний ступінь структуризації і формалізації. Структура пропонуємого механізму наведена на рис 1.3.

Як слідує з представленої схеми, механізм забезпечення економічної безпеки підприємства складається з декількох блоків (вхідного (блок 1), внутрішнього (блок 2) і вихідного (блок 3)), одночасна дія яких покликана забезпечити достатній для розширеного відтворення капіталу підприємства прибуток, одержуваний у результаті дотримання інтересів підприємства, тобто в результаті взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища.

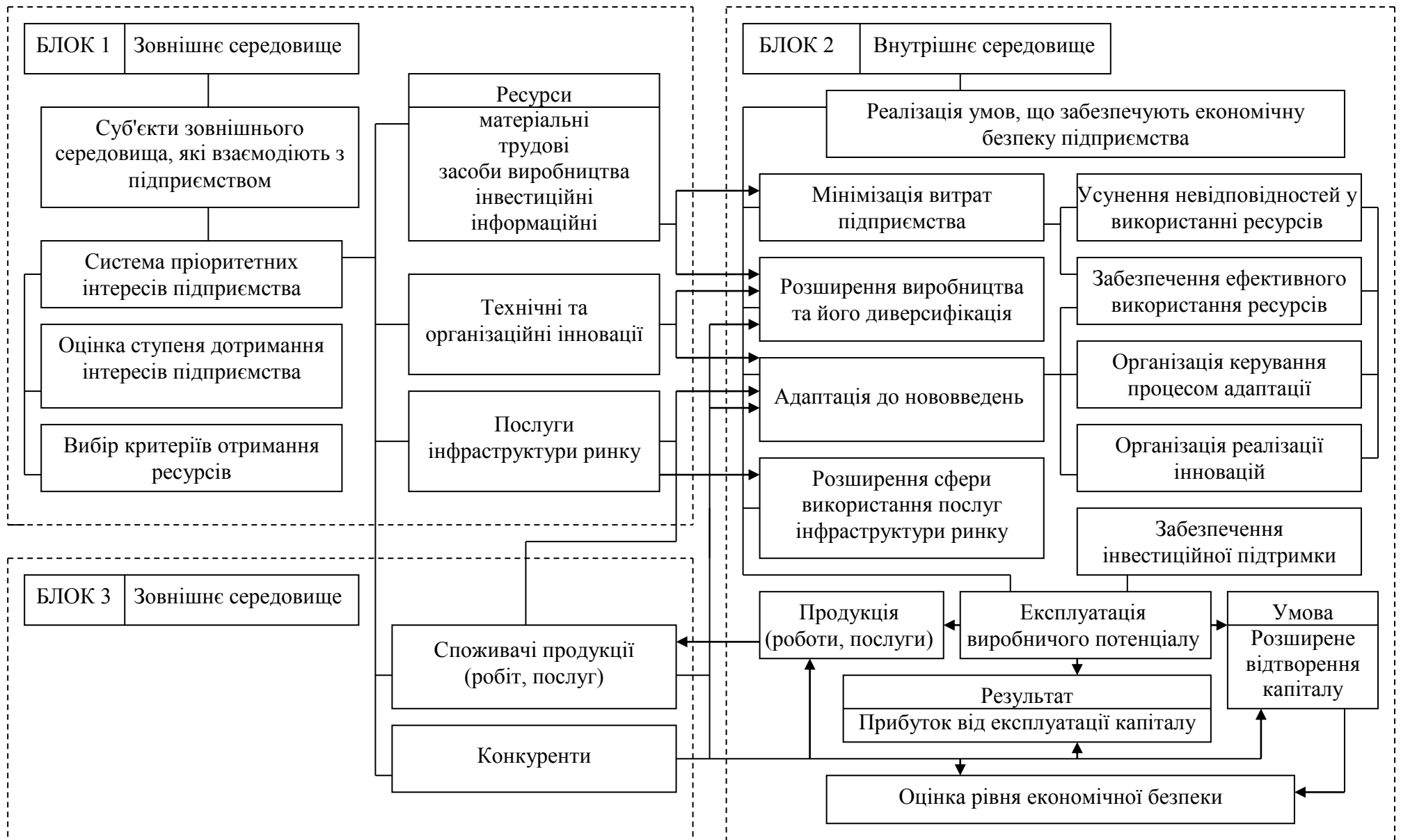

Рис. 1.3. Структура механізму забезпечення економічної безпеки підприємства

За допомогою функціонування блоку 1, також як і блоку 3, здійснюється взаємодія підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища.

Результатом функціонування блоку 1 механізму забезпечення економічної безпеки підприємства є надходження необхідних для організації процесу виробництва ресурсів і інформації відповідно до системи пріоритетних інтересів підприємства. Призначення блоку 1 у механізмі забезпечення економічної безпеки підприємства можна визначити таким чином: мінімізація витрат на придбання ресурсів у необхідній кількості і належної якості, що можливо при альтернативній взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища.

Альтернативність взаємодії підприємства становить особливий інтерес при виборі постачальників ресурсів, що особливо стосується постачальників матеріалів, засобів виробництва, засобів оргтехніки і науково-технічної продукції. Альтернативність у взаємодії підприємства з постачальниками припускає їхній вибір відповідно до визначених критеріїв. В якості таких критеріїв можуть виступати якість, кількість ресурсів, терміни і розмір їхнього постачання, ціна і здійснення сервісного обслуговування (для засобів виробництва, оргтехніки і науково-технічної продукції). У свою чергу, вибір критеріїв добору постачальників ресурсів, як слідує зі схеми, наведеної на рис. 1.3, обумовлений взаємодією підприємства зі споживачами його продукції. Це означає, що інтереси підприємства на "вході" значною мірою визначаються його інтересами на "виході", тобто при реалізації продукції.

Основне призначення блоку 2 механізму забезпечення економічної безпеки підприємства полягає в створенні і реалізації умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства. В якості найважливіших умов, що враховуються в структурі механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, обрані мінімізація витрат підприємства, адаптація до нововведень і розширення сфери використання послуг інфраструктури ринку. Саме ці умови здатні зробити найбільш істотний вплив на формування прибутку підприємства, забезпечивши тим самим його економічну безпеку.

Дія механізму спрямована на забезпечення економічної безпеки в діяльності підприємства як у даний час, так і на перспективу. Якщо в першому випадку домінують такі умови забезпечення економічної безпеки, як мінімізація витрат і розширення сфери використання послуг підприємств інфраструктури, то в другому - це адаптація до нововведень, розширення виробництва і його диверсифікація.

Реалізація кожного із запропонованих умов забезпечення економічної безпеки підприємства можлива або з використанням мір організаційного характеру, що, як правило, не потребують інвестиційної підтримки (чи вона незначна), або з залученням певного обсягу інвестицій. У першому випадку мова йде про некапіталомістке створення умов забезпечення економічної безпеки підприємства, у другому - створення умов варто вважати капіталомістким. Зрозуміло, що при недостатку прибутку підприємство повинне в першу чергу реалізовувати ті умови забезпечення економічної безпеки, що не вимагають інвестиційної підтримки. І тільки після завершення реалізації некапіталомістких заходів підприємство може приступати до реалізації умов, що вимагають інвестиційної підтримки.

Отже, мінімізація витрат підприємства розглядається як комплексне поняття, що включає мінімізацію витрат на виробництво (прямі витрати), на обслуговування виробництва і управління підприємством (накладні витрати). Визнаючи доцільність зусиль підприємства по скороченню прямих витрат, варто зазначити, що їхнє значне зниження можливе на основі використання нових технологій, оскільки істотну економію прямих витрат за допомогою заходів організаційного характеру (наприклад, уведення режиму економії, зниження збитків від браку і т.п.) забезпечити не можна. Набагато більше можливостей для мінімізації витрат представляє економія накладних витрат, оскільки вони дуже важко піддаються нормуванню, а їхній оперативний облік ускладнюється розмаїтістю витрат, які до них відносяться. Необхідність підвищеної уваги до накладних витрат тим більше актуальна, тому що темпи їхнього зниження на переважній більшості підприємств

набагато нижчі, ніж темпи зниження обсягів виробництва і продажів продукції.

Дотримання інтересів підприємства вимагає постійного розвитку його виробничого потенціалу за допомогою реалізації нововведень технічного й організаційного характеру. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства повинен бути орієнтований не стільки на створення нововведень, скільки на використання вже існуючих розробок, застосованих для реалізації. Правда, великі виробничі системи, що мають у своєму складі структурні підрозділи, основним видом діяльності яких є виконання таких етапів інноваційного процесу, як проведення прикладних досліджень, НДДКР і виготовлення дослідних зразків, можуть займатися створенням нововведень.

Пасивний же характер адаптації підприємства до нововведень, що припускає прийняття до реалізації нововведень, створених за межами підприємства, обумовлено наступними передумовами:

виконання серйозних розробок у сфері нововведень дуже проблематично в силу необхідності наявності певних засобів і кваліфікованих кадрів;

унаслідок поділу праці існують організації, що займаються генеруванням, розробкою і поширенням нововведень;

придбання переваг в інформаційно-технологічному суспільстві, що формується в даний час, досягається за рахунок умілого, а головне - своєчасного використання нововведень;

інноваційний процес вимагає значної за обсягом інвестиційної підтримки, яку можуть собі дозволити далеко не всі підприємства.

Адаптація підприємства до нововведень є найбільш складним і трудомістким видом адаптації, оскільки заходи, що розробляються з метою забезпечення відповідності технічного рівня виробництва досягненням науки і техніки, відрізняються широким масштабом, торкаються діяльності практично всіх виробничих і управлінських підрозділів, вимагають залучення

кваліфікованих фахівців, значної інвестиційної підтримки і повинні бути проведені в стиснуті проміжки часу. У зв'язку з цим забезпечення економічної безпеки підприємства обумовлює необхідність реалізації нововведень з гарантією успіху, тобто тих нововведень, які підприємство зможе успішно експлуатувати, а споживач готовий оплачувати.

Крім цього, слід зазначити, що в зв'язку з маркетинговою орієнтацією виробництва адаптація підприємства до нововведень носить змушений характер. Жодне підприємство не буде здійснювати перехід на нові технології, освоювати нову продукцію чи поліпшувати дизайн і якість вже випускаємої, якщо до цього його не спонукає стан ринку, і, зокрема, поведження конкурентів, продукції яких споживач може віддати перевагу. Саме побоювання підприємства втратити свої ринкові позиції і, значить, втратити частину прибутку, що знизить рівень його економічної безпеки, спонукають його підвищувати організаційно-технічний рівень виробництва, освоювати нові види продукції.

Як слідує з приведеної на рис. 1.3 структури механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, іншим напрямком, що забезпечує економічну безпеку підприємства, є розширення сфери використання послуг інфраструктури ринку. У самому загальному вигляді розширення сфери використання послуг інфраструктури ринку зв'язано з реалізацією загальних умов процесу відтворення на підприємстві. До числа таких умов відносяться проведення маркетингових досліджень і організація реклами, організація виробництва нових виробів і експлуатації нової техніки, підвищення кваліфікації виробничого й управлінського персоналу, послуги консультантів і фахівців. Розширення сфери використання послуг інфраструктури ринку також сприяє підвищенню ступеня дотримання інтересів підприємства. Таке твердження базується на тому, що використання послуг інфраструктури ринку дозволяє:

одержувати якісні послуги підприємств, що спеціалізуються на тому чи іншому виді діяльності;

скорочувати чисельність персоналу унаслідок відмовлення від виконання тих чи інших видів діяльності і передачі їх для виконання стороннім організаціям;

підвищити рівень спеціалізації підприємства як у виробничій, так і в управлінській сфері, оскільки сприяє скороченню числа видів діяльності підприємства.

У результаті функціонування блоку 3 механізму забезпечення економічної безпеки підприємства - вихідного блоку - на основі товарно-грошових відносин із суб'єктами зовнішнього середовища (зі споживачами) підприємство здійснює реалізацію своєї продукції (робіт, послуг). Вплив споживачів продукції (робіт, послуг) підприємства на дію внутрішнього блоку механізму забезпечення економічної безпеки підприємства безумовний, що і показано в структурі механізму (рис. 1.3). По суті, інтереси споживачів повинні стати інтересами підприємства; інтереси підприємства ні з яким іншим взаємодіючим з ним суб'єктом зовнішнього середовища не збігаються так, як вони збігаються з інтересами споживачів, за винятком однієї позиції - ціни продукції. Саме інтересами споживачів продукції, поряд з діями конкурентів, обумовлена дія таких елементів внутрішнього блоку наведеного механізму, як адаптація до нововведень, розширення виробництва і його диверсифікація.

Таким чином, дія механізму забезпечення економічної безпеки підприємства покликана не просто забезпечити економічну безпеку, а безпеку певного рівня, що залежить від особливостей діяльності підприємства і взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі роботи були розглянуті теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємства. Зокрема, були наведені існуючі підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства, виділені фактори, які впливають на її рівень; досліджені різні методи оцінки рівня економічної безпеки підприємства; розглянута концепція формування та функціонування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства.

Формування ринкової економіки в Україні істотно змінило умови функціонування підприємств: змінилися форми і методи державного регулювання, збільшився вплив зовнішнього середовища, основною якістю якого є невизначеність, підвищився рівень відповідальності керівників підприємства за самостійно прийняті управлінські рішення.

Зміна умов функціонування підприємств спричинила появу в їх діяльності зовсім нових проблем, що вимагають теоретичного осмислення і розробки практичних рекомендацій з їх вирішення. До їх числа відноситься також і проблема забезпечення економічної безпеки підприємства.

Не дивлячись на те, що дана проблема розглядається в роботах багатьох вітчизняних і закордонних учених, єдиного підходу до визначення категорії економічної безпеки підприємства поки не існує. Так, окремі підходи є фрагментарними, висвітлюють лише один бік проблеми, не дозволяють розкрити сутність категорії повністю, інші – підкреслюють цілком правильні й суттєві характеристики відповідної категорії, однак потребують певної конкретизації.

Крім цього, в економічній літературі здійснювалися спроби кількісної оцінки рівня економічної безпеки підприємства, що також привело до появи декількох підходів. Найбільш відомими з них є індикаторний та ресурсно-функціональний підходи, а також підхід, який відображає принципи й умови програмно-цільового управління і розвитку, та підхід, заснований на

порівнянні величини інвестицій підприємства з обсягом коштів, необхідних для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Дослідження різних підходів до діагностики рівня економічної безпеки підприємства дозволяє стверджувати, що на сьогодні відсутні її досить обґрунтовані критерії, що враховують, з одного боку, динамічні зміни в зовнішнім середовищі, з іншого боку, конфлікт різнобічних інтересів відносно підприємства.

Також остаточно не відпрацьований механізм управління станом економічної безпеки підприємства. Найбільш суттєві результати стосовно розробки механізму забезпечення економічної безпеки підприємства були отримані групою авторів, які поклали в його основу систему пріоритетних інтересів підприємства і визначили сукупність заходів щодо їх узгодження з інтересами зовнішнього середовища. Однак наведені в структурі запропонованого механізму окремі складові потребують конкретизації, насамперед це стосується розширення сфери використання інфраструктури ринку, адаптації до нововведень тощо.

Таким чином, на сьогоднішній день цілий ряд питань теоретичного і концептуального характеру залишаються невирішеними і дискусійними, тому існує необхідність подальших досліджень і наукових розробок в області проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ ТА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПАТ «ЛУГАНСЬКТЕПЛОВОЗ»

2.1. Загальна характеристика підприємства

3 травня 1896 року - офіційна дата початку історії згодом широко відомого Луганського паровозобудівного заводу, засновником якого був німецький промисловець Густав Гартман. У 1900 році був випущений перший паровоз, а вже через кілька років Луганський паровозобудівний завод по своїх виробничих потужностях зрівнявся з такими великими заводами Росії, як Брянський та Путиловський.

Завдяки великій реконструкції, яка була проведена в 1928-1933 роках, по своїй технічній оснащеності Луганський паровозобудівний завод став на той час самим досконалим у світі та найбільшим у Європі. За освоєні в виробництві нові вантажні та пасажирські локомотиви він був нагороджений золотою медаллю на виставці в Парижі.

З початком Великої Вітчизняної війни завод переходить на випуск продукції, необхідної фронту. Після двох років окупації заводчани вже в 1943 році приступають до відновлення зруйнованого виробництва. Переборюючи неймовірні труднощі, колектив заводу в жовтні 1945 року випустив перший післявоєнний паровоз. За успішне виконання завдань по відновленню заводу й організацію випуску важливої продукції для народного господарства завод наказом Президії Верховної Ради СРСР від 7 червня 1947 року був нагороджений орденом Леніна.

В 1956 році побудован перший тепловоз по кресленнях Харківського заводу транспортного машинобудування, а 19 жовтня цього ж року паровозобудівний завод був перейменований у тепловозобудівний. За короткий час виробництво було переобладнане на випуск тепловозів. Для зміни організаційно-технічної структури цехів були створені автоматичні,

механізовані та потокові лінії, замкнуті ділянки, без яких був неможливий багатосерійний випуск тепловозів.

Високі технічні й експлуатаційні показники тепловозів, виготовлених на заводі, були відзначені Великими золотими медалями і дипломами на Пловдивській та Лейпцігській міжнародних ярмарках, а сам завод був відзначений міжнародною премією «Золотий Меркурій» за великий внесок у розвиток міжнародного торгового співробітництва.

19 травня 1995 року Президент України видав Указ «Про створення Державної холдингової компанії «Луганськтепловоз», а 3 жовтня цього ж року Луганський міськвиконком провів її державну реєстрацію. Шляхом перереєстрації компанія змінила назву на ВАТ "ХК "Луганськтепловоз" (протокол Загальних зборів акціонерів № 7 від 25 квітня 2011 року).

Сьогодні ПАТ «Луганськтепловоз» - одне з найбільших підприємств в Україні по виробництву залізничних тягових транспортних засобів, продукція якого використовується не тільки на території нашої країни, але і за кордоном, що підтверджує девіз компанії: «Більше ста років на залізницях світу».

До складу компанії згідно з організаційною структурою (додат. А) входять: дирекція, п'ять центрів, чотири управління, тридцять три відділи та служби, десять основних та дев'ять допоміжних цехів. У сферу корпоративного управління входять: сім дочірніх підприємств та шість відкритих акціонерних товариств, контрольними пакетами акцій (51 %) яких володіє компанія.

Статутний фонд компанії складає 54796,1 тис. грн. Структура держателів акцій наведена на рис. 2.1. Реєстратором компанії є товариство з обмеженою відповідальністю "Центр-Реєстратор". Згідно з наказом Фонду державного майна України від 05.04.2001 р. № 565 й уточненому плану розміщення акцій ПАТ «Луганськтепловоз» у державній власності залишається пакет акцій загальною номінальною вартістю 41645,8145 тис. грн. чи 76 %.

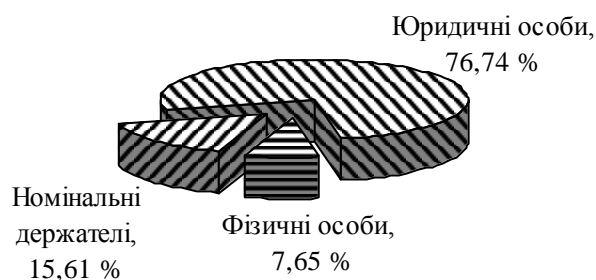

Рис. 2.1. Структура держателів акцій ПАТ «Луганськтепловоз»

Протягом багатьох років підприємство спеціалізувалося на виробництві магістральних тепловозів. Питома вага виробництва останніх у загальному обсязі товарної продукції доходила до 90 %. Однак, на початку 90-х років, з порушенням господарсько-економічних зв'язків і зниженням платоспроможності замовників тепловозів відбувся різкий спад виробництва. Для його відновлення необхідно було розширити асортимент продукції, що випускається на підприємстві, за рахунок освоєння нових видів виробів. Проаналізувавши доцільність освоєння у виробництві цілого ряду виробів для залізничного депо й інших галузей народного господарства, інженерні служби підприємства розробили для цих виробів документацію, по якій були виготовлені дослідні партії шахтного кабельного електровоза для підземних робіт, плаваючого екскаватора для очищення русел малих рік і малих водоймищ, різних пресів для виготовлення брикетів, вентиляційних установок для шахт тощо. Більшість цих виробів освоєно у виробництві.

Але навіть усе це не змогло відновити колишні обсяги виробництва. Тому паралельно зі створенням непрофільної для підприємства продукції здійснювалась робота зі створення й освоєння близьких по профілю тепловозам технічно складних і наукомістких виробів.

За узгодженням з «Укрзалізницею» і за підтримкою Мінмашпрому в стислий термін були розроблені й освоєні у виробництві нові, що раніше не

випускалися в Україні, види транспортних рельсових машин. Це дизель-потяг ДЕЛ-02, два типи електропоїздів постійного (ЕПЛ-2Т) і перемінного (ЕПЛ-9Т) струму, магістральний швидкісний пасажирський (ТЕП-150) і маневровий (ТЕМ-103) тепловози та, нарешті, електровоз перемінного струму 2ЕЛ-5.

Всю ж продукцію, яку сьогодні дозволяє випускати виробничий потенціал компанії можна згрупувати наступним чином:

для потреб залізничного транспорту України, СНД і інших держав: магістральні тепловози, дизель-потяги, пасажирські і маневрові тепловози;

для потреб виробництва кінцевої продукції (тепловозобудування, зборки трамваїв, дизелебудування): матеріали і заготівлі чорної металургії, куті і штамповані заготівлі, лиття, вироби з пластмас, вуглекислота, електроліт й ін.;

для потреб експлуатації магістрального і маневрового залізничного транспорту, а також міського електротранспорту: запасні частини для залізничного транспорту, гальмове обладнання, поворотні кола для залізничних депо, причіпні вагони, трамвайні вагони, плавальні транспортні інженерні машини для забезпечення водяних переправ;

для потреб вугільних й інших шахт: конвеєр шахтний скребковий, вагонетки, тяговий привід для шахтних електровозів, колісні пари;

для потреб сільського господарства: запасні частини, борони й ін.;

для потреб населення: товари культурно-побутового призначення і господарського споживання (побутові опалювальні котли, багетти, автопричепи, триколісні дитячі велосипеди).

Виготовлення зазначеної продукції здійснюється за допомогою застосування наступних технологічних операцій: чавунне лиття, холодне штампування, різання листового металу, зварювання, механічна обробка, вузлова зборка, виробництво неметалічних виробів, термічна обробка, гальванічні покриття, електромонтаж, загальна зборка, реостатні й обкатні іспити, фарбування.

Для виробництва своєї продукції компанія має унікальне устаткування. Але у зв'язку з відсутністю коштів на технологічне переоснащення парк устаткування протягом тривалого часу не оновлювався, що призвело до його старіння, морального і фізичного зносу, який складає 89,23 %. В цілому ж виробничий потенціал компанії нараховує 3160 одиниць металообробного устаткування, віковий склад якого представлено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Віковий склад устаткування ПАТ «Луганськтепловоз»

Найменування	Наявність всього	в тому числі			
		до 5 років	5-10 років	10-20 років	понад 20 років
Металоріжуче	1905	1	7	499	1398
Ковальсько-пресове	376	1	2	64	309
Ливарне	48	2	-	7	39
Автоматичні лінії	2	-	-	1	1
Зварювальне	815	185	49	581	-
Газорізальне	14	-	1	5	8
Всього:	3160	189	59	1157	1755

За даними таблиці видно, що 92,1 % устаткування експлуатується більше 10 років. Використання у виробництві такого устаткування призводить до збільшення витрат на підтримку його працездатності згідно з технологічними вимогами. Так, відсутність коштів на технічне переоснащення устаткування в компанії компенсується проведенням модернізації та капітально-відбудовних ремонтів.

Крім цього, компанія повністю забезпечена виробничими площами, які представлено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Виробничі площі ПАТ «Луганськтепловоз»

Найменування цехів, служб	Розгорнута площа всього, м ²	В тому числі		
		виробнича	допоміжна	службово-побутова
1. МСЦ, в тому числі: колишній ТСЦ1	66550,00	41975,00	17257,00	7318,00
	17307,00	9819,00	5883,00	1605,00
2. Редукторний	23175,00	15706,00	3228,00	4241,00
3. Тепловозорамний	38359,00	26073,00	5577,00	6709,00

Продовження табл. 2.2

Найменування цехів, служб	Розгорнута площа всього, м ²	В тому числі		
		виробнича	допоміжна	службово-побутова
4. ЗСЦ, в том у числі: корпус ЗСЦ	82515,00 28046,00	46754,00 12728,00	18639,00 12684,00	17122,00 2634,00
5. ХШ	15640,00	11119,00	2742,00	1779,00
6. ТСЦ	20221,00	11681,00	3795,00	4745,00
7. ІСЦ	14638,00	9590,00	1595,00	3453,00
8. Цех "Зах. покриття"	8611,00	7172,00	980,00	459,00
9. ПКЦ "ІП"	12974,00	7439,00	2345,00	3190,00
10. ППЦ "Полімер"	3330,00	1874,00	959,00	497,00
11. АТЦ	2819,00	1481,00	727,00	611,00
12. ЖДЦ	5755,00	2305,00	830,00	2620,00
13. Цех комплектації	18747,05	399,00	16496,95	1851,10
14. РМЦ	5724,00	3072,00	1174,00	1478,00
15. ЧЛЦ	10967,00	5899,00	3917,00	1151,00
16. ЦОМ	50087,00	31557,00	14355,00	4175,00
17. Інші цехи та підрозділи	114320,00	15540,00	35074,00	63706,00
Всього:	494432,05	239636,00	129690,95	125105,10

Отже, ПАТ «Луганськтепловоз» має значний виробничий потенціал, але використання виробничих потужностей у зв'язку з недостатнім попитом на продукцію компанії в 2013 році склало тільки 28 %. Тому крім свого основного замовника – «Укрзалізниці» – компанія шукає партнерів в різних державах світу. Так, на основі маркетингових розробок компанія проводить активну роботу по просуванню своєї продукції на ринках Росії, Казахстану, Узбекистану, Туркменістану, Литви, Латвії, Сирії, Судану, Пакистану, Ірану та інших держав.

2.2. Аналіз результатів виробничо-господарської діяльності підприємства

Маючи значний науково-технічний та виробничий потенціал, ПАТ «Луганськтепловоз» постійно проводить роботи з технічного вдосконалення раніше випущених серій локомотивів та створення принципово нових

конструкцій, а також відповідно до вимог ринку збільшує обсяги виробництва продукції.

Служба матеріально-технічного постачання забезпечує виробничу діяльність компанії в необхідному обсязі. Забезпечення матеріальними ресурсами здійснюється відповідно до планів виробництва продукції, а також по відомостях дефіциту окремих найменувань комплектуючих виробів, необхідних для модернізації і ремонту рухливого складу, ремонтно-експлуатаційних і господарських потреб компанії.

З метою забезпечення компанії матеріальними ресурсами служба матеріально-технічного постачання має довгострокові договірні відносини з АТ «Ризький електромеханічний завод», м. Рига; ГЗ «Електротяжмаш», м. Харків; ЗАТ «ТД «Титран», м. Тихвін; ГПЗ ім. Шевченко, м. Харків; ТД «Запоріжсталь», Запоріжжя; ПП виробнича фірма «Фанд», м. Луганськ; ЗАТ «ЛугЦентроКуз», м. Луганськ; ВАТ «Сталь», м. Луганськ; а також з дочірніми підприємствами компанії: ДП «Точліт», ДП «Кольорліт», ДП ЗТФ «Контакт» та ін. Кількість договорів, укладених компанією протягом 2011-2013 рр. наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Договори, укладені ПАТ «Луганськтепловоз» протягом 2011-2013 рр.

Договори	2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	Кількість	Сума, тис. грн.	Кількість	Сума, тис. грн.	Кількість	Сума, тис. грн.
Всього, в тому числі:	421	206840,0	423	364594,7	406	369803,7
по Україні	403	186496,2	391	275994,7	374	281802,5
по СНД	18	20343,8	32	88600,0	32	88001,2

Реалізація договорів вирішила основну частину питань по забезпеченню виробництва металопрокатом, пально-мастильними матеріалами, лакофарбовою і кабельно-провідниковою продукцією, комплектуючими виробами, спецодягом.

Випуск товарної продукції ПАТ «Луганськтепловоз» в 2011-2013 рр. наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Випуск товарної продукції ПАТ «Луганськтепловоз» в діючих цінах і в номенклатурі в 2011-2013 рр.

Найменування	Одиниці виміру	Випуск товарної продукції						Темп росту 2013 р. до 2012 р., %	Темп росту 2013 р. до 2011 р., %
		2011 р.		2012 р.		2013 р.			
		в натур. од.	в оптов. цінах, тис. грн.	в натур. од.	в оптов. цінах, тис. грн.	в натур. од.	в оптов. цінах, тис. грн.		
Тепловози магістральні, в тому числі: ТЕ114І	секц.	6	32625	24	136952	-	-		
2ТЕ116	секц.	4	13849	27	109041	47	242077		
2ТЕ10У	секц.	-	-	-	-	2	3167		
2М62У	секц.	-	-	-	-	2	4093		
Тепловоз пасажирський ТЕП-150	секц.	-	-	1	21312	-	-		
Тепловоз маневровий ТЕМ-103	шт.	-	-	-	-	1	6544		
Разом тепловозобудівництва:	тис. грн.		46474		267305		255881	95,73	550,59
Модернізація тепловоза 2ТЕ116	секц.	2	1637	-	-	-	-		
Модернізація тепловоза 2ТЕ10М	секц.	-	-	4	1114	6	6405		
Разом модернізації:	тис. грн.		1637		1114		6405	574,96	391,26
Дизель-електропоїзд ДЕЛ-01:	тис. грн.	-	-		2365	-	-	-	-
моторний вагон	шт.	-	-	2	1873	-	-		
причіпний вагон	шт.	-	-	2	492	-	-		
Дизель-електропоїзд ДЕЛ-02:	тис. грн.		14712	-	-		13750	-	93,46
головний вагон	шт.	2	12910	-	-	2	11922		
причіпний вагон	шт.	1	1802	-	-	1	1828		

Продовження табл. 2.4

Найменування	Одиниці виміру	Випуск товарної продукції						Темп росту 2013 р. до 2012 р., %	Темп росту 2013 р. до 2011 р., %
		2011 р.		2012 р.		2013 р.			
		в натур. од.	в оптов. цінах, тис. грн.	в натур. од.	в оптов. цінах, тис. грн.	в натур. од.	в оптов. цінах, тис. грн.		
Дизель-поїзд ДПЛ-1:	тис. грн.	-	-		4350	-	-	-	-
модернізація М62	секц.	-	-	1	393	-	-		
кабіна керування	шт.	-	-	1	1107	-	-		
причіпний вагон	шт.	-	-	3	2850	-	-		
Електропоїзд перемінного струму ЕПЛ-9Т:	тис. грн.		78305		64960		52462	80,76	66,99
головний вагон	шт.	10	15388	8	15436	6	12325		
моторний вагон	шт.	20	51038	16	37965	12	30875		
причіпний вагон	шт.	9	11879	8	11559	6	9262		
Електропоїзд постійного струму ЕПЛ-2Т:	тис. грн.	-	-		4868		46275	950,59	-
головний вагон	шт.	-	-	1	1813	6	10830		
моторний вагон	шт.	-	-	1	3055	12	26403		
причіпний вагон	шт.	-	-	-	-	6	9042		
Запчастини залізничного транспорту	тис. грн.		24926		52777		55993	106,09	224,64
Поворотне коло Ø 22,8 м	шт.	1	1413	1	1000	-	-	-	-
Інші роботи	тис. грн.		13484		5396		3867	71,66	28,68
Разом товарної продукції:	тис. грн.		180951		404135		434633	107,55	240,19

Як видно з табл. 2.4 в 2013 р. випуск товарної продукції склав 434633 тис. грн., що перевищує на 7,55 % обсяги виробництва 2012 р. і на 140,19 % обсяги виробництва 2011 р. Питому вагу окремих найменувань товарної продукції в її загальному обсязі в 2011-2013 рр. зображено на рис. 2.2.

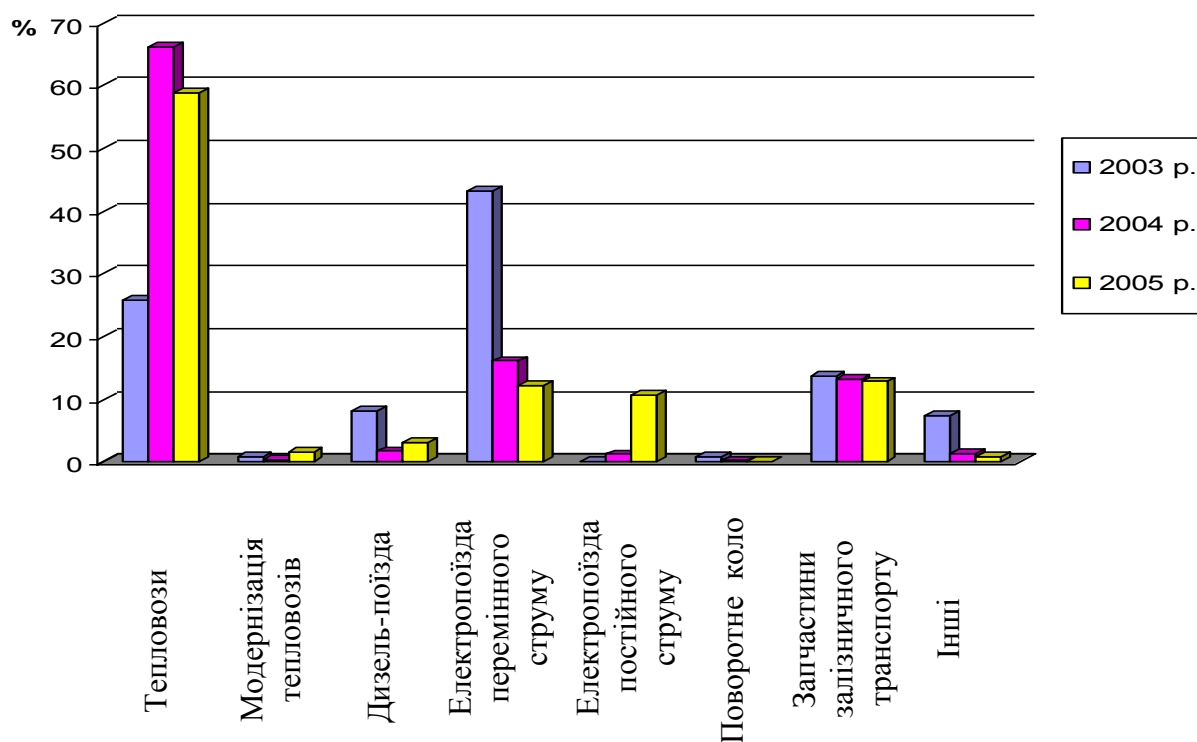

Рис. 2.2. Питому вагу продукції в загальному обсязі виробництва в 2011-2013 рр.

Таким чином, найбільшу питому вагу в загальному обсязі виробництва в 2011-2013 рр. займають тепловози, електропоїзди перемінного струму ЕПЛ-9Т та запчастини залізничного транспорту, найменшу - модернізація тепловозів та виготовлення поворотного кола.

У зв'язку з ростом обсягів випуску товарної продукції за останні роки - виготовленням тепловозів 2ТЕ116, електропоїздів постійного струму, дослідного зразка пасажирського тепловоза ТЕП-150, дослідного зразка маневрового тепловоза ТЕМ-103, відбулося збільшення витрат по наступних статтях калькуляції:

- сировина та матеріали;
- комплектуючі вироби;

напівфабрикати власного виробництва;

паливо;

підготовка виробництва;

інші виробничі витрати.

Ріст витрат по наступних статтях калькуляції обумовлений уведенням галузевої тарифної угоди:

основна заробітна плата виробничих робітників;

перемінні та постійні загальновиробничі витрати.

Витрати на 1 грн. товарної продукції в 2011-2013 рр. по статтях калькуляції представлені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка витрат на 1 грн. товарної продукції в 2011-2013 рр. по статтях калькуляції

Статті калькуляції	Фактичні витрати на 1 грн. товарної продукції			Результат: "+" ріст, "- зниження	
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2013 р.- 2012 р.	2013 р.- 2011 р.
Сировина та матеріали	7,88	8,69	10,09	+1,40	+2,21
Комплектуючі вироби	51,29	50,33	53,35	+3,02	+2,06
Напівфабрикати власного виробництва	0,18	0,28	0,28	0,00	+0,10
Паливо	0,15	0,43	0,46	+0,03	+0,31
Основна зарплата виробничих робітників	3,54	3,09	3,77	+0,68	+0,23
Додаткова зарплата виробничих робітників	0,79	0,82	0,78	-0,04	-0,01
Нарахування на зарплату	1,63	1,53	1,78	+0,25	+0,15
Втрати від браку	0,21	0,17	0,19	+0,02	-0,02
Оснащення	0,96	1,27	0,34	-0,93	-0,62
Підготовка виробництва	0,24	1,36	0,43	-0,93	+0,19
Перемінні загальновиробничі витрати	6,61	4,80	5,38	+0,58	-1,23
Постійні загальновиробничі витрати	7,00	5,12	5,25	+0,13	-1,75
Інші виробничі витрати	-	-	0,39	+0,39	+0,39
Всього:	80,48	77,89	82,49	+4,60	+2,01

Отже, фактична виробнича собівартість товарної продукції в 2013 р. склала 358537 тис. грн., що обумовило витрати на 1 грн. товарної продукції - 82,49 коп. У порівнянні з 2012 і 2011 рр. витрати на 1 грн. товарної продукції збільшилися на 4,60 і 2,01 коп. відповідно.

Зростання обсягів виробництва та освоєння нових видів продукції потребує відповідного кадрового забезпечення. Так, основна робота управління кадрами компанії спрямована на реалізацію заходів по вдосконаленню кадрової політики, до яких відносяться:

максимальне використання досвідчених робочих та спеціалістів для задоволення потреб виробництва;

навчання молодих робочих та спеціалістів;

підтримка та просування здібних робітників, виховання керуючих кадрів;

більш повне задоволення потреб колективу в кадрах, піклування про них на основі укладеного колективного договору;

проведення співбесіди з робітниками, які досягли пенсійного віку, в частині їх подальшої роботи на посаді і строку роботи.

Крім цього, проводиться пошук і відбір для прийому основних робочих переважно з відрядною оплатою праці та спеціалістів.

Структуру та темпи росту чисельності робітників компанії в 2011-2013 рр. наведено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Структура чисельності робітників компанії в 2011-2013 рр.

Категорія персоналу	2011 р.		2012 р.		2013 р.		Результат за 3 роки	Темп росту 2013 р. до 2012 р., %	Темп росту 2013 р. до 2011 р., %
	чол.	Питома вага в загал. чис., %	чол.	Питома вага в загал. чис., %	чол.	Питома вага в загал. чис., %			
1. Всього персоналу, в тому числі:	7224	100,0	7776	100,0	8037	100,0	+813	103,4	111,3
2. Непром. група	633	8,8	381	4,9	345	4,3	-288	90,6	54,5
3. ПВП, з них:	6591	91,2	7395	95,1	7692	95,7	+1101	104,0	116,7
3.1. робочі, в тому числі:	4104	56,8	4680	60,2	4903	61,0	+799	104,8	119,5
основні	1257	17,4	1517	19,5	1677	20,9	+420	110,5	133,4
допоміжні	2847	39,4	3163	40,7	3226	40,1	+379	102,0	113,3
3.2. службовці	2487	34,4	2715	34,9	2789	34,7	+302	102,7	112,14

Як видно з табл. 2.6 чисельність робітників компанії в 2013 р. склала 8037 чол., що перевищує чисельність 2012 і 2011 рр. на 3,4 та 11,3 % відповідно. Це обумовлено збільшенням в 2013 р. промислово-виробничого персоналу по всіх категоріях робітників на 4,0 % в порівнянні з 2012 р. та на 16,7 % в порівнянні з 2011 р. Разом з тим в 2013 р. відбулося зменшення чисельності робітників по непромисловій групі персоналу на 9,4 % в порівнянні з 2012 р. та на 45,5 % в порівнянні з 2011 р. Таким чином, протягом 2011-2013 рр. в загальній чисельності робітників компанії збільшилася питома вага промислово-виробничого персоналу та зменшилася - непромислової групи персоналу.

Відповідно до росту чисельності робітників компанії виріс і фонд оплати праці в 2011-2013 рр., використання якого наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Використання фонду оплати праці компанії в 2011-2013 рр.

Показники	Од. виміру	2011 р.	2012 р.	2013 р.	Темп росту 2013 р. до 2012 р., %	Темп росту 2013 р. до 2011 р., %
1. Всього ФОП:	тис. грн.	36990,5	54481,3	65299,1	119,86	176,53
1.1. Основна зарплата	тис. грн.	29550,2	40703,2	52055,9	127,89	176,16
Питома вага основної зарплати в ФОП	%	79,9	74,7	79,7		
1.2. Додаткова зарплата	тис. грн.	7364,9	13001,3	13143,9	101,10	178,47
Питома вага додаткової зарплати в ФОП	%	19,9	23,9	20,1		
1.3. Інші заохочувальні та компенсаційні виплати	тис. грн.	75,4	776,8	99,3	12,78	131,70
Питома вага інших заохочувальних та компенсаційних виплат в ФОП	%	0,2	1,4	0,2		
2. Середньомісячна зарплата на середньоспискову чисельність	грн.	426,7	583,9	677,1	115,96	158,68
3. Середньомісячний виробіток на 1 працюючого ПВП (у п. ц.)	грн.	2365	4510	4583	101,62	193,78

Таким чином, в 2013 р. фонд оплати праці по компанії склав 65299,1 тис. грн., що перевищує на 19,86 % фонд оплати праці 2012 р. і на 76,53 %

фонд оплати праці 2011 р. Це пов'язано передусім зі збільшенням основної зарплати в 2013 р. до 52055,9 тис. грн., що складає 79,7 % фонду оплати праці. При цьому питома вага додаткової зарплати та інших заохочувальних і компенсаційних виплат в 2013 р. складає відповідно 20,1 % та 0,2 % фонду оплати праці.

Середньомісячна заробітна плата на одного працюючого в 2013 р. склала по компанії 677,1 грн., тобто темп росту до середньомісячної заробітної плати 2012 і 2011 рр. склав відповідно 15,96 і 58,68 %. Зростання середньої зарплати пов'язано зі збільшенням тарифних ставок і посадових окладів працівникам компанії.

Виробіток в 2013 р. на одного працюючого промислово-виробничого персоналу в місяць склав 4583 грн., що перевищує на 1,62 % виробіток 2012 р. і на 93,78 % виробіток 2011 р. Зростання виробітку свідчить про підвищення в 2011-2013 рр. ефективності трудових затрат.

Разом зі змінами виробничо-господарської діяльності, змінився і фінансовий стан компанії. Так, вартість майна компанії в 2013 р. виросла на 10,12 % проти 2012 р. і на 22,56 % проти 2011 р. Зміни активів компанії представлені в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Аналіз активів ПАТ «Луганськтепловоз» в 2011-2013 рр. (тис. грн.)

Найменування показника	На 31.12.2011 р.	На 31.12.2012 р.	На 31.12.2013 р.	Темп росту 2013 р. до 2012 р., %	Темп росту 2013 р. до 2011 р., %
1. Необоротні активи	178231	188022	185516	98,67	104,09
в % до майна	50,40	47,78	42,80		
2. Оборотний капітал	175140	205423	247381	120,43	141,25
в % до майна	49,53	52,19	57,08		
3. Витрати майбутніх	252	129	516	400,00	204,76
в % до майна	0,07	0,03	0,12		
Всього майна (активів):	353623	393574	433413	110,12	122,56

Як видно з табл. 2.8 збільшення вартості майна супроводжувалося внутрішніми змінами активу балансу. Вартість необоротних активів в 2013 р.

знизилися на 1,24 % проти 2012 р. та виросла на 4,09 % проти 2011 р. Оборотний капітал в 2013 р. виріс на 20,43 і 41,25 % проти 2012 та 2011 рр. відповідно. Крім цього, сталися зміни в структурі активів. Так, питома вага оборотного капіталу й витрат майбутніх періодів збільшилася, а необоротних активів навпаки зменшилася.

Зміни пасивів компанії в 2011-2013 рр. представлені в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Аналіз пасивів ПАТ «Луганськтепловоз» в 2011-2013 рр. (тис. грн.)

Найменування показника	На 31.12.2011 р.	На 31.12.2012 р.	На 31.12.2013 р.	Темп росту 2013 р. до 2012 р., %	Темп росту 2013 р. до 2011 р., %
1. Власний капітал	153775	156334	155035	99,17	100,82
в % до пасивів	43,49	39,73	35,77		
2. Забезпечення наступних витрат і платежів	2680	3779	4440	117,49	165,67
в % до пасивів	0,76	0,96	1,02		
3. Довгострокові зобов'язання	3929	26659	42067	157,80	1070,68
в % до пасивів	1,11	6,77	9,71		
4. Поточні зобов'язання	193227	206791	231860	112,12	119,99
в % до пасивів	54,64	52,54	53,50		
5. Доходи майбутніх періодів	12	11	11	100,00	91,67
% до пасивів	0,003	0,003	0,003		
Всього пасивів:	353623	393574	433413	110,12	122,56

Як видно з табл. 2.9 в 2011-2013 рр. відбулися зовсім незначні зміни показників власного капіталу компанії та доходів майбутніх періодів. Значно ж більше на величину пасивів вплинуло збільшення довгострокових і поточних зобов'язань та забезпечень наступних витрат і платежів. Так, тільки довгострокові зобов'язання в 2013 р. виросли на 57,8 % в порівнянні з 2012 р. та на 970 % в порівнянні з 2011 р. Також відбулися зміни і в структурі пасивів. Збільшилася питома вага довгострокових зобов'язань, забезпечень наступних витрат і платежів та зменшилася при цьому питома вага власного капіталу компанії.

Показники фінансового стану компанії представлені в табл. 2.10.

Основні показники фінансового стану ПАТ «Луганськтепловоз»
в 2011-2013 рр.

Найменування показника	На 31.12.2011 р.	На 31.12.2012 р.	На 31.12.2013 р.	Вимоги до величини показника
1. Коефіцієнт фінансової стабільності	0,79	0,69	0,58	> 1
2. Коефіцієнт фінансової стійкості	0,45	0,47	0,47	0,85-0,9
3. Коефіцієнт автономії	0,44	0,41	0,37	≥ 0,5
4. Коефіцієнт поточної ліквідності	0,91	0,99	1,07	1-1,5
5. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,29	0,44	0,32	≥ 1
6. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,04	0,02	0,004	0,2-0,25
7. Рентабельність власного капіталу, %	-	0,13	-	збільшення
8. Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації, %	1,09	1,61	5,50	збільшення
9. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	5,64	18,76	11,08	збільшення
10. Коефіцієнт оборотності готової продукції	6,81	20,44	7,91	збільшення
11. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,08	4,8	2,57	збільшення

Отже, невідповідність показників платоспроможності нормативним значенням свідчить про те, що компанія не має можливості виконати зовнішні довгострокові зобов'язання за рахунок власних коштів, тобто вона залежить від позикових джерел фінансування. Значення показників ліквідності свідчить про неможливість ліквідувати короткострокову заборгованість компанії не тільки за рахунок грошових коштів, але й за рахунок обігових коштів в цілому. Показники ділової активності також не відповідають вимогам до свого значення, і тільки в 2012 р. спостерігалися позитивні тенденції, що пов'язано зі значним збільшенням в цьому році чистої виручки від реалізації продукції. Вимогам відповідає тільки показник рентабельності реалізованої продукції за прибутком від реалізації, що пояснюється значним збільшенням в 2012 р. валового прибутку компанії та зменшенням в 2013 р. адміністративних витрат та витрат на збут.

Фінансові результати компанії 2011-2013 рр. наведено в табл. 2.11.

Фінансові результати ПАТ «Луганськтепловоз»
в 2011-2013 рр. (тис. грн.)

Показник	На 31.12.2011 р.	На 31.12.2012 р.	На 31.12.2013 р.
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	194977	429788	420849
2. Собівартість реалізованої продукції	140469	320029	328632
3. Валовий прибуток	29862	89028	66613
4. Фінансові результати від операційної діяльності	485	19689	13906
5. Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування	- 7112	8703	5871
6. Фінансові результати від звичайної діяльності	- 8304	221	- 305
7. Чистий прибуток (збиток)	- 8565	207	- 478

Як видно з табл. 2.11 компанія отримала чистий прибуток тільки в 2012 році, який склав 207 тис. грн., що обумовлено насамперед значним збільшенням в цьому році виручки від реалізації продукції.

2.3. Аналіз забезпечення економічної безпеки на підприємстві

Поняття економічної безпеки підприємства спеціалістами ПАТ «Луганськтепловоз» розглядається в вузькому розумінні, тобто як стан захищеності діяльності підприємства, його майна та персоналу від різноманітних зовнішніх і внутрішніх загроз. Практичну діяльність по забезпеченню економічної безпеки в компанії здійснює управління економічної безпеки і режиму, яке є самостійним підрозділом і підпорядковується безпосередньо генеральному директору компанії.

Діяльність управління економічної безпеки і режиму фінансується за рахунок включення її витрат у собівартість продукції компанії.

Управління економічної безпеки і режиму в своїй діяльності керується законами України, указами Президента, постановами Кабінету Міністрів,

відомчими наказами, установчими документами компанії, наказами генерального директора, а також положенням про управління.

Структура управління економічної безпеки і режиму компанії представлена на рис. 2.3.

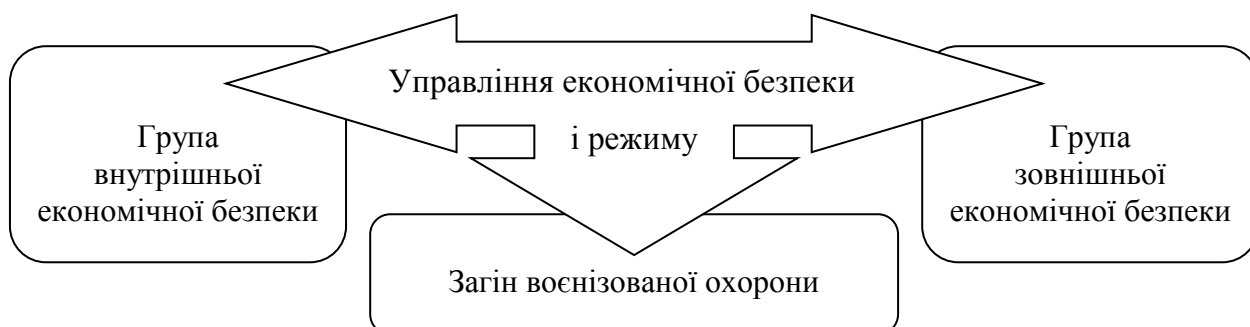

Рис. 2.3. Структура управління економічної безпеки і режиму ПАТ «Луганськтепловоз»

Таким чином, до складу управління економічної безпеки і режиму компанії входять наступні підрозділи:

- загін воєнізованої охорони;
- група внутрішньої економічної безпеки;
- група зовнішньої економічної безпеки.

Основною задачею загону воєнізованої охорони є захист майна та персоналу компанії шляхом організації внутрішньооб'єктного та пропускового режиму.

У функції загону воєнізованої охорони безпеки входить:

- організація порядку несення служби охорони;
- охорона будівель, приміщень, устаткування, валютних і матеріальних цінностей, ліній зв'язку і перевезень, а також особиста охорона керівництва компанії в звичайних і екстремальних умовах;

забезпечення необхідних умов, що виключають несанкціонований доступ в будівлі, приміщення, окремі конфіденційні ділянки і зони території

та службових приміщень, які знаходяться під охороною;

облік, контроль і спостереження за зонами, приміщеннями та складами, які знаходяться під охороною;

забезпечення установки і роботи на місцях технічних засобів охорони і охоронної сигналізації;

розробка документів, що регламентують пропускний режим і затвердження їх у генерального директора компанії;

організація контрольно-пропускних постів;

контроль за правильністю оформлення документів на ввіз (вивіз), вношення (винос) матеріальних цінностей;

видача пропусків (постійних, тимчасових, разових);

облік відвідувачів компанії;

контроль за дотриманням вимог режиму співробітниками, партнерами і відвідувачами;

організація службових розслідувань по фактах порушень внутрішнього і пропускного режиму компанії.

Основною задачею групи внутрішньої економічної безпеки є захист документів, матеріалів і відомостей, що складають комерційну таємницю компанії, від несанкціонованого доступу до них.

У функції групи внутрішньої економічної безпеки входить:

здійснення контролю за виготовленням, обліком, збереженням, видачею і використанням бланків службових посвідчень, печаток, штампів компанії, а також металевих і мастичних печаток з індивідуальними обліковими номерами;

розробка, відновлення і поповнення переліку відомостей, що складають комерційну таємницю компанії, і інших нормативних актів, що регламентують порядок організації та захисту інформації, а також затвердження їх у генерального директора компанії;

навчання персоналу роботи з документами, що містять комерційну таємницю;

облік співробітників, допущених до роботи з документами і матеріалами, що містять комерційну таємницю;

забезпечення суворого виконання вимог нормативних документів по захисту комерційної таємниці;

організація спеціального діловодства, яке виключає несанкціоноване одержання відомостей, що є комерційною таємницею;

друкування і розмноження документів, що містять комерційну таємницю;

облік сейфів, металевих шаф, спеціальних сховищ (а також ключів до них), у яких дозволено постійно чи тимчасово зберігати документи, що містять конфіденційну інформацію;

обстеження приміщень з метою встановлення потенційно можливих каналів витоку конфіденційної інформації через технічні засоби, конструкції будинків і устаткування;

розробка заходів щодо ліквідації встановлених каналів витоку інформації з використанням фізичних, апаратних і програмних засобів та математичних методів захисту інформації;

організація контролю за ефективністю прийнятих захисних заходів;

облік і аналіз порушень режиму роботи з документами, що містять комерційну таємницю, різного роду спроб несанкціонованого доступу до конфіденційних документів;

організація службових розслідувань по фактах розголошення інформації, що охороняється, та втрати документів, що містять комерційну таємницю.

Основною задачею групи зовнішньої економічної безпеки є аналіз діяльності потенційних і реальних конкурентів та запобігання протиправних дій з їх боку відносно компанії.

У функції групи зовнішньої економічної безпеки входить:

вивчення і виявлення підприємств і організацій, які потенційно можуть бути партнерами і конкурентами компанії;

збір обробка і аналіз інформації про діяльність потенційних і реальних конкурентів компанії для виявлення можливих зловмисних дій з їх боку по здобуванню конфіденційних даних;

аналіз можливих каналів витоку конфіденційної інформації компанії;

облік і аналіз спроб несанкціонованого одержання конкурентами комерційних секретів компанії;

визначення можливих напрямків і характеру злочинних дій з боку спеціальних служб промислового шпигунства проти компанії, її партнерів і клієнтів;

оцінка ступеня реальних конкурентних відносин між підприємствами, які співробітничать (конкурують);

надання методичної допомоги відповідальним виконавцям з питань забезпечення економічної безпеки при укладанні договорів зі сторонніми організаціями.

Таким чином, забезпечення економічної безпеки на ПАТ «Луганськтепловоз» зводиться до захисту діяльності компанії, її майна та персоналу, що не відповідає поняттю економічної безпеки підприємства в широкому розумінні, тобто не враховує групи інтересів, збалансування яких прямо впливає на рівень економічної безпеки компанії. Тому існує необхідність розробки методики оцінки рівня економічної безпеки компанії з урахуванням груп інтересів та відповідного механізму її забезпечення.

2.4. Охорона праці та рішення екологічних проблем

ПАТ «Луганськтепловоз» у своїй політиці в області охорони праці виходить із пріоритету життя і здоров'я працюючих. З цією метою в компанії створений відділ охорони праці.

Відділ охорони праці є самостійним підрозділом компанії, що призначений для виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів,

спрямованих на запобігання нещасних випадків, професійних захворювань і аварій у процесі праці.

Керівництво відділом здійснює заступник технічного директора з охорони праці - начальник відділу охорони праці, що призначається на посаду і звільняється з посади головою правління - генеральним директором.

Виконання обов'язків працівниками відділу здійснюється на основі посадових інструкцій, затверджених начальником відділу.

Відділ комплектується фахівцями, що мають вищу освіту і стаж роботи за профілем виробництва.

В основні задачі відділу охорони праці входить:

забезпечення безпечної експлуатації устаткування, об'єктів котлонагляду, піднімальних споруджень, виробничих процесів;

контроль за забезпеченням працюючих засобами індивідуального і колективного захисту;

професійна підготовка і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці;

вибір оптимальних режимів праці і відпочинку працюючих;

професійний добір виконавців для певних видів робіт;

контроль за виконанням затверджених заходів і нормативних документів з охорони праці в структурних підрозділах.

У функції відділу охорони праці входить:

розробка ефективної системи управління охороною праці;

складання разом зі структурними підрозділами компанії комплексних заходів для досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці і виробничого середовища чи підвищення існуючого рівня охорони праці, якщо встановлені нормативи досягнуті;

проведення вступного інструктажу працівників з питань охорони праці.

В обов'язки відділу охорони праці включено:

забезпечення працюючих правилами, стандартами, нормами, положеннями, інструкціями та іншими нормативними документами про

охорону праці відповідно до поданих заявок;

паспортизація цехів, ділянок, робочих місць на відповідність їх вимогам охорони праці;

облік і аналіз нещасних випадків, професійних захворювань, аварій і збитків від цих подій;

підготовка статистичних звітів з питань охорони праці;

розробка перспективних і поточних планів роботи зі створення безпечних і нешкідливих умов праці;

підвищення кваліфікації і перевірка знань посадових осіб з питань охорони праці;

розслідування нещасних випадків, аварій і профзахворювань;

формування фонду охорони праці і розподіл його коштів;

розробка положень, інструкцій, інших нормативних актів про охорону праці, що діють у межах компанії;

сприяння впровадженню у виробництво досягнень науки і техніки, у тому числі ергономіки, прогресивних технологій, сучасних засобів колективного та індивідуального захисту працюючих, захисту населення і навколишнього середовища;

надання методичної допомоги керівникам структурних підрозділів компанії і дочірніх підприємств, заснованих компанією, у розробці заходів щодо питань охорони праці;

підготовка проектів наказів і розпоряджень з питань охорони праці;

розгляд фактів наявності виробничих ситуацій, небезпечних для життя і здоров'я працюючих.

В обов'язки бюро охорони праці і пожежної безпеки входить:

внесення керівництву цехів, відділів, філій, дочірніх підприємств пропозицій про розробку і впровадження більш удосконалених огорожувальних конструкцій, запобіжних пристроїв і інших засобів захисту від небезпечних виробничих факторів;

проведення разом з іншими службами і представниками профкому

перевірок технічного стану будівель, споруджень і устаткування на відповідність їх правилам і нормам по охороні праці, стану санітарно-технічних пристроїв, санітарно-побутових приміщень, засобів колективного й індивідуального захисту працюючих;

методичне керівництво роботою інженерів цехів і відділів, відповідальних з охорони праці;

контроль за проведенням заходів стосовно створення здорових і безпечних умов праці;

контроль за проведенням періодичних медичних оглядів робочих шкідливих професій;

контроль за станом запобіжних пристосувань і захисних пристроїв;

контроль за організацією збереження, видачі, прання, чищення, сушіння, знезаражування і ремонту спецодягу, взуття й інших засобів індивідуального захисту робітників;

контроль за станом правильним використанням в цехах і відділах коштів, виділених на виконання заходів щодо охорони праці;

участь в обстеженні протипожежного стану об'єктів;

контроль за виконанням наказів щодо забезпечення пожежної безпеки;

контроль за організацією проведення вогневих робіт.

В обов'язки лабораторії промислової санітарії та умов праці входить:

здійснення систематичного контролю рівнів загазованості, шуму, вібрацій, освітленості, температурного режиму відповідно до затверджених планів за заявками цехів і відділів;

участь у розробці та контролі заходів щодо поліпшення умов праці;

визначення концентрації в повітрі робочої зони хімічних речовин шляхом добору проб, їхнього аналізу;

контроль за складанням і заповненням паспортів санітарно-технічного стану цехів, своєчасним внесенням у них змін;

контроль за виконанням гігієнічних норм рівнів звукового тиску, що допускаються, і рівня звуку на робочих місцях.

Крім цього, в компанії створений відділ охорони навколишнього середовища, який також є самостійним структурним підрозділом, що призначений для запобігання негативного впливу процесів виробництва на навколишнє середовище.

Основними задачами відділу охорони навколишнього середовища є: організація, координація і контроль виконання вимог законодавства і нормативних актів України з охорони навколишнього середовища з метою запобігання або обмеження негативного впливу процесів виробництва і його відходів на навколишнє середовище, а також раціонального використання природних ресурсів і їхнього відновлення.

систематичний контроль забруднення водного басейну й атмосфери в промисловій зоні компанії.

розробка разом з іншими службами компанії заходів щодо охорони навколишнього середовища і контроль за їхнім виконанням.

В структуру відділу охорони навколишнього середовища входить група інженерного забезпечення відділу, експертизи технічної документації і технічного нагляду, лабораторія аналізів навколишнього повітряного середовища та лабораторія аналізів стічних вод.

В обов'язки групи інженерного забезпечення відділу, експертизи технічної документації і технічного нагляду входить:

перевірка креслярсько-технічної документації і технологічних процесів на відповідність вимогам нормативних актів з охорони навколишнього середовища;

координація діяльності всіх структурних підрозділів компанії в області охорони природного середовища;

підготовка разом з іншими службами компанії поточних і перспективних планів й інших заходів щодо охорони навколишнього середовища;

аналіз плану нової техніки і технології з оцінкою якісної і кількісної зміни забруднення навколишнього природного середовища;

оцінка технічного рівня виробництва відповідно до основних напрямків єдиної науково-технічної політики в області охорони середовища;

аналіз первинного обліку стану атмосфери і стічних вод у районі промислової зони, а також прийнятих мір для їхнього поліпшення;

участь у роботі комісії по прийому нових або обстеженні об'єктів, що знаходяться в експлуатації, для визначення їхнього впливу на навколишнє природне середовище;

контроль реалізації затверджених заходів щодо охорони навколишнього середовища;

аналіз шкідливих викидів у водний і повітряний басейни і ґрунт;

контроль за збором, збереженням, обробкою та утилізацією промислових і побутових відходів у цехах і на території промислової зони;

видача цехам розпоряджень на предмет усунення недоліків, що виявляються в процесі перевірок, які негативно впливають на стан навколишнього природного середовища;

одержання дозволів і лімітів на викиди забруднюючих речовин в атмосферу і розміщення відходів.

В обов'язки лабораторії аналізів навколишнього повітряного середовища входить:

здійснення систематичного контролю за надходженням забруднюючих речовин в атмосферу з визначенням параметрів газопилового потоку;

визначення якісних і кількісних характеристик викидів шкідливих речовин в атмосферу шляхом добору і лабораторного дослідження;

виявлення випадків порушення Закону України «Про охорону атмосферного повітря» і винних у цьому осіб;

видача цехам розпоряджень на предмет усунення виявлених у процесі перевірок недоліків, що негативно впливають на стан навколишнього природного середовища;

участь у розробці організаційно-технічних заходів щодо зниження забруднення атмосфери;

щоквартальний розрахунок кількості забруднюючих речовин, що надходять в атмосферу в результаті виробничої діяльності компанії;

проведення вимірів хімічного складу, фізико-хімічних властивостей, що визначаються при контролі концентрацій забруднюючих речовин у промислових викидах в атмосферне повітря.

В обов'язки лабораторії аналізів стічних вод входить:

здійснення систематичного контролю ступеня забруднення стічних від, що скидаються окремими виробництвами у каналізацію об'єкта і міський колектор;

проведення вимірів хімічного складу, фізико-хімічних властивостей, що визначаються при контролі очищених стічних вод на випусках, неочищених стічних вод перед скиданням у міську каналізаційну систему, вод природних (поверхневих і підземних), технологічного процесу стадії нейтралізації;

оформлення й узгодження договорів з організаціями, що мають ліцензію на даний вид робіт, на розробку методів визначення вмісту забруднюючих речовин у стічних водах і заходів щодо забезпечення скидань, що не перевищують гранично припустимих;

участь у видачі завдань на проектування нових очисних споруджень і установок для очищення стічних вод;

видача цехам розпоряджень на предмет устанавлення виявлених у процесі перевірок недоліків, що негативно впливають на стан навколишнього природного середовища;

щоквартальний розрахунок кількості забруднюючих речовин, що скидаються в ріку Лугань.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі роботи був проведений аналіз фінансово-економічного положення ПАТ «Луганськтепловоз» та рівня забезпечення його економічної безпеки. Зокрема, була дана загальна характеристика компанії; проаналізовані результати виробничо-господарської діяльності компанії; дана оцінка практичної діяльності по забезпеченню економічної безпеки в компанії; розглянуті питання охорони праці та рішення екологічних проблем.

ПАТ «Луганськтепловоз» є унікальним виробничо-господарським комплексом України, до складу якого входять головне підприємство - тепловозобудівний завод зі своєю виробничою структурою, сім дочірніх підприємств і шість відкритих акціонерних товариств, контрольними пакетами акцій яких володіє компанія.

Компанія має значний науково-технічний та виробничий потенціал, що дозволяє їй постійно проводити роботи з технічного вдосконалення раніше випущених серій локомотивів та створення принципово нових конструкцій. Так, протягом останніх років були розроблені й освоєні у виробництві нові, що раніше не випускалися в Україні, види транспортних рельсових машин, в тому числі два типи електропоїздів постійного і перемінного струму, магістральний швидкісний пасажирський і маневровий тепловози і, нарешті, електровоз перемінного струму.

Основним замовником продукції ПАТ «Луганськтепловоз» є «Укрзалізниця», з якою підписана угода про постачання і розробку до 2013 року нового тягового рухливого составу. Також компанія активно співробітничас з закордонними партнерами, приймаючи участь у міжнародних виставках і конференціях, обмінюючись досвідом і останніми досягненнями у виробництві. Так, у сферу стратегічних інтересів компанії входять держави Прибалтики, Близького Сходу та багаторічні партнери з країн СНД.

Однак обсяги реалізації продукції не відповідають можливостям компанії, у зв'язку з чим завантаженість її виробничих потужностей ще далека від номінальної. Також існують певні проблеми в фінансово-економічному положенні компанії. Так, більшість фінансових показників оцінки її стану не відповідають своїм нормативним значенням або спостерігається негативна їх тенденція. Тому компанія потребує термінового проведення необхідних заходів по максимальному зниженню витрат матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, істотному зниженню собівартості продукції, значному підвищенню продуктивності праці, а також підвищенню рентабельності, платоспроможності, ліквідності та ділової активності компанії.

Крім того, проблема забезпечення економічної безпеки на ПАТ «Луганськтепловоз» зводиться до захисту діяльності компанії, її майна та персоналу, що не відповідає визначенню поняття економічної безпеки підприємства в широкому розумінні, тобто не враховує групи інтересів, збалансування яких прямо впливає на рівень економічної безпеки компанії. Тому існує необхідність розробки відповідної методики оцінки рівня економічної безпеки компанії та механізму її забезпечення на основі пошуку балансу груп інтересів.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ПОШУКУ БАЛАНСУ ГРУП ІНТЕРЕСІВ

3.1. Формування концепції економічної безпеки підприємства на основі балансу груп інтересів

Підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства, які розглянуті в першому розділі роботи, відрізняються складністю в застосуванні на практиці та не враховують інтереси різних цільових груп, що в кінцевому рахунку може привести до зменшення рівня економічної безпеки підприємства. Тим більше, аналіз проблеми забезпечення економічної безпеки на ПАТ «Луганськтепловоз» дозволяє зробити висновки про те, що в компанії не приділяється достатньої уваги цьому питанню. Зокрема, не існує комплексної оцінки рівня економічної безпеки та відповідного механізму її забезпечення.

Тому треба сформувати концепцію економічної безпеки підприємства, яка ґрунтується на виявленні груп інтересів та досягнення їх збалансованості за пріоритетом в системі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Якщо розуміти під економічною безпекою підприємства стан стійкості стосовно зовнішніх і внутрішніх загроз на основі балансу груп інтересів, що гарантує ефективне функціонування підприємства в теперішньому періоді, а також забезпечує високий потенціал його розвитку в майбутньому, то для оцінки її рівня можуть бути використані традиційні фінансові показники платоспроможності, ліквідності, рентабельності та ділової активності. Ці показники відображають здатність підприємства ефективно функціонувати та розвиватися, зберігати постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість, а також погоджувати свої інтереси з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Показники оцінки рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням груп інтересів

Показники	Формула розрахунку	Вимоги до величини показника	Характеристика по відношенню до інтересів цільових груп
1. Коефіцієнт фінансової стабільності	Власний капітал / Позиковий капітал	> 1	Відображає інтереси власників, робітників та кредиторів підприємства
2. Коефіцієнт фінансової стійкості	(Власний капітал + довгострокові зобов'язання) / Пасиви	0,85-0,9	Відображає інтереси власників, робітників та кредиторів підприємства
3. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	Власний капітал / Пасиви	$\geq 0,5$	Відображає інтереси власників та робітників підприємства
4. Коефіцієнт фінансової залежності	Пасиви / Власний капітал	2; зменшення	Відображає інтереси власників та робітників підприємства
5. Показник фінансового лівериджу	Довгострокові зобов'язання / Власний капітал	$\leq 0,25$	Відображає інтереси власників, робітників та кредиторів підприємства
6. Коефіцієнт захищеності кредиторів	(Прибуток до оподаткування від звичайної діяльності + витрати на виплату відсотків) / Фінансові витрати	збільшення	Характеризує міру захищеності інтересів кредиторів від невиконання підприємством відсоткових платежів за наданий кредит
7. Коефіцієнт поточної ліквідності	Поточні активи / Поточні пасиви	1-1,5	Враховує інтереси робітників, постачальників підприємства та держави
8. Коефіцієнт швидкої ліквідності	(Поточні активи - запаси) / Поточні пасиви	≥ 1	Враховує інтереси робітників, постачальників підприємства та держави

Продовження табл. 3.1

Показники	Формула розрахунку	Вимоги до величини показника	Характеристика по відношенню до інтересів цільових груп
9. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти / Поточні пасиви	0,2-0,25	Враховує інтереси робітників, постачальників підприємства та держави
10. Показник чистого оборотного капіталу	Поточні активи - поточні пасиви	збільшення	Враховує інтереси робітників, постачальників підприємства та держави, а також виступає для інвесторів позитивним індикатором до вкладення коштів
11. Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності	Прибуток від звичайної діяльності / Активи	збільшення	Відображає інтереси власників, робітників та інвесторів підприємства
12. Рентабельність активів за чистим прибутком	Чистий прибуток / Активи	збільшення	Відображає інтереси власників, робітників та інвесторів підприємства
13. Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал	збільшення	Відображає інтереси власників та робітників підприємства
14. Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	Прибуток від реалізації / Чиста виручка від реалізації	збільшення	Характеризує міру погодженості інтересів підприємства з інтересами споживачів продукції
15. Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	Прибуток від операційної діяльності / Чиста виручка від реалізації	збільшення	Характеризує міру погодженості інтересів підприємства з інтересами споживачів продукції
16. Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком	Чистий прибуток / Чиста виручка від реалізації	збільшення	Характеризує міру погодженості інтересів підприємства з інтересами споживачів продукції

Продовження табл. 3.1

Показники	Формула розрахунку	Вимоги до величини показника	Характеристика по відношенню до інтересів цільових груп
17. Коефіцієнт оборотності активів	Чиста виручка від реалізації / Активи	збільшення	Враховує інтереси власників та робітників підприємства
18. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чиста виручка від реалізації / Середня дебіторська заборгованість	збільшення	Характеризує міру погодженості інтересів підприємства з інтересами споживачів продукції
19. Період погашення дебіторської заборгованості	360 / Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	зменшення	Характеризує міру погодженості інтересів підприємства з інтересами споживачів продукції
20. Коефіцієнт оборотності готової продукції	Чиста виручка від реалізації / Готова продукція	збільшення	Характеризує міру погодженості інтересів підприємства з інтересами споживачів продукції
21. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Чиста виручка від реалізації / Середня кредиторська заборгованість	збільшення	Характеризує міру погодженості інтересів підприємства з інтересами постачальників, держави та його робітників
22. Період погашення кредиторської заборгованості	Середня кредиторська заборгованість*360 / Собівартість реалізації	зменшення	Характеризує міру погодженості інтересів підприємства з інтересами постачальників, держави та його робітників
23. Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	Дебіторська заборгованість / Кредиторська заборгованість	1	Характеризує міру задоволення інтересів підприємства шляхом розрахунку з кредиторами за рахунок дебіторів

Виходячи з величини представлених показників, їхнього відхилення від граничних значень та їхньої динаміки, стан підприємства можна охарактеризувати як нормальний, передкризовий, кризовий та критичний. У табл. 3.2 наведена характеристика чотирьох станів підприємства відповідно до значення показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням груп інтересів.

Таблиця 3.2

Характеристика стану підприємства відповідно до значення показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства

Стан підприємства	Характеристика стану підприємства відповідно до значення показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства
1. Нормальний	Величини показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства знаходяться в межах граничних значень та спостерігається позитивна їх динаміка. Підприємство ефективно розвивається, зберігає постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість, а його інтереси погоджені з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища
2. Передкризовий	Перевищується граничне значення декількох показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства, а інші наближаються до своїх граничних значень або спостерігається негативна їх динаміка. Платоспроможність підприємства зберігається в поточному періоді, але ставиться під загрозу в найближчій перспективі, а його інтереси погоджені не зо всіма інтересами суб'єктів зовнішнього середовища. При цьому не втрачені можливості розвитку підприємства шляхом прийняття до погроз заходів попереджувального характеру
3. Кризовий	Перевищується граничне значення більшості показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства та спостерігається негативна їх динаміка. Підприємство не платоспроможне, а його інтереси не погоджені з більшістю інтересів суб'єктів зовнішнього середовища. Необхідне проведення термінових заходів з підвищення рівня економічної безпеки підприємства
4. Критичний	Перевищуються всі граничні значення показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства та спостерігається негативна їх динаміка. Інтереси підприємства не погоджені з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища. Підприємство знаходиться на грані банкрутства

Таким чином, традиційні показники фінансово-господарської діяльності дозволяють зробити висновок про рівень економічної безпеки підприємства з урахуванням інтересів різних цільових груп, що також

відповідає визначенню економічної безпеки підприємства як міри гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами зв'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства.

Таким чином, з використанням бухгалтерської звітності ПАТ «Луганськтепловоз» за 2011-2013 роки (додат. Б-Ж) були розраховані окремі показники фінансово-господарської діяльності компанії (табл. 3.3), які враховують різні інтереси цільових груп та на основі яких можна зробити висновки про стан компанії з погляду її економічної безпеки.

Як видно з табл. 3.3 показники платоспроможності не відповідають своїм нормативним значенням та спостерігається негативна їх тенденція, що свідчить про незадоволеність інтересів акціонерів, робітників компанії та кредиторів. Більше того, перевищення в 2013 році величини показника фінансового лівериджу свого нормативного значення вказує на підвищення фінансового ризику для компанії.

Невідповідність показників ліквідності своїм нормативним значенням свідчить про те, що крім інтересів робітників компанії не враховані ще інтереси постачальників та держави, бо у компанії недостатньо коштів для оплати своїх короткострокових зобов'язань. Однак все-таки спостерігається позитивна тенденція коефіцієнта поточної ліквідності, що свідчить про можливість збільшення ступеня погодженості інтересів компанії з інтересами зазначених цільових груп.

Показники рентабельності активів та власного капіталу також свідчать про незадоволеність інтересів акціонерів, бо інвестовані в активи кошти та власний капітал не є прибутковими. Тільки в 2012 році спостерігалось покращення цих показників за рахунок отримання підприємством чистого прибутку. Покращення ж показників рентабельності реалізованої продукції свідчить про збільшення в цьому році ступеня погодженості інтересів компанії з інтересами споживачів продукції.

Таблиця 3.3

Показники оцінки рівня економічної безпеки ПАТ «Луганськтепловоз» в 2011-2013 рр. з урахуванням груп інтересів на основі фінансового аналізу

Показники	Джерела інформації	На 31.12.2011 р.	На 31.12.2012 р.	На 31.12.2013 р.	Вимоги до величини показника
1. Коефіцієнт фінансової стабільності	$\Phi 1 (380 + 430 + 630) / \Phi 1 (480 + 620)$	$(153775 + 2680 + 12) / (3929 + 193227) = 0,79$	$(156334 + 3779 + 11) / (26659 + 206791) = 0,69$	$(155035 + 4440 + 11) / (42067 + 231860) = 0,58$	> 1
2. Коефіцієнт фінансової стійкості	$\Phi 1 (380 + 430 + 480 + 630) / \Phi 1 640$	$(153775 + 2680 + 3929 + 12) / 353623 = 0,45$	$(156334 + 3779 + 26659 + 11) / 393574 = 0,47$	$(155035 + 4440 + 42067 + 11) / 433413 = 0,47$	0,85-0,9
3. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	$\Phi 1 (380 + 430 + 630) / \Phi 1 640$	$(153775 + 2680 + 12) / 353623 = 0,44$	$(156334 + 3779 + 11) / 393574 = 0,41$	$(155035 + 4440 + 11) / 433413 = 0,37$	$\geq 0,5$
4. Коефіцієнт фінансової залежності	$\Phi 1 640 / \Phi 1 (380 + 430 + 630)$	$353623 / (153775 + 2680 + 12) = 2,26$	$393574 / (156334 + 3779 + 11) = 2,46$	$433413 / (155035 + 4440 + 11) = 2,72$	2; зменшення
5. Показник фінансового лівериджу	$\Phi 1 480 / \Phi 1 (380 + 430 + 630)$	$3929 / (153775 + 2680 + 12) = 0,03$	$26659 / (156334 + 3779 + 11) = 0,17$	$42067 / (155035 + 4440 + 11) = 0,26$	$\leq 0,25$
6. Коефіцієнт захищеності кредиторів	$\Phi 2 (170 (175) + 140) / \Phi 2 140$	$(- 7112 - 7303) / 7303 = - 1,97$	$(8703 - 12049) / 12049 = - 0,28$	$(5871 - 10712) / 10712 = - 0,45$	збільшення
7. Коефіцієнт поточної ліквідності	$\Phi 1 260 / \Phi 1 620$	$175140 / 193227 = 0,91$	$205423 / 206791 = 0,99$	$247381 / 231860 = 1,07$	1-1,5
8. Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\Phi 1 (260 - 100 - 110 - 120 - 130 - 140) / \Phi 1 620$	$(175140 - 49934 - 0 - 43189 - 25000 - 30) / 193227 = 0,29$	$(205423 - 55092 - 0 - 38525 - 20016 - 36) / 206791 = 0,44$	$(247381 - 84166 - 0 - 39705 - 49989 - 57) / 231860 = 0,32$	≥ 1

Продовження табл. 3.3

Показники	Джерела інформації	На 31.12.2011 р.	На 31.12.2012 р.	На 31.12.2013 р.	Вимоги до величини показника
9. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\Phi 1 (230 + 240) / \Phi 1 620$	$(1932 + 5602) / 193227 = 0,04$	$(2708 + 1025) / 206791 = 0,02$	$(610 + 399) / 231860 = 0,004$	0,2-0,25
10. Показник чистого оборотного капіталу (тис. грн.)	$\Phi 1 (260 + 270) - \Phi 1 (620 + 630)$	$(175140 + 252) - (193227 + 12) = -17847$	$(205423 + 129) - (206791 + 11) = -1250$	$(247381 + 516) - (231860 + 11) = 16026$	збільшення
11. Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності, %	$\Phi 2 190 / \Phi 1 280$	-	$(221 / 393574) * 100 = 0,06$	-	збільшення
12. Рентабельність активів за чистим прибутком, %	$\Phi 2 220 / \Phi 1 280$	-	$(207 / 393574) * 100 = 0,05$	-	збільшення
13. Рентабельність власного капіталу, %	$\Phi 2 220 / \Phi 1 380$	-	$(207 / 156334) * 100 = 0,13$	-	збільшення
14. Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації, %	$\Phi 2 (050 - 070 - 080) / \Phi 2 035$	$(29862 - 24414 - 3598) / 170331 = 1,09$	$(89028 - 75267 - 7180) / 409057 = 1,61$	$(66613 - 38909 - 5985) / 395245 = 5,50$	збільшення
15. Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності, %	$\Phi 2 100 / \Phi 2 035$	$485 / 170331 = 0,28$	$19689 / 409057 = 4,81$	$13906 / 395245 = 3,52$	збільшення
16. Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком, %	$\Phi 2 220 / \Phi 2 035$	-	$207 / 409057 = 0,05$	-	збільшення

Продовження табл. 3.3

Показники	Джерела інформації	На 31.12.2011 р.	На 31.12.2012 р.	На 31.12.2013 р.	Вимоги до величини показника
17. Коефіцієнт оборотності активів	$\Phi 2\ 035 / \Phi 1\ 280$	$170331 / 353623 = 0,48$	$409057 / 393574 = 1,04$	$395245 / 433413 = 0,91$	збільшення
18. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$\Phi 2\ 035 / \Phi 1\ (050 + 170 + 180 + 190 + 200 + 210)$	$170331 / (0 + 9219 + 17987 + 0 + 1303 + 1706) = 5,64$	$409057 / (0 + 4968 + 9788 + 0 + 1088 + 5961) = 18,76$	$395245 / (144 + 14148 + 18670 + 0 + 1456 + 1253) = 11,08$	збільшення
19. Період погашення дебіторської заборгованості (днів)	360 / Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$360 / 5,64 = 63,83$	$360 / 18,76 = 19,19$	$360 / 11,08 = 32,49$	зменшення
20. Коефіцієнт оборотності готової продукції	$\Phi 2\ 035 / \Phi 1\ 130$	$170331 / 25000 = 6,81$	$409057 / 20016 = 20,44$	$395245 / 49989 = 7,91$	збільшення
21. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$\Phi 2\ 035 / \Phi 1\ (500 + 520 + 530 + 550 + 580)$	$170331 / (45157 + 655 + 25114 + 4717 + 6384) = 2,08$	$409057 / (47797 + 1102 + 28024 + 3783 + 4546) = 4,8$	$395245 / (78661 + 5851 + 62812 + 697 + 5526) = 2,57$	збільшення
22. Період погашення кредиторської заборгованості (днів)	$\Phi 1\ (500 + 520 + 530 + 550 + 580) * 360 / \Phi 2\ 040$	$(45157 + 655 + 25114 + 4717 + 6384) * 360 / 140469 = 210,22$	$(47797 + 1102 + 28024 + 3783 + 4546) * 360 / 320029 = 95,9$	$(78661 + 5851 + 62812 + 697 + 5526) * 360 / 328623 = 168,21$	зменшення
23. Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	$\Phi 1\ (160 + 170 + 180 + 190 + 200 + 210) / (520 + 530 + 540)$	$(8575 + 9219 + 17987 + 0 + 1303 + 1706) / (655 + 25114 + 86275) = 0,35$	$(50673 + 4968 + 9788 + 0 + 1088 + 5961) / (1102 + 28024 + 99791) = 0,56$	$(13692 + 14148 + 18670 + 0 + 1456 + 1253) / (5851 + 62812 + 60187) = 0,38$	1

Коефіцієнти ділової активності вказують на збільшення ступеня погодженості інтересів компанії з інтересами споживачів продукції, а також своїх робітників, постачальників та держави тільки в 2012 році. Це обумовлено значним ростом в цьому році чистої виручки від реалізації продукції, і, як наслідок цього, збільшенням можливості компанії оплати своїх короткострокових зобов'язань.

Отже, тільки в 2012 році спостерігалася позитивна тенденція деяких показників завдяки покращенню результатів фінансово-господарської діяльності компанії та отриманню чистого прибутку в розмірі 207 тис. грн. Переважна ж більшість фінансових показників ПАТ «Луганськтепловоз» в 2011-2013 роках не відповідає нормативному значенню та спостерігається негативна їх тенденція.

Таким чином, можна зробити висновки про те, що більшість інтересів ПАТ «Луганськтепловоз» не погоджено с інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, тобто стан компанії на 31.12.2013 р. з погляду її економічної безпеки характеризується як кризовий. Тому компанія потребує проведення термінових заходів з підвищення рівня її економічної безпеки.

3.2. Економіко-математична модель досягнення збалансованості груп інтересів за пріоритетом в системі забезпечення економічної безпеки підприємства

Підприємство являє собою складний комплекс взаємодій між окремими індивідами та групами з приводу надання ресурсів й одержання вигоди. Група індивідів, чия діяльність спрямована на досягнення однієї чи сукупності тісно пов'язаних цілей соціальної системи, що можуть висувати претензії підприємству, зустрічається в наукових публікаціях під різними термінами: зацікавлені групи [17], контролюючі групи [46], групи інтересів [102], стейкхолдери [52]. Існування і взаємодія цих груп лежить в основі

процесів функціонування й розвитку підприємства.

Ця проблема не є новою для світової економічної думки. Основи її дослідження були сформульовані ще А. Берлі та Г. Мінзом у 30-х роках минулого сторіччя й одержали популярність як «позитивна теорія агентських відносин». Питання поділу власності й контролю розвивають Дж. Бернхем, Р. Гордон, Дж. К. Гелбрейт, Д. Котц [41]. Однак сформульована ясно проблема була значно пізніше (у неокласичних інституціоналістів М. Дженсена, В. Меклінга, Е. Фама).

Однак у вітчизняній науці та практиці зазначені питання не одержали сьогодні достатнього висвітлення. Існуючий пробіл у проблемі ідентифікації сили впливу контролюючих груп заповнює монографія [18], у якій пропонуються конкретні методичні підходи до формування системи пріоритетних інтересів підприємства.

На підтвердження важливості даної проблеми, дослідники відзначають, що «... визначення системи пріоритетних інтересів підприємства та її гармонізація з інтересами зовнішнього середовища» є «відправною точкою формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства ...» [18, с. 108], як комплексного поняття, зв'язаного «не стільки з внутрішнім станом самого підприємства, скільки з впливом зовнішнього середовища, із її суб'єктами, з якими підприємство вступає у взаємодію» [18, с. 86]. У цій ж монографії пропонується послідовність формування «системи пріоритетних інтересів підприємства» [18, с. 111] і опис механізму побудови «рейтингу оцінки інтересів» [18, с. 112]. У той же час самі автори відзначають «вплив суб'єктивізму на рейтинг інтересів» [18, с. 112] і неможливість повного усунення суб'єктивного впливу представників вищого рівня ієрархії суб'єктів інтересів.

Деякі критики у свою чергу наполягають на тому, що «... інтуїція повинна відігравати більш важливу роль, ніж цього допускають раціональні обмеження сучасних процедур прийняття рішень» [2], хоча самі пропонують для визначення балансу інтересів математичну модель, яка спирається на

системний підхід і одержала популярність як «модель співробітництва Акоффа і Емері».

До категорії груп інтересів відносять не тільки власників підприємства чи акціонерів, але і його працівників, кредиторів, клієнтів та інших зацікавлених осіб. Прагнучи домогтися задоволення своїх претензій, такі групи в особі своїх представників вступають у відносини з керівництвом підприємства чи іншими групами інтересів, причому ці відносини можуть носити конфліктний характер. У таких ситуаціях керівництво підприємства має виважено оцінювати конфліктні фактори, забезпечуючи собі якомога більш широке поле дій. У свою чергу між групами інтересів виникають тимчасові й постійно мінливі зв'язки.

Наявність груп інтересів у підприємства визнається як у теоретичних роботах з питань управління, так і в підприємницькій практиці. У теоретичних дискусіях відзначаються такі характерні риси методу аналізу подібних груп:

цей метод є в основному дескриптивним, що описує організації (підприємства) як сукупність коопераційних і конкурентних інтересів;

сама концепція містить у собі інструментарій для дослідження відносин між керівництвом підприємства і різними групами претензій;

вона служить базою для нормативного й стратегічного менеджменту, що спрямований на поліпшення становища підприємства в результаті обліку вимог груп інтересів.

Філософія виявлення груп інтересів виходить з того, що їхні претензії є легітимними і тому підлягають обліку. Легітимність претензій базується на зацікавленості керівництва підприємства в даних групах і наданих ними ресурсах.

При цьому варто мати на увазі, що ті інтерпретації концепції груп інтересів, що не лімітують легітимність їхніх претензій, повинні бути відхилені з економічних міркувань, тому що ігнорують факт обмеженості ресурсів підприємства. Необмежене задоволення вимог неможливе, тому що

це неминуче викликає дефіцит обмінного продукту. Зі свого боку групи інтересів у багатьох випадках не мають наміру без опору відмовлятися від своїх претензій. На практиці це призводить до виникнення політичних процесів у відносинах між групами, зокрема, до боротьби за розподіл матеріальних й інших благ.

Якщо виходити з того, що для груп інтересів (тим більше окремих їхніх представників) характерна односпрямованість пропонованих претензій, то до розглянутого методу цілком застосовані основні положення моделі економічної поведінки. Це означає, що в основу аналізу покладено уявлення про окремі групи інтересів як активних одиниць, які діють в ім'я досягнення власної вигоди. Уся сукупність подій, що відбуваються навколо підприємства, пояснюється в такому випадку активністю окремих груп. Подібний підхід дозволяє зробити наступні висновки:

поводження груп інтересів визначається стимулами: у принципі ці групи поводяться у відповідності зі своїми претензіями і власною вигодою. Їхня активність залежить від переваги тих чи інших альтернативних вчинків;

стимули є продуктом комбінації різних пільг і обмежень: зміни в пільгах чи розходження в них впливають на поведіння лише у випадках, коли вони можуть бути реально відстежені (наприклад, у результаті опитувань). Якщо пільги вже отримані, то зміни в поведінці можуть бути пояснені видимими змінами у сфері можливостей груп інтересів;

обмеження визначають сферу можливих дій: до найважливіших обмежень такого роду відносять фактичні чи очікувані доходи, частку в майні, відносні ціни товарів, терміни.

Економічний підхід до пояснення політичних процесів навколо підприємства базується на тому, що модель поведінки груп інтересів залежить від зусиль, яких вони докладають для досягнення переваг поза ринковою сферою.

Взаємодії між групами чи окремими індивідами всередині підприємства можна представити двома граничними відносинами: відносини

підпорядкованості (існує ієрархія, закріплена визначеними нормами (посадовими інструкціями, трудовим договором)) і відносини еквівалентності (взаємодія груп одного ієрархічного рівня).

Беручи до уваги зазначені співвідношення, для побудови моделі соціально-економічної динаміки підприємства можна використовувати два типи моделей, відомих у системному аналізі: модель ієрархічної структури і модель Гермеєра [7].

Необхідність ієрархічної організації в соціально-економічних системах – наслідок їхньої складності, коли централізована обробка інформації або просто неможлива, або вимагає таких витрат часу (чи засобів), що неприпустимі з технічних умов.

Проблема забезпечення економічної безпеки підприємства зводиться до співставлення двох суперечливих тенденцій. Перехід до ієрархічної структури звужує число стратегій, але одночасно і знижує рівень невизначеності, тобто унеможливорює одержання більш якісного рішення. Вибір структури системи, що володіє ієрархічною формою організації, зустрічає ряд труднощів. Кількість можливих архітектурних форм підприємства складає деяка кінцева множина. Проектуючи нову систему соціально-економічної взаємодії, необхідно одночасно вибрати і стратегію (визначити значення керуючих функцій), і найкращу «архітектуру» організації.

У випадку ієрархічної моделі, деякий суб'єкт прагне досягти визначених цілей

$$F(x_1, \dots, x_N, y_1, \dots, y_N) \rightarrow \max, \quad (3.1)$$

де x_i — управляючий вплив на окремі ланки Π_1, \dots, Π_N .

Вони мають власні цілі

$$f_i(x_i, y_i), \rightarrow \max, i = 1, \dots, N \quad (3.2)$$

Інтереси підлеглих груп визначаються величинами u_i , що знаходяться в їхньому власному розпорядженні, величинами x_i , якими розпоряджається контролююча група. У цій найпростішій схемі передбачається, що значення цільової функції підлеглого номера i не залежить від дій інших підлеглих.

Нерівноправність суб'єктів виявляється в тому, що саме контролююча група призначає правила формування впливів x_i , які залежать тим чи іншим чином від дій підлеглих (від їхнього вибору величин u_i), і підлеглим ці правила стають відомі в той момент, коли вони приймають рішення про вибір величин u_i . Тим самим контролююча група в ієрархічних системах описаного типу має можливість спрямовувати в потрібне русло зусилля потрібних ланок.

Оптимальне управління в ієрархічних системах означає такий вибір x_i , що припускає при даних значеннях функцій f_i , які характеризують інтереси окремих ланок, максимізацію цільової функції контролюючої групи.

Поряд з тим, що підприємство являє собою сукупність ієрархічних зв'язків, існує також рівень еквівалентної взаємодії, на якому всі суб'єкти рівноправні, а будь-яка ієрархія відсутня у принципі. Функціонування таких систем вимагає прийняття колективних рішень, тому вони не можуть бути описані за допомогою ієрархічних схем.

Система, що має зазначену властивість, відома як система Гермеєра. Це ситуація, що у теорії дослідження операцій одержала назву «мандрівники в одному човні». Якщо в системі наявні N рівноправних партнерів (суб'єктів), кожний з яких володіє визначеними власними цілями, але крім власних цілей усі вони володіють однією загальною метою, то потрібно, щоб кожний із суб'єктів в ім'я досягнення загальної мети поступився частиною своїх інтересів.

Якщо розглянути систему, у якій є N суб'єктів, цільовими функціями яких будуть $f_i(x_i)$, $i = 1, \dots, N$, де ресурс x_i знаходиться цілком у розпорядженні суб'єкта номера i , то крім цих цільових функцій наявна ще деяка загальна

мета, яку ми домовимося описувати функцією $F(y_1, \dots, y_N)$. Її значення будуть залежати вже від діяльності всіх партнерів: y_i - ресурс, що виділяє суб'єкт номера i для досягнення загальної мети, - його внесок у колективну мету.

Таким чином, цілі кожного із суб'єктів описуються векторним критерієм

$$f_i(x_i) \rightarrow \max, F(y_1, \dots, y_N) \rightarrow \max \quad (3.3)$$

Причому

$$x_i + y_i = a_i, i = 1, \dots, N, \quad (3.4)$$

де a_i - деякий сумарний ресурс, що знаходиться в розпорядженні суб'єкта номера i .

Виходить, що кожний із суб'єктів повинен якось розділити свій ресурс: частина ресурсу, величину x_i , він може спрямувати на досягнення своїх особистих, «егоїстичних» цілей, а іншу частину ресурсу, $y_i = a_i - x_i$, він спрямовує на забезпечення суспільних інтересів.

Аналіз подібної конфліктної ситуації повинен початися зі зведення векторного критерію до деякого скалярного критерію. Покладемо

$$J_i = \Psi(f_i(x_i), F(y_1, \dots, y_N)), \quad (3.5)$$

де Ψ - деякий оператор згортки критеріїв f_i і F , наприклад:

$$J_i = \min\{\lambda_i f_i(x_i), F(y_1, \dots, y_N)\}, \quad (3.6)$$

чи

$$J_i = f_i(x_i) + \mu F(y_1, \dots, y_N), \quad (3.7)$$

де λ_i і μ - вагові коефіцієнти, що характеризують ступінь зацікавленості суб'єктів у досягненні загальної мети.

Для статичних гермеєровських систем справедлива теорема Гермеєра-Вателя. Нехай f_i, F – монотонно зростаючі функції своїх перемінних. Тоді існують стійкі рішення, серед яких щонайменше одне є ефективним.

Автори цієї теореми не тільки встановили її справедливість, але й запропонували ефективний спосіб визначення ситуації рівноваги. Він зводиться до наступної системи процедур. Упорядкуємо всіх суб'єктів за принципом

$$\lambda_1 f_1(a_1) \geq \lambda_2 f_2(a_2) \geq \dots \geq \lambda_N f_N(a_N) \dots \quad (3.8)$$

Тоді виявляється, що існує таке $p \leq N$, що всі y_i для $i \geq p$ повинні бути прийняті рівними нулю (тобто суб'єкти, у яких $\lambda_i f_i(a_i)$ малі, можуть усі свої ресурси витратити на досягнення своїх внутрішніх (егоїстичних) цілей. А інші величини y_i будуть визначатися із системи рівнянь

$$\lambda_i f_i(y_i) = F(y_1, \dots, y_p, 0, \dots, 0), \quad i = 1, 2, \dots, p \dots \quad (3.9)$$

У результаті ми визначаємо рівень впливу окремих суб'єктів на формування загальної мети.

Зазначимо, що частина партнерів взагалі не бере участі в колективних заходах. Ці суб'єкти або не мають достатнього ресурсу, або мають низьку технологію ($f_i(a_i)$ мало), або в них низька зацікавленість у підсумках колективного рішення (λ_i мало).

Для ідентифікації рівня впливу контролюючих груп на підприємство пропонується наступна послідовність етапів діагностики збалансованості інтересів суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства, яка представлена на рис. 3.1.

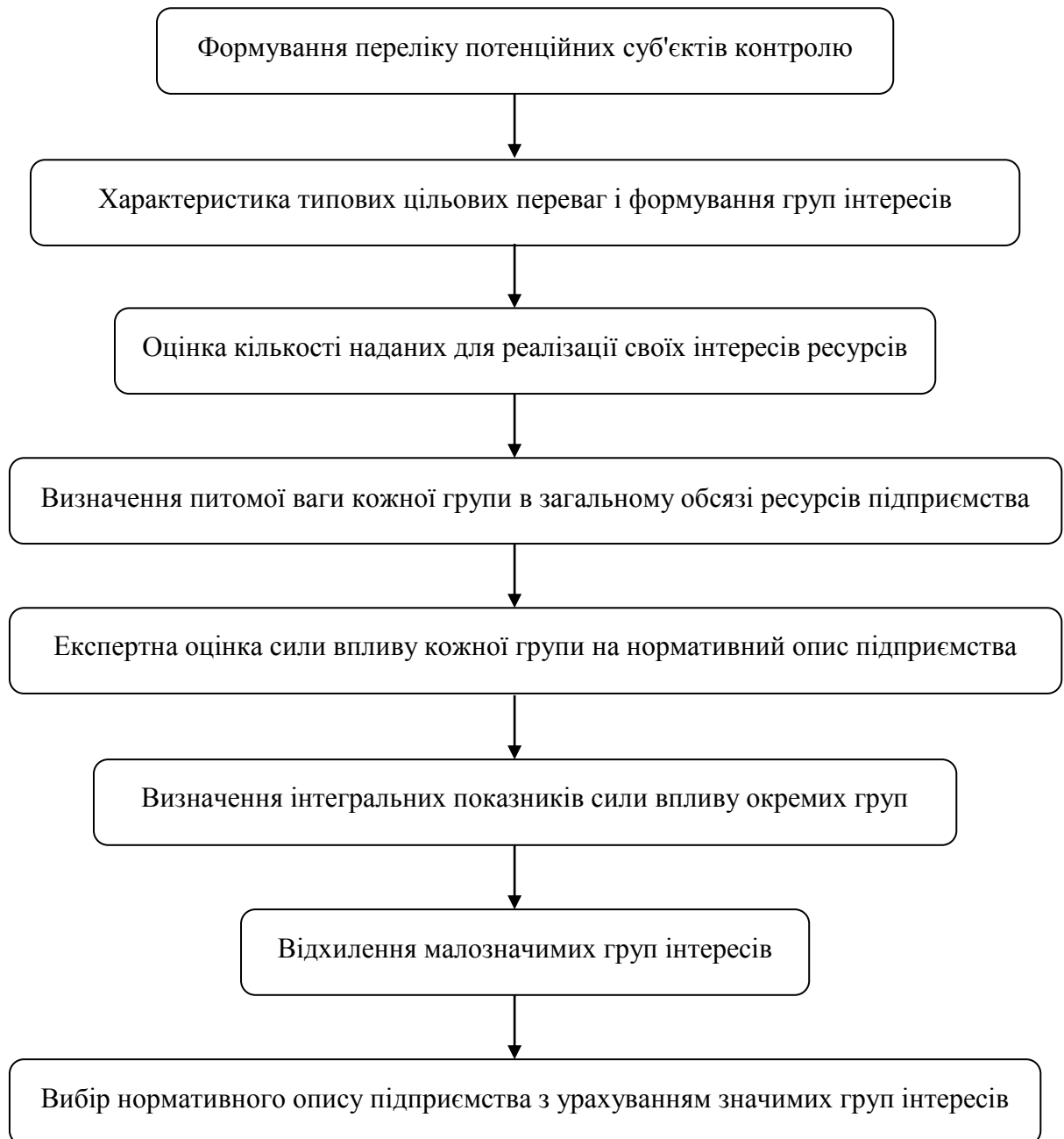

Рис. 3.1. Послідовність етапів діагностики збалансованості інтересів суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства

На рис. 3.2. представлена схема формування процедури ідентифікації рівня впливу контролюючих груп за цільовими базами акціонерного товариства.

Група джерел фінансових ресурсів	Суб'єкти	Сума	Питома вага джерела	Експертна оцінка сили впливу вимог і-тої групи на цілі підприємства	Інтегральний показник сили впливу
Власні ресурси	Великі акціонери	y_1	$y_1 / \Sigma y_i$	λ_1	$\lambda_1 y_1 / \Sigma y_i$
	Зовнішні дрібні акціонери	y_2	$y_2 / \Sigma y_i$	λ_2	$\lambda_2 y_2 / \Sigma y_i$
	Менеджмент підприємства	y_3	$y_3 / \Sigma y_i$	λ_3	$\lambda_3 y_3 / \Sigma y_i$
	Працівники підприємства	y_4	$y_4 / \Sigma y_i$	λ_4	$\lambda_4 y_4 / \Sigma y_i$
Позикові ресурси	Кредитні ресурси банків	y_5	$y_5 / \Sigma y_i$	λ_5	$\lambda_5 y_5 / \Sigma y_i$
	Власники облігацій	y_6	$y_6 / \Sigma y_i$	λ_6	$\lambda_6 y_6 / \Sigma y_i$
Кредиторська заборгованість	Бюджет	y_7	$y_7 / \Sigma y_i$	λ_7	$\lambda_7 y_7 / \Sigma y_i$
	Постачальники	y_8	$y_8 / \Sigma y_i$	λ_8	$\lambda_8 y_8 / \Sigma y_i$
	Працівники підприємства	y_9	$y_9 / \Sigma y_i$	λ_9	$\lambda_9 y_9 / \Sigma y_i$
Сума		Σy_i	1,00		Σy_i

Рис. 3.2. Схема ідентифікації рівня впливу контролюючих груп

На основі аналізу за означеною методикою рівня впливу контролюючих груп, який був виконаний за допомогою бухгалтерського балансу ПАТ «Луганськтепловоз» (додат. Б-Г), було здійснено ранжування груп інтересів за пріоритетом з метою подальшого досягнення балансу між ними (рис. 3.3). При цьому, були враховані зміни, що відбулися в структурі власності ПАТ «Луганськтепловоз», а отже, і в значимості тих чи інших інтересів для компанії. В якості експертів виступили провідні фахівці компанії.

Отже, на початку квітня поточного року Фонд держмайна України визнав ЗАТ «Керуюча компанія «Брянський машинобудівний завод»

переможцем конкурсу з продажу 76 % акцій ПАТ «Луганськтепловоз». Пакет акцій компанії Брянський машинобудівний завод придбав за 292,505 млн. грн.

Рис. 3.3. Ранжування груп інтересів за пріоритетом в системі забезпечення економічної безпеки ПАТ «Луганськтепловоз»

Необхідно відзначити, що Брянський машинобудівний завод є найбільшим підприємством машинобудівної галузі Російської Федерації, що спеціалізується в області енергетичного і залізничного машинобудування. У число основних виробництв заводу входять: виробництво маневрових і магістральних тепловозів, вантажних вагонів різних типів і модифікацій, суднових і тепловозних дизелів та ін. На заводі діє система менеджменту якості, розроблена відповідно до міжнародного стандарту ISO 9001:2000. Завдяки високій якості продукція заводу з успіхом експлуатується не тільки в Росії, але й у країнах ближнього і далекого зарубіжжя. Отже, передові технології, технічний прогрес дозволили вивести продукцію заводу на світовий рівень, одержати високі знаки відмінності на виставках і ярмарках різного рівня. За внесок у розвиток міжнародної торгівлі і співробітництво

підприємству були присуджені нагороди: «Золотий Меркурій», «Міжнародна Золота Зірка за якість», «За комерційний престиж» та інші.

Залучення такого великого інвестора дасть можливість провести модернізацію та комплексне технічне переоснащення ПАТ «Луганськтепловоз», підвищити технічний рівень продукції, розширити ринок її збуту, поліпшити матеріальне становище робітників та компанії в цілому, і, як наслідок цього, значно підняти рівень її економічної безпеки.

Таким чином, згідно з рис. 3.3 у першу по значимості групу інтересів входять акціонери, споживачі та держава.

Інтереси акціонерів у вигляді одержання доходу на вкладений капітал завдяки ефективній дивідендній політиці повинні бути враховані в першу чергу, тому що саме акціонери інвестують кошти в розвиток ПАТ «Луганськтепловоз» в обсязі 300 млн. грн. протягом трьох років. Результатом здійснення інвестиційної програми передбачається щорічне збільшення доходу від реалізації продукції компанії не менш чим на 20 % у рік протягом перших трьох років з моменту підписання договору. Це дозволить компанії вийти з кризового стану, підвищити показники ефективності виробництва, що у кінцевому рахунку призведе до зростання показників, які наведені у табл. 3.3, та підвищити рівень економічної безпеки.

Інтереси споживачів, їхні вимоги до продукції, яка випускається підприємством, також повинні бути максимально враховані. Розширивши ринки збуту, ПАТ «Луганськтепловоз» зможе підвищити завантаженість своїх потужностей, і, як наслідок цього, збільшити прибуток і рівень економічної безпеки. Зокрема, умовами договору передбачений експорт залізничних локомотивів на російський ринок і ринки інших країн СНД, у тому числі за рахунок організації виробництва нових видів локомотивів і електропоїздів. Отже, баланс інтересів компанії з інтересами споживачів буде досягнутий шляхом проведення науково-дослідних і конструкторських робіт для підвищення продуктивності і зменшення експлуатаційних витрат залізничних локомотивів.

Так, вже в 2007 році повинна початися розробка таких проектів:

електропоїзда перемінного струму з конструкційною швидкістю 160 км/година;

електропоїзда постійного струму з конструкційною швидкістю 160 км/година;

магістрального односекційного шестивісного пасажирського електровоза постійного струму з конструкційною швидкістю 160 км/година;

магістрального односекційного шестивісного вантажнопасажирського електровоза подвійного постачання з конструкційною швидкістю 160 км/година;

Крім цього, передбачається впровадження енергозберігаючих технологій, удосконалення техніко-економічних параметрів локомотивів, збільшення пробігів між технічними обслуговуваннями і поточними ремонтами, зменшення експлуатаційних витрат шляхом передачі компанії протягом трьох місяців з моменту підписання договору повного комплексу конструкторської документації (з технічними характеристиками) на:

магістральний двосекційний восьмивісний вантажний електровоз постійного струму з конструкційною швидкістю 120 км/година;

маневровий односекційний чотиривісний тепловоз з асинхронним тяговим приводом з конструкційною швидкістю 100 км/година;

магістральний вантажний двосекційний дванадцятивісний тепловоз з конструкційною швидкістю 120 км/година;

магістральний вантажний двосекційний дванадцятивісний тепловоз з конструкційною швидкістю 110 км/година.

Не менш важливим є баланс інтересів підприємства з державою, що досягається шляхом дотримання законів та законодавчих і нормативних актів з питань оподаткування, інвестиційної діяльності і т.д. Крім цього на момент підписання договору щодо продажу 76 % акцій ПАТ «Луганськтепловоз», саме держава в особі «Укрзалізниці» була основним замовником компанії. Зазначеним же договором передбачене виконання

діючих контрактів на постачання локомотивів і електропоїздів для «Укрзалізниці» і забезпечення потреб «Укрзалізниці» у їхній закупівлі до 2015 року, а також постачання за замовленням «Укрзалізниці» запасних частин для залізничного рухливого складу і поворотних кіл. Крім того, відтепер «Укрзалізниці» вже не прийдеться фінансувати науково-дослідницькі та конструкторсько-технологічні роботи зі створення дослідних зразків нової залізничної техніки. Кошти у створення техніки буде вкладати новий власник контрольного пакета акцій.

Як видно з рис. 3.3 в другу по значимості групу інтересів входять робітники компанії та постачальники.

Врахування інтересів робітників відіграє велику роль у забезпеченні економічної безпеки підприємства, тому що саме від їхнього професіоналізму і відповідальності будуть залежати кінцеві результати діяльності підприємства, і, як наслідок цього, рівень його економічної безпеки. Збалансувати інтереси компанії з інтересами робітників можливо за допомогою забезпечення соціальних гарантій останнім та безумовного виконання робітниками своїх обов'язків перед компанією.

Так, умовами приватизаційного конкурсу передбачається:

спрямування на поліпшення соціально-побутових умов працівників не менш 0,5 % від суми реалізованої продукції в рік;

недопущення появи простроченої заборгованості компанії перед працівниками по заробітній платі;

підвищення рівня заробітної плати з урахуванням інфляційних процесів і відповідно до умов Галузевої тарифної угоди;

матеріальне стимулювання працівників у залежності від результатів господарської діяльності компанії;

недопущення звільнення працівників підприємства з ініціативи покупця чи уповноваженого ним органа (за винятком випадків здійснення працівниками дій, за які законодавством передбачене звільнення) протягом шести місяців від дня переходу до нього права власності на пакет акцій;

зниження частки виробництва з небезпечними і шкідливими умовами праці і зменшення їхнього впливу на працюючих;

напрямок на охорону праці не менш 0,5 % від суми реалізованої продукції компанії в рік;

створення нових робочих місць.

Баланс інтересів підприємства з інтересами постачальників ресурсів у силу їхнього зустрічного характеру також впливає на рівень економічної безпеки підприємства. Так, підприємство зацікавлене в дотриманні визначеного часового графіка постачання ресурсів високої якості за прийнятною ціною. Інтереси ж постачальників зводяться до одержання своєчасної оплати за ресурси, які вони поставляють. Таким чином, для підвищення рівня економічної безпеки ПАТ «Луганськтепловоз» необхідне розширення тривалих договірних відносин з постачальниками, заснованих на взаємній довірі та юридично правильно оформлених.

Відповідно до рис. 3.3 в третю по значимості групу інтересів входять кредитори та конкуренти.

Підприємство для фінансування своєї діяльності крім власних коштів використовує ще й позикові. Кредитори в свою чергу отримують прибуток у вигляді відсоткових платежів за наданий кредит. Тобто інтереси підприємства та кредиторів також носять зустрічний характер. Перебування в останні роки ПАТ «Луганськтепловоз» в незадовільному фінансовому становищі спричинило значне збільшення заборгованості компанії перед кредиторами. Однак у зв'язку з приходом нового інвестора, готового вкладати в розвиток компанії значні кошти, роль кредиторів дещо знижується.

І, нарешті, найбільш складним є збалансування інтересів підприємства з аналогічними інтересами конкурентів, що викликано однаковим характером їхніх дій на ринку. Проте саме побоювання втратити свої ринкові позиції, у результаті чого знизиться і рівень економічної безпеки, змушують підприємство враховувати поведінку конкурентів, продукції яких споживач

може віддати перевагу. У практиці міжнародного співробітництва для досягнення певного балансу між інтересами конкурентів використовуються документально зафіксовані домовленості у виді картельних угод чи, найчастіше, домовленості у бездокументальній формі, тобто негласні.

Отже, збалансування груп інтересів являється дуже складним та орієнтованим на довгострокову перспективу процесом, що проявляється в необхідності врахування великої кількості різноманітних та мобільних інтересів найчастіше в умовах обмеженості необхідної інформації. Ранжування груп інтересів за пріоритетом дозволяє виділити інтереси, які потребують прийняття термінових управлінських рішень щодо їх збалансування з погляду необхідності виходу компанії з кризового стану, та інтереси, збалансування яких здійснює менш помітний вплив на діяльність компанії, однак які треба враховувати з метою забезпечення стійкого розвитку компанії в майбутньому.

Таким чином, ранжування груп інтересів за пріоритетом безпосередньо впливає на управлінські рішення, які приймаються стосовно збалансування цих різноманітних інтересів з такою ж великою кількістю інтересів компанії з метою забезпечення високого рівня її економічної безпеки.

3.3. Розробка механізму забезпечення економічної безпеки підприємства

Відповідно до запропонованого визначення економічної безпеки підприємства як стану стійкості стосовно зовнішніх і внутрішніх загроз на основі балансу груп інтересів, що гарантує ефективне функціонування підприємства в теперішньому періоді, а також забезпечує високий потенціал його розвитку в майбутньому, процес забезпечення економічної безпеки є безперервним, цілеспрямованим, який вимагає:

постійного прогнозування можливих загроз;

обґрунтування і реалізації ефективних форм і методів створення, удосконалювання і розвитку системи економічної безпеки підприємства;

безперервного контролю і управління системою економічної безпеки підприємства;

посилення ефективного використання наявних засобів захисту всіх елементів виробничо-господарської системи підприємства;

відповідного рівня професійної підготовки персоналу підприємства.

Найбільша ефективність системи забезпечення економічної безпеки підприємства може бути досягнута за умови об'єднання в єдиний, цілісний механізм засобів та методів, що у сукупності в стані забезпечити безпеку, зберегти й ефективно використовувати фінансові, матеріальні, інформаційні й інші ресурси.

Таким чином, механізм забезпечення економічної безпеки підприємства варто розглядати як сукупність заходів щодо забезпечення платоспроможності підприємства, ліквідності його засобів, підвищенню рівня рентабельності, а також ступеня погодженості інтересів підприємства з інтересами різних цільових груп, як у даний час, так і в довгостроковій перспективі. Цього можна досягти за допомогою підвищення якості планування і управління фінансово-господарською діяльністю підприємства, прогнозування і своєчасного запобігання очевидних і потенційно ймовірних зовнішніх і внутрішніх загроз його економічній безпеці, а також мінімізації втрат при неможливості повного їхнього відвертання.

Структура пропонуємого механізму забезпечення економічної безпеки ПАТ «Луганськтепловоз» з урахуванням балансу груп інтересів наведена на рис 3.4.

Як видно з рис. 3.4 дія механізму забезпечення економічної безпеки підприємства в першу чергу передбачає виявлення очевидних і потенційно ймовірних негативних зовнішніх і внутрішніх факторів, що представляють загрозу його економічній безпеці.

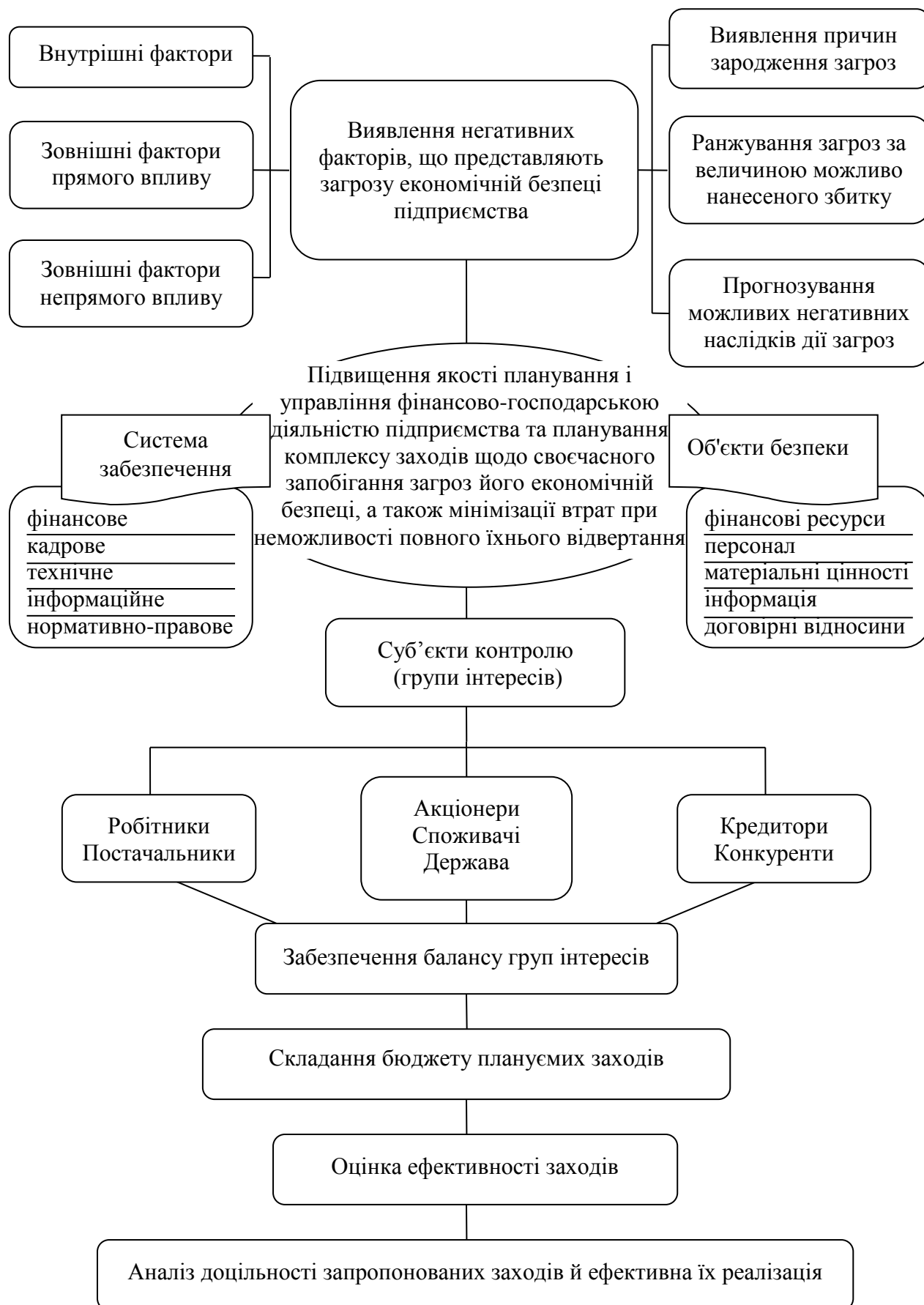

Рис 3.4. Механізм забезпечення економічної безпеки ПАТ «Луганськтепловоз» з урахуванням балансу груп інтересів

Отже, до внутрішніх дестабілізуючих факторів і загроз відносяться діяльність чи бездіяльність (у тому числі навмисна та ненавмисна) робітників підприємства, що суперечить його інтересам і наслідком чого може бути нанесення економічного збитку підприємству, виробничий травматизм чи загибель робітників, витік чи втрата інформаційних ресурсів (у тому числі відомостей, що складають комерційну таємницю або конфіденційну інформацію), незадовільний стан техніко-технологічної бази виробництва, неефективна маркетингова стратегія, некомпетентний менеджмент та інші.

До зовнішніх дестабілізуючих факторів і загроз прямого впливу відносяться протиправна діяльність кримінальних структур, фірм і приватних осіб, що займаються промисловим шпигунством або шахрайством, а також конкурентів, здатних скоротити ринок збуту підприємства шляхом випуску більш удосконаленої продукції, недобросовісних конкурентів, партнерів, що порушують умови договірних відносин, покупців з їх непостійним споживчим попитом, раніше звільнених за різні провини робітників підприємства й інші.

До зовнішніх дестабілізуючих факторів і загроз непрямого впливу відносяться несприятлива економічна обстановка в країні, політична криза, недосконалість законодавчої бази, недоліки науково-промислової політики держави в реальному секторі економіки, а також форс-мажорні обставини, наприклад стихійні лиха й катастрофи та інші.

Виявивши зовнішні і внутрішні загрози економічній безпеці підприємства, проаналізувавши причини їхнього зародження, необхідно їх проранжувати за величиною можливо нанесеного збитку з виділенням негативних наслідків їхньої дії.

Таке формулювання проблемної ситуації дозволяє визначити необхідні засоби забезпечення, спираючись на які система економічної безпеки здатна виконувати свої задачі, а також виділити об'єкти, що потребують підтримки та захисту, і сформулювати комплекс заходів спрямованих на підвищення рівня економічної безпеки підприємства.

Відповідно до запропонованого механізму забезпечення економічної безпеки підприємства система забезпечення включає фінансове, кадрове, технічне, інформаційне та нормативно-правове забезпечення.

Фінансове забезпечення передбачає наявність необхідних коштів у підприємства для впровадження комплексу заходів щодо запобігання загроз його фінансово-господарській діяльності та підвищення рівня його економічної безпеки.

Кадрове забезпечення припускає достатність кадрів, що займаються питаннями економічної безпеки, підвищення їхньої професійної майстерності в цій сфері діяльності та забезпечення системи стимулювання менеджменту.

Технічне забезпечення передбачає широке використання технічних засобів різного призначення, що забезпечують реалізацію заходів щодо забезпечення економічної безпеки і контролю за їхнім виконанням.

Інформаційне забезпечення включає одержання відомостей, необхідних для рішення задач системи економічної безпеки та ефективного її функціонування.

Нормативно-правове забезпечення передбачає використання не тільки виданих вищими органами влади законів і підзаконних актів, але також розробку власних локальних правових актів з питань забезпечення безпеки, в тому числі нормативних документів, що визначають статус служби економічної безпеки та вимоги, які є обов'язковими в рамках сфери її дії.

Згідно з рис. 3.4 до об'єктів, що потребують підтримки та захисту, відносяться фінансові ресурси, персонал, матеріальні цінності, інформація та договірні відносини. В залежності від стану та ступеня захищеності від очевидних і потенційно ймовірних зовнішніх і внутрішніх загроз, зазначені об'єкти безпосередньо впливають на ефективність фінансово-господарської діяльності та рівень економічної безпеки підприємства. Комплекс заходів щодо запобігання виявлених загроз об'єктам економічної безпеки ПАТ «Луганськтепловоз», а також щодо підвищення ефективності управління його фінансово-господарською діяльністю представлено в табл. 3.4.

Заходи щодо забезпечення економічної безпеки компанії

Об'єкти економічної безпеки	Відповідні заходи
1. Фінансові ресурси	<p>ефективне управління фінансовими потоками, включаючи фінансовий та податковий менеджмент;</p> <p>ефективне використання позикових;</p> <p>ефективне використання інвестованих в підприємство коштів;</p> <p>жорсткий фінансовий контроль за використанням фінансових ресурсів, включаючи внутрішній аудит;</p> <p>впровадження на підприємстві ефективної цінової політики.</p>
2. Персонал	<p>набір і формування необхідних категорій персоналу відповідно до змін в діяльності підприємства;</p> <p>підвищення професійної майстерності персоналу;</p> <p>підтримка і просування здібних робітників, виховання керуючих кадрів;</p> <p>захист життя і здоров'я персоналу від протиправних замахів;</p> <p>попередження і припинення можливої протиправної й іншої негативної діяльності співробітників підприємства, що завдає шкоду його безпеки;</p> <p>консультування і представлення рекомендацій персоналу з питань забезпечення економічної безпеки;</p> <p>постійний моніторинг безпеки праці;</p> <p>зменшення частоти і тяжкості травм при організації виробничого процесу;</p> <p>запобігання надзвичайних ситуацій;</p> <p>мотивація дотримання належного режиму трудової діяльності та високої продуктивності праці;</p> <p>забезпечення гідної оплати праці та виплат соціального характеру персоналу.</p>
3. Матеріальні цінності	<p>зниження величини розкрадань матеріальних цінностей та/або втрат із причин невиробничого характеру;</p> <p>страхування майна підприємства;</p> <p>підвищення ефективності цільового використання матеріальних цінностей;</p> <p>виведення з експлуатації фізично спрацьованого та технічно застарілого устаткування;</p> <p>впровадження в дію нового обладнання, технологічних агрегатів, ліній;</p> <p>оптимізація запасів і витрат сировини та матеріалів;</p> <p>скорочення втрат і відходів виробничого процесу.</p>
4. Інформація	<p>перешкоджання несанкціонованому доступу до відомостей, які становлять комерційну таємницю;</p> <p>виявлення та локалізація можливих каналів витоку конфіденційної інформації в процесі звичайної діяльності та за екстремальних ситуацій;</p> <p>забезпечення повної "прозорості" необхідних даних підприємства для контролюючих органів;</p> <p>максимально повне інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підприємства та підвищення його ефективності;</p> <p>створення в очах громадськості сприятливого іміджу підприємства та здійснення протидії спробам завдати шкоди його репутації.</p>

Об'єкти економічної безпеки	Відповідні заходи
5. Договірні відносини	збір інформації про підприємства, з якими укладаються контракти;
	виявлення ненадійних ділових партнерів;
	розширення підприємством договірних відносин зі споживачами своєї продукції;
	закріплення тривалих договірних відносин з постачальниками на взаємовигідних умовах;
	юридично грамотне оформлення договірних відносин.

Дуже важливим аспектом в організації роботи із забезпечення економічної безпеки підприємства є розрахунок вартості запропонованих заходів для запобігання зовнішніх і внутрішніх загроз, або мінімізації втрат при неможливості повного їхнього відвертання. У протилежному випадку вартісне вираження економічного ефекту може бути настільки мінімально, що реалізація запропонованих заходів буде недоцільна і, більше того, може стати джерелом додаткових втрат для підприємства. Отже, заключним етапом дії механізму забезпечення економічної безпеки підприємства виступає співвідношення бюджету плануємих заходів і економічного ефекту від їхнього впровадження у вартісному вираженні, та, у випадку позитивного результату, ефективна реалізація цих заходів.

Максимальна ж ефективність функціонування такого механізму можлива за умови організованої діяльності не тільки адміністрації, але і всього персоналу, залучених експертів і фахівців, а також дотримання принципів взаємної відповідальності, законності, збалансованості інтересів особистості, підприємства і держави.

Крім цього, потрібен моніторинг дії цього механізму з метою його постійного удосконалення у зв'язку з:

- змінами в чинному законодавстві держави;
- розвитком підприємства, обранням ним нових напрямків діяльності;
- збільшенням кількості персоналу, змінами в штатному розкладі підприємства;

зміною переліку відомостей, що складають комерційну таємницю і конфіденційну інформацію підприємства;

необхідністю удосконалювання телефонної і комп'ютерної мереж підприємства;

винаходом нових технологій промислового шпигунства та шахрайства;

появою на ринку недобросовісних конкурентів та зміною форм і методів їхньої протиправної діяльності;

станом криміногенної обстановки в регіоні і т.д.

РОЗДІЛ 4. ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РІШЕНЬ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Одним з найважливіших факторів забезпечення ефективності функціонування системи економічної безпеки промислових підприємств є оптимізація витрат фінансових ресурсів на її забезпечення. З цією метою треба вирішити, що несе підприємству більш значні втрати - загрози його економічній безпеці чи їх повне відвертання.

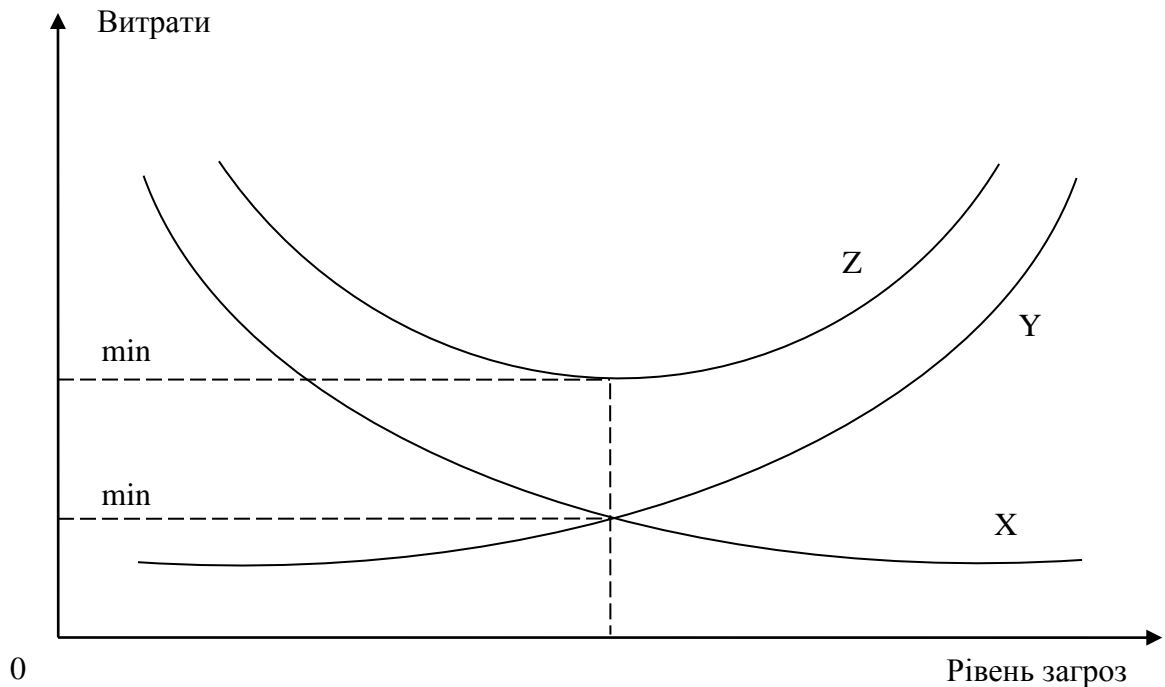
З одного боку, для граничного стримування загроз економічній безпеці підприємства необхідні відповідні витрати. Інакше кажучи, чим вище рівень забезпечення економічної безпеки підприємства, тим більший економічний тиск випробує їхній фінансовий потенціал, на який у повному обсязі лягає не тільки фінансове забезпечення заходів для підвищення економічної безпеки, але й утримання персоналу, задіяного з метою реалізації розроблених заходів, й значні матеріальні витрати на його технічне оснащення. Треба також враховувати й психологічний фактор, що безпосередньо впливає на продуктивність праці робітників підприємства, змушених переносити масу процедур, спрямованих на реалізацію заходів для запобігання потенційно можливих загроз економічній безпеці підприємства.

З іншого ж боку, якщо підприємство взагалі відмовиться від фінансування заходів для забезпечення економічної безпеки, то в такому випадку неминуче зростуть його втрати від дії різноманітних негативних чинників, що призведе до зниження прибутку, чи, в гіршому випадку, до банкрутства підприємства.

Отже, будь-які крайності в питанні забезпечення економічної безпеки підприємства однаково небажані. Принцип оптимізуючого поведіння в даному випадку передбачає необхідність мінімізації сукупних витрат підприємства на забезпечення його економічної безпеки, що включають і витрати на запобігання як потенційно можливих, так і реально існуючих зовнішніх і внутрішніх загроз, так і втрати від не відвернутих загроз

економічній безпеці підприємства.

Ефективне рішення проблеми оптимізації діяльності по забезпеченню економічної безпеки підприємства можна простежити на прикладі графічної моделі, яка зображена на рис. 4.1 [101].

X - витрати підприємства на утримання системи економічної безпеки;
 Y - витрати підприємства на компенсацію збитків і втрат;
 Z - сукупні витрати підприємства на забезпечення економічної безпеки.

Рис. 4.1. Сукупні витрати підприємства на забезпечення економічної безпеки

Із цієї моделі видно, що, чим вище ступінь потенційних загроз економічній безпеці підприємства, тим вище, в остаточному підсумку, їхні фінансові втрати від впливу загроз; тому крива Y, що показує залежність витрат на компенсацію збитків і втрат від рівня загроз економічній безпеці, має позитивний нахил. Щоб зменшити розміри втрат і збитків підприємство повинно все більше коштів витратити на забезпечення економічної безпеки; тому крива X, що показує залежність витрат підприємства на утримання системи економічної безпеки від загроз економічній безпеці підприємства, має негативний нахил.

Крива Z , що підсумовує сукупні витрати підприємства на утримання системи економічної безпеки і компенсацію збитків і втрат, має U - образну форму. Отже, очевидно, щоб сукупні витрати були мінімальними. Для цього, як видно з рис. 4.1, витрати на відвернення загроз і збитків, чи витрати на утримання системи економічної безпеки підприємства повинні зрівнятися зі збитками і втратами від вже здійснених загроз. Це відбудеться в точці, де рівні граничні витрати та граничні вигоди. По суті, щоб мінімізувати загальні витрати, підприємство повинно визначити і прийняти деякий оптимальний (не нульовий) рівень фінансових втрат. Відхилення від цього оптимального рівня в будь-яку сторону є небажаними.

Таким чином, у відповідності з наведеною моделлю загальною метою функціонування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства повинне бути не викорінювання загроз його економічній безпеці, а стримування їх на оптимальному, з погляду фінансового менеджменту підприємства, рівні.

Однак, на наш погляд, використання єдиного критерію (мінімізації сукупних витрат підприємства на забезпечення економічної безпеки) є не коректним, бо в даному випадку не враховується результат. Тому пропонується доповнити дану модель функцією результативності від забезпечення економічної безпеки.

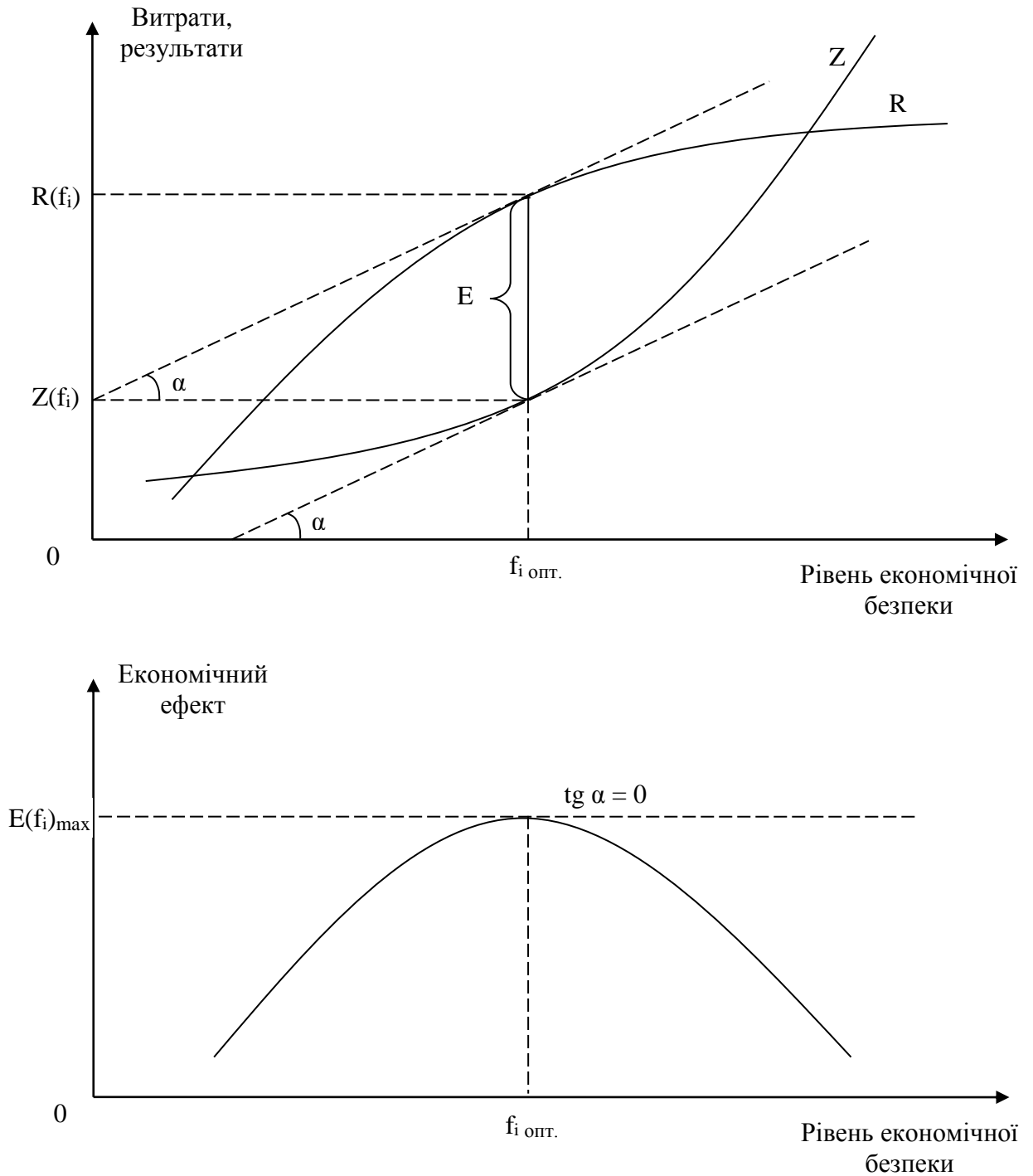
Припустимо, що економічні результати підприємства від реалізації системи економічної безпеки будуть функцією R . Тоді модель оптимізації ефекту від реалізації системи економічної безпеки буде мати вигляд:

$$E = R(f_i) - Z(f_i), \quad (4.1)$$

де E – сумарний економічний ефект від реалізації системи економічної безпеки підприємства;

f_i – рівень економічної безпеки підприємства.

Графічне зображення максимізації економічного ефекту від забезпечення економічної безпеки підприємства представлено на рис. 4.2.

Z - сукупні витрати підприємства на забезпечення економічної безпеки;
 R - результати підприємства від реалізації системи економічної безпеки;
 E - сумарний економічний ефект від реалізації системи економічної безпеки;
 f_i - рівень економічної безпеки підприємства.

Рис. 4.2. Графічне зображення максимізації економічного ефекту від забезпечення економічної безпеки підприємства

Таким чином, умовою максимізації цільової функції сумарного економічного ефекту, який забезпечує максимальну різницю між результатами підприємства від реалізації системи економічної безпеки та відповідними витратами на забезпечення економічної безпеки, є рівність нулю першої похідної:

$$dE / df_i = \text{tg } \alpha = 0 \quad (4.2)$$

Тоді

$$dR / df_i = dZ / df_i \quad (4.3)$$

або

$$MR = MZ, \quad (4.4)$$

де MR – граничний результат від удосконалення системи економічної безпеки підприємства;

MZ – граничні витрати на удосконалення системи економічної безпеки підприємства.

Таким чином, графічна модель оптимізації діяльності по забезпеченню економічної безпеки підприємства була удосконалена шляхом доповнення функції результативності від забезпечення економічної безпеки, та, на основі чого, було запропоновано модель максимізації економічного ефекту від забезпечення економічної безпеки підприємства.

ЗАКЛЮЧЕННЯ

У першому розділі роботи були розглянуті теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємства. Зокрема, були наведені існуючі підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства, виділені фактори, які впливають на її рівень; досліджені різні методи оцінки рівня економічної безпеки підприємства; розглянута концепція формування та функціонування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства.

У другому розділі роботи був проведений аналіз фінансово-економічного положення ПАТ «Луганськтепловоз» та рівня забезпечення його економічної безпеки. Зокрема, була дана загальна характеристика компанії; проаналізовані результати виробничо-господарської діяльності компанії; дана оцінка практичної діяльності по забезпеченню економічної безпеки в компанії; розглянуті питання охорони праці та рішення екологічних проблем.

У третьому розділі роботи була сформована концепція економічної безпеки підприємства на основі балансу груп інтересів; побудована економіко-математична модель досягнення збалансованості груп інтересів за пріоритетом в системі забезпечення економічної безпеки підприємства; було розроблено механізм забезпечення економічної безпеки підприємства з урахуванням балансу груп інтересів.

На основі сформованої концепції економічної безпеки підприємства був запропонований підхід до визначення рівня економічної безпеки підприємства, який передбачає розрахунок традиційних показників фінансово-господарської діяльності підприємства з урахуванням груп інтересів. За допомогою цього підходу було визначено, що стан ПАТ «Луганськтепловоз» з погляду його економічної безпеки характеризується як кризовий.

За допомогою побудованої економіко-математичної моделі досягнення

збалансованості груп інтересів та схеми ідентифікації рівня впливу контролюючих груп було здійснено ранжування груп інтересів за пріоритетом в системі забезпечення економічної безпеки ПАТ «Луганськтепловоз» з метою подальшого досягнення балансу між ними з урахуванням змін, що відбулися в структурі власності компанії.

Розроблений механізм забезпечення економічної безпеки підприємства в першу чергу передбачає виявлення очевидних і потенційно ймовірних негативних зовнішніх і внутрішніх загроз його економічній безпеці. На основі аналізу причин їхнього зародження та прогнозування можливих негативних наслідків їхньої дії формулюється проблемна ситуація, що дозволяє визначити необхідні засоби забезпечення, спираючись на які система економічної безпеки здатна виконувати свої задачі, а також виділити об'єкти, що потребують підтримки та захисту, і сформувані комплекс заходів спрямованих на підвищення рівня економічної безпеки підприємства. Заключним етапом дії такого механізму виступає співвідношення бюджету плануємих заходів і економічного ефекту від їхнього впровадження у вартісному вираженні, та, у випадку позитивного результату, ефективна реалізація цих заходів. Таким чином, було розроблено комплекс заходів щодо забезпечення економічної безпеки ПАТ «Луганськтепловоз» з урахуванням балансу груп інтересів.

У четвертому розділі роботи була наведена графічна модель оптимізації діяльності по забезпеченню економічної безпеки підприємства, яка передбачає необхідність мінімізації сукупних витрат підприємства на забезпечення його економічної безпеки. Розглянута модель була удосконалена шляхом доповнення функції результативності від забезпечення економічної безпеки, та, на основі чого, було запропоновано модель максимізації економічного ефекту від забезпечення економічної безпеки підприємства.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження були отримані наступні наукові та практичні результати:

проаналізовано існуючі підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства, різні методи оцінки її рівня та фактори, які впливають на її рівень, в результаті чого було визначено необхідність врахування конфлікту груп інтересів та пошуку їх збалансованого стану;

визначена система показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням груп інтересів, яка була розрахована для ПАТ «Луганськтепловоз»;

розроблена характеристика стану підприємства відповідно до значення показників оцінки рівня економічної безпеки, на основі якої було визначено стан ПАТ «Луганськтепловоз» з погляду його економічної безпеки з урахуванням збалансованості груп інтересів;

запропоновано модель досягнення збалансованості груп інтересів за пріоритетом в системі забезпечення економічної безпеки підприємства;

розроблена послідовність етапів діагностики збалансованості інтересів суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства;

удосконалено механізм забезпечення економічної безпеки ПАТ «Луганськтепловоз» з урахуванням балансу груп інтересів;

розроблено заходи щодо забезпечення економічної безпеки ПАТ «Луганськтепловоз»;

удосконалено модель визначення економічного ефекту від забезпечення економічної безпеки підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрютин М.С., Грачев А.В. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: Учебно-практич. пособие. - М.: Изд-во «Дело и сервис», 1998. - 256 с.
2. Акофф Р., Эмери Ф. О целеустремленных системах. - М.: Советское радио, 1974. - 452 с.
3. Артеменко В.Г., Беллендир М.В. Финансовый анализ: Учеб. пособие. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Изд-во «Дело и сервис», 1999. - 160 с.
4. Бандурка А.М., Червяков И.М., Посылкина О.В. Финансово-экономический анализ: Учебник. - Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999. - 394 с.
5. Василенко Л.П., Гут Л.В., Оксеенко О.П. Фінанси підприємства у схемах і таблицях: Наочний навчальний посібник. - К.: Дакор, 2006. - 344 с.
6. Ващекин Н.П. Безопасность предпринимательской деятельности: Учеб. пособие. - М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2000. - 334 с.
7. Гермейер Ю.Б. Игры с противоположными интересами. - М.: Наука, 1976. - 244 с.
8. Головки В.І., Мінченко А.В., Шаманська В.Н. Фінансово-економічна діяльність підприємства: контроль, аналіз та безпека. Навч. посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 448 с.
9. Грабова Н.Н., Добровский В.Н. Бухгалтерский учет в производственных и торговых предприятиях: Учеб. пособие для студентов вузов / Под. ред. Н.В. Кужельного. - К.: А.С.К., 2001. - 624 с.
10. Гриньова В.М., Корда В.О. Фінанси підприємств в схемах: Навч. посіб. - Х.: Видавничий Дім «ИНЖЕК», 2011. - 192 с.
11. Драга А.А. Обеспечение безопасности предпринимательской деятельности. - М., 1998. - 304 с.
12. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. - Вид. 2-ге, перераб. та доп. - К.: КНЕСУ, 2001. - 528 с.

13. Завгородний В.П. Бухгалтерский учет в Украине: Учеб. пособие для студентов вузов. - 5-е изд., перераб. и доп. - К.: А.С.К., 2011. - 847 с.

14. Зубик В.Б., Зубик Д.В., Седегов Р.С., Экономическая безопасность предприятия (фирмы) / Под ред. Р.С. Седегова. - Минск: Высшая школа, 1998. - 391 с.

15. Иванов А., Шлыков В. Экономическая безопасность предприятия. - М., 1995. - 265 с.

16. Клейнер Г.Б., Тамбовцев В.Л., Качалов Р.М. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность. - М.: Экономика, 1997. - 288 с.

17. Козаченко Г.В., Воронкова А.Е., Коренев Е.Н. Основы корпоративного управління. Навчальний посібник. - Луганськ: Видавництво СНУ, 2001. - 480 с.

18. Козаченко Г.В., Пономарьев В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. - К.: Лібра, 2011. - 280 с.

19. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібник. - К.: «Знання», 2000. - 378 с.

20. Костырко Л.А. Финансовый анализ: Учеб. пособие. - Луганськ: Изд-во Восточноукр. госуд. ун-та, 1998. - 200 с.

21. Котлер Ф. Основы маркетинга: Пер. с англ. / Общ. ред и вступ. ст. Е.М. Пеньковой. - М.: Прогресс, 1990. - 736 с.

22. Крейнина М.Н. Финансовый менеджмент: Учеб. пособие. - М.: Изд-во «Дело и сервис», 1998. - 304 с.

23. Крысин А. Безопасность предпринимательской деятельности. - М.: Изд-во «Дело и сервис», 1996. - 256 с.

24. Любушин Н.П., Лещева В.Б., Дьякова В.Г. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: Учеб. пособие для вузов / Под ред. проф. Н.П. Любушина. - М.: Юнити-Дана, 2001. - 471 с.

25. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. - М.: Дело, 2000. - 704 с.
26. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е.А. Олейникова. - М., 1997. - 288 с.
27. Паламарчук О.І. Принципи і форми інтеграції функції обліку в посиленні економічної безпеки промислових підприємств: Автореф. дис. канд. ек. наук: 08.06.04 / Східноукраїнський нац. ун-т. - Луганськ, 2001. - 18 с.
28. Рябченко Е.П., Ковалёв Е.В. Маркетинговая концепция экономической безопасности: Учебное пособие. - Харьков, 1998. - 144 с.
29. Савицкая Г.В. Экономический анализ: Учеб. - 10-е изд., испр. - М.: Новое знание, 2012. - 640 с.
30. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Державний комітет статистики України. - К.: Видавництво «Консультант», 2006. - 592 с.
31. Судоплатов А.Г., Лекарев С.В. Безопасность предпринимательской деятельности: Практич. пособие. - М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. - 382 с.
32. Тарас А.Е. Безопасность бизнесмена и бизнеса: Практич. пособие. - Минск: "Сэкай", 1996. - 343 с.
33. Ткаченко Н.М. Бухгалтерский финансовый учет на предприятиях Украины: Учебник для студентов вузов экон. спец. - 7-е изд. перераб. и доп. - К.: А.С.К., 2001. - 864 с.
34. Управление финансами (Финансы предприятий): Учебник / А.А. Володин и др. - М.: ИНФРА-М, 2012. - 504 с.
35. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник / Под ред. Е.С. Стояновой.- 5-е изд., перераб. и доп. - М.: Перспектива, 2013. - 656 с.
36. Фінансовий менеджмент: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / А.М. Поддєрьогін, Л.Д. Буряк, Н.Ю. Калач та ін. - К.: КНЕУ, 2001. - 294 с.
37. Шаваев А.Г. Концептуальные основы обеспечения безопасности негосударственных объектов экономики. - М., 1994. - 281 с.

38. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия. - СПб.: Изд-во «Алетейя», 1999. - 144 с.
39. Ярочкин В.И. Информационная безопасность. - М.: Академический проект; Фонд «Мир», 2011. - 640 с.
40. Ярочкин В.И. Предприниматель и безопасность. - М.: Академический проект; Фонд «Мир», 1997. - 185 с.
41. Ярцева Н.В. Современные концепции экономической мысли. - Барнаул: Изд-во ММЦАГУ, 2011. - 820 с.
42. Архипов А., Городецкий А., Михайлов Б. Экономическая безопасность: Оценки, проблемы, способы обеспечения // Вопросы экономики. - 1994. - № 12. - С. 36-44.
43. Барановский О. Определение показателей экономической безопасности // Экономика. Финансы. Право. - 1999. - № 8. - С. 14-16.
44. Бендигов М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия // Консультант директора. - 2001. - № 4. - С. 4-7.
45. Бендигов М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития // Менеджмент в России и за рубежом. - 2000. - № 2.- С. 17-30.
46. Бень Т., Педько А. Институциональные предпосылки контроля над акционерным предприятием // Экономика Украины. - 1998. - № 7. - С.12-18.
47. Білик М. Удосконалення методичних підходів до аналізу фінансового стану підприємства // Економіст. - 2001. - № 11. - С. 40-43.
48. Блохина Е. Как мы поработали в 2013-м // Октябрьский гудок. - 2006. - № 6 (11061). - С. 1.
49. Бурков В.Н., Щепкин А.В. Моделирование экономических механизмов обеспечения безопасности // Проблемы безопасности при чрезвычайных ситуациях. - 2000. - № 6. С. 55-68.
50. Быкадоров В.П. Впереди - новые рубежи // Октябрьский гудок. - 2006. - № 1 (11058). - С. 1.

51. Быкадоров В.П. Решая проблемы, идти вперед // Октябрьский гудок. - 2006. - № 27 (11084). - С. 1.

52. Виханский О. Эффективный менеджмент - красиво, но абсурдно // БОСС. - 2002. - № 10. - С.22-26.

53. Вишняков Я.Д. Колосов А.В., Шемякин В.Л. Оценка и анализ финансовых рисков предприятия в условиях априорно враждебной среды бизнеса // Менеджмент в России и за рубежом. - 2000. - № 3. - С. 22-24.

54. Вишняков Я.Д. Лозинский С.В. Бизнес и окружающая среда: коэффициент враждебности окружающей среды развитию бизнеса // Менеджмент в России и за рубежом. - 1998. - №3. - С. 43-53.

55. Вишняков Я.Д., Харченко С.А. Управление обеспечением безопасности предприятий: экономические подходы // Менеджмент в России и за рубежом. - 2001. - № 5. - С. 12-17.

56. Волос Ю. На страже безопасности труда // Октябрьский гудок. - 2006. - № 13 (11070). - С. 1.

57. Гладченко Т.Н. Индикаторы экономической безопасности предпринимательской деятельности // Менеджер. - 2000. - № 8. - С. 23-25.

58. Горячев В.С. Информация и ее защита // Вопросы защиты информации. - 1994. - № 2. - С. 13-18.

59. Гончаренко Л.П. Процесс обеспечения экономической безопасности предприятия // Справочник экономиста. - 2012. - № 12. - С. 12-16.

60. Дайнеко М.А. Что сделано, и что предстоит // Октябрьский гудок. - 2006. - № 3 (11060). - С. 1.

61. Евдокимов Ф.И., Бородина О.А. Роль маркетинговых исследований в оценке экономической безопасности предприятия // Маркетинг: теория и практика. Зб. наук. праць. - 2002. - № 8. - С. 63-70.

62. Евдокимов Ф.И. Экономическая безопасность - необходимое звено в планировании развития предприятия // Экономика и право. - 2002. - № 1. - С. 100-106.

63. Єгорова Т. Економічна безпека господарської діяльності як засіб запобігання кризовим ситуаціям // Вісник Української Академії державного управління при Президентіві України. - 2000. - № 3. - С. 211-215.

64. Ермолова И. Мы сильны единством // Октябрьский гудок. - 2013. - № 48 (11054). - С. 2.

65. Євдокімов Ф.І., Мізіна О.В., Бородіна О.О. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економіка. Випуск 46. - Донецьк: ДонНТУ, 2002. - С. 123-127.

66. Забродский В., Капустин Н. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы // Бизнес-информ. - 1999. - № 15- 16. - С. 35-37.

67. Забродский В., Кирец Н. Собственность, экономическая безопасность и государство // Бизнес-информ. - 1997. - № 13. - С. 27-30.

68. Збарский М. Интересы - движущая сила общественного прогресса // Экономика Украины. - 1999. - № 7. - С. 58-66.

69. Ілляшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - № 3. - С. 12-19.

70. Ілляшенко С.М., Нілова Н.О. Актуальні проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства // Зб. матеріалів Міжнародної наук. конф. «Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства». - Донецьк, 2001. - С. 113-114.

71. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы // Бизнес-информ. - 1999. - № 11-12. - С. 45-47.

72. Кашеев В.И. Обеспечение информационной безопасности коммерческого объекта // Системы безопасности. - 1995. - № 5. - С. 8-12.

73. Ковалёв Д., Плетникова И. Количественная оценка уровня экономической безопасности предприятий // Экономика Украины. - 2001. - № 4. - С. 35-40.

74. Ковалёв Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия // Экономика Украины . - 1998. - № 10. - С. 48-52.

75. Козаченко А.В., Пономарев В.П. Методические основы оценки уровня экономической безопасности предприятия // Региональные перспективы. - № 2-3 (9-10). - С. 104-106.

76. Коновалова І.О. Дослідження методів діагностики рівня економічної безпеки підприємства // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні наукові дослідження - 2006». Том 28. Економічні науки. - Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. - С. 70-72.

77. Коновалова І.О. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням груп інтересів // Тези доповідей і виступів III Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів і молодих учених. - Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд.», 2006. - С. 166-167.

78. Кузенко Т.Б. Тактичне і стратегічне планування економічної безпеки підприємства // Актуальні Проблеми Економіки. - 2012. - № 3. - С. 142-151.

79. Кузьмин В. Алгоритм действенности // РИСК. - 1998. - № 2-3. - С. 98-102.

80. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: концепція розвитку // Економіст. - 2013. - № 2. - С. 52-56.

81. Макаренко І.О. Учет факторов экономического риска при принятии решений на предприятии // Актуальні проблеми економіки. - 2007. - № 1 (67). - С. 69-75.

82. Михайленко А. Механизм обеспечения экономической безопасности России // Российский экономический журнал. - 1996. - № 4. - С. 4-12.

83. Николаева Л. Призвание, ставшее судьбой // Октябрьский гудок. - 2013. - № 3 (11009). - С. 1-2.

84. Пономарёв В.П. Концепция экономической безопасности предприятия // Бизнес-информ. - 1999. - № 15-16. - С. 110-113.

85. Пономарёв В.П. Структура механизма обеспечения экономической безопасности предприятия // Вісник Східноукраїнського держ. ун-ту. Сер. «Економіка». - 1999. - № 5 (20). - С.105-109.

86. Пономарёв В.П. Экономическая безопасность предприятия: сущность и критерии оценки // Вісник Східноукраїнського держ. ун-ту. - Т. 2. - 1998. - № 5. - С. 90-96.

87. Раевский Г. Система экономической безопасности предприятия // Частный сыск, охрана, безопасность. - 1994. - № 2. - С. 5-11.

88. Раздина Е. Коммерческая информация и экономическая безопасность предприятия // Бизнес-информ. - 1997. - № 24. - С. 63-65.

89. Рошин А.П. Защита коммерческой тайны и благоприятные условия для предпринимательства // ЭКО. - 1993. - № 5. - С. 25-32.

90. Спектор В. «Лугансктепловоз»: портрет на фоне модернизации // Всеукраинская техническая газета. - 2007. - № 15. - С. 4.

91. Сухорукова Т.Г. Концептуальный взгляд на экономическую безопасность предприятия // Залізничний транспорт України. - 1998. - № 2-3. - С. 9-12.

92. Паламарчук О.І. Принципи формування системи господарського обліку - аспект економічної безпеки // Зб. наук. праць Одеського держ. екон. ун-ту. - Вип. 4 - Одеса, 1999. - С. 179-183.

93. Паламарчук О.І. Завдання обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємств // Вісник Одеського інституту внутр. справ. - 2000. - № 1. - С. 236-240.

94. Плосконос Г.М. Економічні ризик-фактори діяльності підприємств // Актуальні Проблеми Економіки. - 2011. - № 9. - С. 166-171.

95. Тамбовцев В.Л. Объекты экономической безопасности России // Вопросы экономики. - 1994. - № 12. - С. 45-54.

96. Тамбовцев В.Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура проблемы // Вестник Московского гос. ун-та. Сер. 6 "Экономика". - 1995. - № 3. - С. 3-9.

97. Фалалеев Н. Новый этап локомотивостроения // Октябрьский гудок. - 2006. - № 19 (11076). - С. 2.

98. Фокіна Н.П., Бокій В.І. Економічна безпека підприємства - найважливіша складова фінансової стійкості // Актуальні Проблеми Економіки. - 2011. - № 8. - С. 111-114.

99. Цигилик І.І., Паневник Т.М. Економічна безпека підприємства в системі внутрішнього економічного механізму // Економіка. Фінанси. Право. - 2012. - № 12. - С. 3-5.

100. Чиж А.Ю. Необходимость и предпосылки ориентации учёта на обеспечение экономической безопасности предпринимательской деятельности // Вісник Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В. Даля. - 2013. - № 1(83). - С. 124-126.

101. Чужмаров А.И. Обеспечение экономической безопасности промышленных предприятий как основной фактор эффективного функционирования отрасли промышленности // Вестник Научно-исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета. - 2006. - № 3. - С. 22-27.

102. Шальтеггер Ш. Формирование и реализация претензий групп интересов, связанных с предприятием // Проблемы теории и практики управления. - 1999. - № 6. - С.12-19.

103. Шандова Н.В. Оцінка загальної стійкості розвитку промислового підприємства // Актуальні проблеми економіки. - 2006. - № 9 (63). - С. 169-173.

104. Шлыков В. Организация экономической безопасности предприятия // Техника машиностроения. - 1995. - №1. - С. 28-31.

105. Шлыков В. Экономическая безопасность предприятия // РИСК. - 1997. - № 6. - С. 61-63.

106. Шлыков В. Экономическая безопасность предприятия (факторы влияния, анализ необходимости) // Машиностроитель. - 1995. - № 1. - С. 31-34.

107. Щербина В.М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємств та установ // Актуальні проблеми економіки. - 2006. - № 10 (64). - С. 220-225.

108. Бухгалтерская отчетность ОАО «ХК «Лугансктепловоз» за 2011-2013 гг.

109. Пояснительная записка к годовому отчету ОАО «ХК «Лугансктепловоз» за 2011 год.

110. Пояснительная записка к годовому отчету ОАО «ХК «Лугансктепловоз» за 2012 год.

111. Пояснительная записка к годовому отчету ОАО «ХК «Лугансктепловоз» за 2013 год.